

MONITORING JELENTÉS

A FŐVÁROS 2019-20. ÉVI

FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI HELYZETÉRŐL

Készült a Fővárosi Közgyűlés megbízásából

készítette

a Budapest Esély Nonprofit Kft.

és Adler Judit

Lezárva: 2021. február 28.

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	4
I. A Főváros munkaerőpiaci helyzetének általános jellemzése	8
I.1 Bevezető.....	8
I.2 Európai Unió és országos munkaerőpiaci folyamatok.....	9
I.2.1 Európai Unió tendenciák.....	9
I.2.2 Magyarországi folyamatok	10
I.3 Budapest pozicionálása	13
I.3.1 A foglalkoztatás mértéke és szerkezete	14
I.3.2 Fővárosi munkaerőpiaci folyamatok	15
I.3.3 Kerületközi eltérések.....	18
I.4 A 2020-as éven belüli foglalkoztatási folyamatok alakulása	19
I.4.1 A home office és a távmunka tendenciái	24
I.4.2 Munkanélküliség.....	26
I.4.3 Vándorlás, ingázás	28
I.4.4 Munkaerő kölcsönzés	29
II. A hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci helyzete	31
II.1 Nők	31
II.2 Szenior- és időskorúak.....	35
II.3 Roma/cigány származásúak	38
II.4 Fogytékossággal élő/tartósan egészségkárosodott emberek	41
II.5 Hajléktalan emberek	44
II.6 Intézményi nevelésből kikerülő fiatalok.....	46
II.7 Bevándorlók és menekültek.....	47
III. A fővárosi munkáltatók körében végzett adatgyűjtés eredményei	49
III.1 A válaszadó szervezetek ágazatonkénti megoszlása.....	49
III.2 A munkáltatók létszámadatai	49
III.3 A munkavállalók érdekképviselése, munkahelyi esélyegyenlőség.....	52
III.3.1 Érdekképviselő	52
III.3.2 Megállapodások	53
III.3.3 Esélyegyenlőség.....	53
III.4 Jövedelem, juttatások	53
III.5 A helyzetkép összegzése.....	56
IV. Foglalkoztatást segítő szolgáltatások a fővárosban	59
IV.1 Közfoglalkoztatási programok	60
IV.1.1 A közfoglalkoztatásról általában.....	60
IV.1.2 Közfoglalkoztatás Budapesten, a hajléktalan személyek közfoglalkoztatása.....	61

IV.1.3	2019-20-as közfoglalkoztatási programok hajléktalan emberek számára	63
IV.2	Fejlesztő foglalkoztatás	64
IV.3	A közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalan személyekkel kapcsolatos adatgyűjtés eredményei	66
IV.4	Munkaerőpiaci szolgáltatások	73
IV.4.1	A 30/2000 (IX.15.) GM rendelet alapú munkaerőpiaci szolgáltatásokról általában	73
IV.4.2	A munkaerőpiaci információnyújtás szolgáltatás 2019-2020-as adatai.....	74
IV.4.3	A Vekop-8.1.2 keretben működtetett, 14 féle szolgáltatás 2019-20-as forgalma	75
V.	Irodalomjegyzék	76

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A főváros lakossága az ország népességének 18%-át teszi ki már hosszú évek óta. 2020. január 1-jén 1 750 ezer fő volt, amelynek 47%-a férfi, 53%-a nő volt. Budapestet magasan képzett, életkori struktúráját tekintve idősödő társadalom jellemzi, felfelé dinamikusan szélesedő korfával.

A főváros a bruttó hozzáadott érték termeléséből (2016) 36%-kal, a külfölditőke-állomány 48%-ából (2016), az ország K+F ráfordításaiból 62%-kal (2017) részesedett. Budapest gazdasági szerkezetében háttérbe szorultak az árutermelő ágazatok (mezőgazdaság, ipar, építőipar), ugyanakkor a szolgáltatások, ezen belül is a piaci szolgáltatások magas súlyt képviselnek, utóbbiak adják a főváros gazdasági teljesítményének közel kétharmadát.

A főváros munkaerőpiaca nagyméretű, összetett, sok irányba kiterjedt, jelentős mozgásokat magában foglaló gazdasági konglomerátum. Általában erőteljes túlkereslettel bír számos foglalkozás tekintetében, ezért nagy vonzerőt jelent a munkaerőforrás és foglalkoztatottak számára. Itt a foglalkoztatási arány az országban a legmagasabb, a munkanélküliségi ráta a legalacsonyabb. Az elmúlt tíz évben a munkaerőpiacot – némi hullámlás mellett – alapvetően kedvező folyamatok uralták, melynek okai között szerepelt a többnyire kedvező nemzetközi és hazai konjunktúris helyzet, az állam – nem mindig piacokonform – beavatkozása, a demográfiai folyamatok alakulása. Tehát egyszerre volt jelen a munkaerő többlet és -hiány, a munkanélküliség pedig, a fokozatos csökkenés következtében, már csak súrlódásos munkanélküliségnek volt tekinthető. A főváros foglalkoztatási rátája 2018-ben 1,1 százalékponttal haladta meg a közép-magyarországi nagyrégió, 3,9 százalékponttal Magyarország foglalkoztatási rátáját és 4,1 százalékponttal haladta meg az EU-28-ak átlagos foglalkoztatási rátájának szintjét. A munkanélküliségi ráta tekintetében a fővárosi mutató a Közép-magyarországi régió értékénél 0,3 százalékponttal magasabb volt, azonban az országos mutatótól még 0,6 százalékponttal elmaradt.

Ez a viszonylag kiegyenlített, pozitív összkép látszott megroppanni 2020-ban, a koronavírus járvány következményeként. A folyamat jelen időben is zajlik, nem lehet tudni, hogy meddig tart és milyen károkat okoz. Az egész országot tekintve már 2020 első negyedében megindult a foglalkoztatottak számának csökkenése a negyedév/negyedév alapon számított adatok szerint, de az igazi begyorsulás a második negyedévben következett be (-2,3%-kal) a „mindenki maradjon otthon”, a Covid-19 terjedésére adott kormányzati válasz meghirdetésével. A főváros, illetve a közép-magyarországi nagyrégió jelentős

gazdasági erejét mutatja, hogy ekkor itt még csak a foglalkoztatás növekedésének lassulása volt tapasztalható.

A pandémia, a munkanélküliségi és a foglalkoztatottsági ráta tekintetében, a régiónál kevésbé érintette a fővárost. A más területi egységek többségét érintő létszámapadás ide még nem ért el. Budapesten a foglalkoztatási arány javult, illetve a százalékpontban mért különbség még növekedett is az országos átlaghoz képest 2020 első két negyedében. Ugyanakkor a munkaerő-felmérés (MEF) adatai szerint a budapesti foglalkoztatottak 83%-a 2020 első félévében a szolgáltató szektorban dolgozott, ahol a legtöbb embernek a kereskedelem, a közigazgatás és a szállítás, raktározás adott munkát. Így várható volt, hogy a szolgáltató szektor egyes részeit, így a kereskedelem, vendéglátás, szállodaipar, turizmus területeit érő válsághatások hamarosan a szektort érintő foglalkoztatási adatokban is megmutatkoznak.

A főváros helyzete eltér az országos átlagtól, mert itt a nyilvántartott álláskeresők száma alacsonyabb a munkanélkülieknél, míg az álláskeresők növekedési dinamikája rendkívül magas. 2019 és 2020 II. negyedéve között az álláskeresők száma 114%-kal, a munkanélkülieké 75%-kal nőtt a fővárosban. Mindkét adat a Covid-19 járvány miatt, már az első hullámban beszűkült foglalkozási lehetőségekre utalt. A munkanélküliségi ráta alapján a fővárosban 2020 első két negyedéve között 1,3 százalékponttal emelkedett a munkanélküliség, míg országosan csak 0,9 százalékponttal. A foglalkoztatottak száma a MEF szerint 2020. I. negyedévében 849,7 ezer fő, a II. negyedévben 846 ezer fő, a III. negyedév végén 833 ezer fő volt – ez utóbbi adat alig alacsonyabb 2017 és 2019 eleji értéknél (835 ezer fő), és meghaladja a 2018 eleji értéket (821 ezer fő). Az uniós foglalkoztatási adatok azonban közelebb kerültek a budapestiekhez (2018-hoz képest 1 százalékponttal), noha a munkanélküliségi ráta az EU-27 országban még mindig jelentősen meghaladja a fővárosit. A regisztrált munkanélküliek száma az előző évek kedvező, 13 500-14 500 fő közötti adataihoz képest megduplázódott, 2020 III. negyedév végén 29 548 főt tartottak nyilván.

A főváros munkaerőpiaci folyamatainak alakulásában jelentős szerepe van az ingázásnak. Az alkalmazottak nagyjából egynegyede beingázó, főleg az agglomerációból, jelentős a kifelé ingázás is, a kerületek közötti ingázás az alkalmazottak nagyjából 40%-át érinti.

Az atipikus foglalkoztatási formák igénybevétele a fővárosban alacsonyabb arányú, mint az ország többi területein, bár kissé növekvő mértékű. Budapesten minden évben jelentős a munkaerőforgalom, a munkavállalók könnyen mozdulnak a magasabb

munkajövedelem, a jobb munkafeltételek reményében, s a munkaadók kénytelenek alkalmazkodni ehhez.

Összességében Budapest munkaerőpiaca erős és stabil, viszonylag kevésbé rázza meg egy-egy krízis szituáció. Ugyanakkor egyes részterületeken, mint a turizmus, vendéglátás, jól látható negatív gazdasági és munkaerőpiaci hatást váltott ki a járványügyi helyzet. E mellett más területeken is végbemehetnek olyan folyamatok, amelyek jelenleg nem érzékelhetők kellő mélységben.

Jelen monitori jelentés első fejezete a munkaerőpiac helyzetéről ad képet, az Unió szintjéről indulva, egészen Budapest szintű lebontásig rámutatva a tendenciákra és főbb összefüggésekre. A második fejezet a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű csoportok speciális problémáit tárja fel.

A Főváros összesen 85 társaságban (intézmény és gazdasági társaság) rendelkezik legalább résztulajdonnal, illetve működik fenntartóként. A Főváros, illetve intézményei és cégei nem csak budapesti szinten jelentős foglalkoztatók, hanem összességében, országosan is a legnagyobb munkaadók között vannak. A fővárosi munkáltatók 2019-ben összesen 21 814 főt, 2020 I. félévében 21 637 főt foglalkoztattak. A munkavállalók közel fele (48,6%) a közlekedési területen dolgozik, 3 foglalkoztatónál. További 30,2%-uk, összesen 10 munkáltatónál, különböző közszolgáltatásokban tevékenykedik.

A monitori jelentés harmadik fejezete a fővárosi foglalkoztatók 2020. végi pillanatképét elemzi.

A 2010-től a kormány még jelentősebb szerepet szánt a közfoglalkoztatásnak. A közfoglalkoztatásba vont munkanélküli emberek száma így évről évre növekedett, a csúcsot, 223 ezer fő feletti létszámmal, 2016-ban érte el. Budapesten ekkor kb. 19 ezer regisztrált álláskereső volt, köztük 2 615 hajléktalan személy. Az ezt követő években mind a regisztrált álláskereső, mind a hajléktalan álláskereső száma tovább csökkent, 2019 végére 13 652, illetve 974 főre. A közfoglalkoztatási programok végrehajtását már 2018-ra jelentősen meghatározta, hogy a munkaerőpiaci helyzet évek óta tartó tendenciái Budapesten az alacsonyabb végzettségű csoportokat is elérték. E mellett 2017-18-ra elérte felső határát a hajléktalan személyek aktivizálódása. A közfoglalkoztatási programokban mind a munkára jelentkezők, mind a munkaszerződést kötöttek száma 2015-19 között mintegy 20%-ra esett vissza. A Covid-19 válság miatt az évek óta tartó, kedvező tendencia 2020-ban megfordult,

december végén 26 674 fő regisztrált álláskeresőt, köztük 1 234 hajléktalan személyt tartottak nyilván. A közfoglalkoztatásra jelentkezők száma 2020-ban az előző évihez képest 17%-kal nőtt, míg a munkaszerződést 13%-kal többen kötöttek.

A fejlesztő foglalkoztatási szolgáltatás célja az önálló, munkaviszonyban történő munkavégzéshez szükséges szint elérésének segítése. A Fővárosi Önkormányzat cégei és intézményei közül 2017-től a Budapest Esély, 2018-tól a BMSZKI működtet ilyen szolgáltatást. A Budapest Esély szolgáltatásában a kezdeti 50% alatti kihasználtságról folyamatos emelkedés figyelhető meg, a szolgáltatás feltöltöttsége 2020-ra elérte a 98%-ot. Ezzel együtt a szolgáltatás segítségével nyílt munkaerőpiacra kerülők aránya egyharmadról egynegyedre csökkent a járványügyi időszakban.

A Főváros munkaerőpiaci szolgáltatást két, a Budapest esély által működtetett programban nyújt. A 30/2000.(IX.15.) GM rendelet alapján, 2008 óta működő programban 2018-ig 13, ezt követően 16, 2020-tól 20 fő nyújt munkaerőpiaci információt a Foglalkoztatási Osztályokra kihelyezett pontokon. A Vekop-8.1.2 projekt keretben a Társaság és két konzorciumi partnere 14 féle egyéni és csoportos, elhelyezkedést segítő szolgáltatást kínál. A projekt 2019-es indulása óta 1846 ügyfél számára 4191 alkalommal nyújtott szolgáltatást, az ügyfelek 24%-a helyezkedett el a nyílt munkaerőpiacon.

A monitori jelentés utolsó fejezete a közfoglalkoztatás, fejlesztő foglalkoztatás és munkaerőpiaci szolgáltatások adatait elemzi, kitérve a közfoglalkoztatásban résztvevő hajléktalan személyek helyzetére, a Budapest Esély által 2013-tól folytatott panelvizsgálat első szakaszának adatelemzésén keresztül.

I. A FŐVÁROS MUNKAERŐPIACI HELYZETÉNEK ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

I.1 BEVEZETŐ

A munkaerőpiacot – némi hullámozás mellett – alapvetően kedvező folyamatok uralták az elmúlt tíz évben, melynek okai között szerepelt a többnyire kedvező nemzetközi és hazai konjunkturális helyzet, az állam – nem mindig piacokonform – beavatkozása, a demográfiai folyamatok alakulása. Ez a megállapítás halmozottan jellemző a főváros munkaerőhelyzetére. A munkaerőpiac általában keresleti nyomás alatt állt, bár ez iskolai végzettségi szintek és foglalkozások szerint jelentős eltérést mutatott. Tehát egyszerre volt jelen a munkaerő többlet és -hiány, a munkanélküliség pedig, a fokozatos csökkenés következtében, már csak sűrűlódásos munkanélküliségnek volt tekinthető.

Ez a viszonylag kiegyenlített, pozitív összkép látszott megroppanni 2020-ban, a koronavírus járvány következményeként. A folyamat jelen időben is zajlik, nem lehet tudni, hogy meddig tart és milyen károkat okoz.

A területi munkaerőhelyzet mély dimenziók mentén történő elemzésére a népszámlálás és a mikrocenzus adatai adnak lehetőséget. A legutóbbi mikrocenzus 2016-ban zajlott, annak adatai részben már túlhaladottak. A következő népszámlálást a 67/2021 számú kormányrendelet 2022-re halasztotta, így annak eredményei csak 2023-ban állnak majd rendelkezésre.

A munkaerőpiaci adatok jó része lassan mozduló struktúrát testesít meg, még válsághelyzetek esetén is. Ezért a kiinduló állapot érzékeltetésére felhasználjuk az elérhető legfrissebb, de mégis régebbinek minősíthető adatokat. A jelenleg zajló folyamatok bemutatására az évközi statisztikák és más források alapján próbálunk kísérletet tenni.

A főváros a legtöbb foglalkoztatási-munkanélküliségi dimenzió mentén kiemelten jó helyzetben volt. Ez persze nem jelenti azt, hogy Budapestnek ne lennének meg a speciális problémái. Budapest munkaerőhelyzetét többféle, folyamatosan zajló statisztikai felvétel hivatott számba venni, ezek azonban nehezen kezelhetőek együttesen, az eltérő módszertan és számbavételi kör miatt.

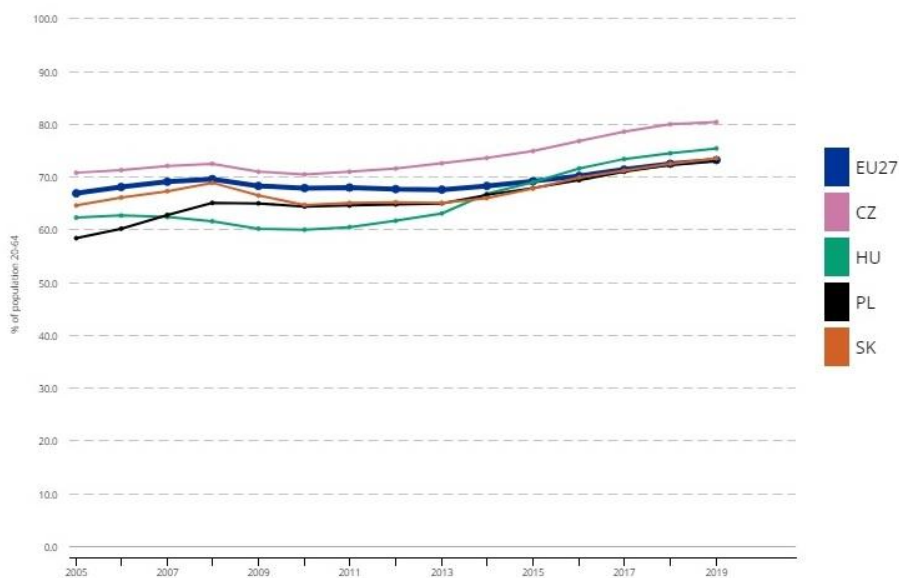
A főváros munkaerőhelyzetével a hivatalos KSH statisztikákon kívül meglehetősen kevés kutatás, gazdasági, társadalmi elemzés foglalkozott a közelmúltban, ennek feltehetően az az oka, hogy a figyelem, az érdeklődés a hátrányos helyzetű területekre fókuszált.

I.2 EURÓPAI UNIÓS ÉS ORSZÁGOS MUNKAERŐPIACI FOLYAMATOK

I.2.1 Európai Unió tendenciák

Az Európai Unió foglalkoztatási helyzetében a 2008-as válság hatására negatív változások következtek be. Az EU-28-ak 16-64 éves népességre vetített foglalkoztatási rátája 2009-re 64,5%-ra csökkent, míg a munkanélküliségi ráta 9%-ra nőtt. A válság tartósan éreztette hatását az EU munkaerőpiacán, a foglalkoztatási ráta több éven át a 64%-os érték közelében tartózkodott, és csak 2015-ben emelkedett ismét a 2008-as szint közelébe, 65,6%-ra. A foglalkoztatási ráta 2008-as szintre való visszatérése, az EU szintjén nem járt együtt a munkanélküliség hasonló szintű visszaszorulásával. 2015-ben az EU-28-ak munkanélküliségi rátája, még mindig közel 2,5 százalékponttal (9,6%) haladta meg a 2008-as értéket. A válság a tagállamok közül különösen az Eurozóna 19 tagállamát viselte meg. Ezek foglalkoztatási rátája csak 2017-ben emelkedett némiképp 68% fölé, míg munkanélküliségi rátája 8% alá csökkent. 2005 óta a 20–64 évesek körében az EU-27 országokban mért foglalkoztatási ráta 2019-ben érte el a legmagasabb szintet, 73,1 %-ot. Az EU-27 szintjén a nemek közötti foglalkoztatási különbség 2005 óta csökkent, de 2019-ben a foglalkoztatási ráta még mindig 11,7 százalékponttal magasabb volt a férfiak, mint a nők esetében.

1. *ábra: Foglalkoztatás, 2005–2019 (a 20–64 éves népesség %-ában)*

Forrás: Eurostat, 2021.

Magyarország a 2008-as visszaesést követően 2013-14-re elérte a Visegrádi országok közül Lengyelország és Szlovákia 20-64 éves korosztályának foglalkoztatottságát, majd 2015-re az uniós átlagot is (1. ábra). 2019-re a korcsoport foglalkoztatottsága 2,1 százalékponttal az

uniós átlag feletti, 73,2%-os mértékű lett, amivel az EU 27-ek között az ország a 2018-as, 16. helyről a 13. helyre jött fel.

I.2.2 Magyarországi folyamatok

1. táblázat: A 15–64 éves népesség gazdasági aktivitása Magyarországon (2008-2019)

Év	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek	Gazdaságiilag aktívak	Gazdaságiilag nem aktívak	15–64 éves népesség	Aktivitási arány	Munkanélküliségi ráta	Foglalkoztatási ráta
	ezer fő				%			
2008	3.818	326	4.144	2.628	6.772	61,2	7,9	56,4
2009	3.717	417	4.135	2.619	6.754	61,2	10,1	55,0
2010	3.701	469	4.171	2.565	6.736	61,9	11,3	54,9
2011	3.724	466	4.190	2.529	6.719	62,4	11,1	55,4
2012	3.793	472	4.265	2.429	6.694	63,7	11,1	56,7
2013	3.860	440	4.300	2.347	6.647	64,7	10,2	58,1
2014	4.070	343	4.413	2.175	6.588	67,0	7,8	61,8
2015	4.176	307	4.483	2.048	6.530	68,6	6,8	63,9
2016	4.309	234	4.543	1.935	6.478	70,1	5,1	66,5
2017	4.373	191	4.565	1.850	6.415	71,2	4,2	68,2
2018	4.411	172	4.582	1.787	6.369	71,9	3,7	69,2
2019	4.436	159	4.595	1.732	6.327	72,6	3,5	70,1

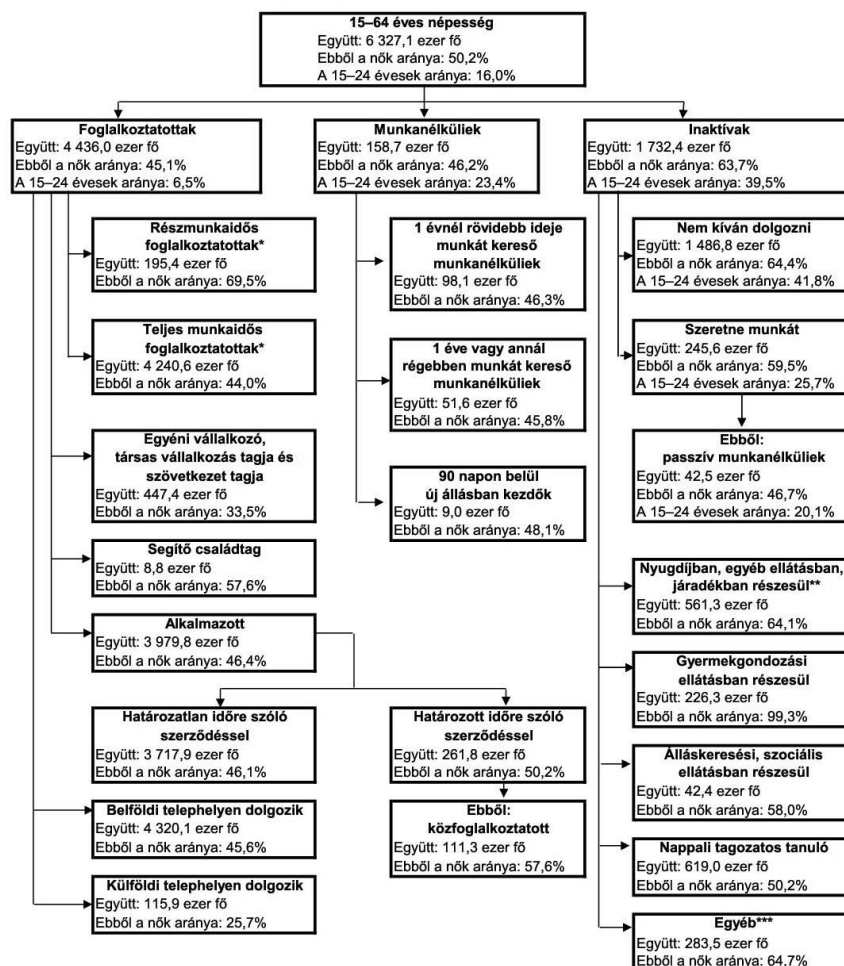
Forrás: KSH, 2020, idősoros adatok

A 2008-as gazdasági válság hatására az aktivitási és foglalkoztatottsági adatok jelentősen visszaestek, a foglalkoztatottak száma mintegy 100 ezer fővel csökkent. A munkanélküliek számának 2012-ig tartó emelkedése mellett a gazdaságilag nem aktívak száma fokozatosan csökkent, azonban a csökkenés 2012-ig csupán a 15-64 éves korosztály létszámcsökkenését tükrözte. A munkanélküliségi ráta 2013-16 között csökkent drasztikus mértékben, mintegy felére, részben a statisztikai célú állománytisztításnak köszönhetően, majd a csökkenés ezt követően kisebb mértékben, de egyenletesen folytatódott. A gazdaságilag nem aktív, aktív korú népesség kohorszon belüli aránya 5 százalékponttal, majd 2019-ig további 3 százalékponttal esett. Az aktivitási arány a 2008-2009-es stagnálás után fokozatosan emelkedett, 2019-re összesen 11,5 százalékponttal, 72,6%-ra. A foglalkoztatotti ráta a válságot követő visszaesés után 2012-re elérte, majd meghaladta a válság előtti, 58%-os szintet, 2019-ben már 70,1%-ot mutatott (1. táblázat).

Mindezek azt jelentik, hogy a magyar munkaképes korú népesség az elmúlt tíz évben évről-évre egyre nagyobb arányban jelent meg a munkaerőpiacon munkavállalóként, vagy munkakeresőként. Az inaktívak munkaerőpiaci aktivizálódásában fontos szerepet játszott, hogy a válság az inaktívak egy rétegét nálunk is aktív álláskeresőre ösztönözte. Azonban e mellett az inaktívak számának csökkenése egy a válságtól független, hosszabb folyamat

eredménye. Ugyanis a megváltozott munkaképességű embereket érintő támogatási rendszer jelentősen, több lépcsőben szűkült az elmúlt 15 évben (már a válságot jóval megelőző időszakban is jelentkeztek jogosultsági szűkítések), illetve a tényleges álláskeresés hiányát a bevezetett intézkedések egyre szigorúbban szankcionálták.

2. ábra: A 15-64 éves népesség munkaerőpiaci státusza a 2019. évben

* Önbesorolás alapján.

** Tartalmazza a saját jogú öregségi nyugdíjban; korhatár előtti ellátásban; rokkantsági, rehabilitációs vagy egyéb egészségkárosodási ellátásban; özvegyi, szülői hozzátartozói nyugdíjban; ideiglenes özvegyi nyugdíjban részesülőket.

*** Az ápolási díjban, árvaellátásban részesülőkkel együtt.

Forrás: KSH, 2020.

A 15-64 éves magyarországi népesség 2019. évi munkaerőpiaci státuszát részletesen vizsgálva megállíthatjuk azt is, hogy a foglalkoztatottak körében relatíve alacsony volt a részmunkaidős foglalkoztatottak aránya (mindössze 4,4%), ebből közel 70% nő. A határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak aránya megközelítette a 6%-ot, ezek 42,5%-át a közfoglalkoztatás keretében dolgozók tették ki. Az előző évhez képest 11 ezer fővel, mintegy 116 ezer főre nőtt a külföldön dolgozók száma. A munkanélküliek számának csökkenése mellett mintegy 5 százalékponttal, egyharmadra csökkent azon munkanélküliek száma, akik

egy évnél régebben keresnek munkát. A gazdasági aktivitási mutatókból, valamint a regisztrált álláskeresők számának alakulásából úgy tűnik, hogy 2019-ben folytatódott a korábbi években tapasztalt, pozitív munkaerőpiaci folyamat. (2. ábra)

2. táblázat: A regisztrált álláskeresők és a közfoglalkoztatásban részt vevők adatai (2013-2020)

	2013. év	2014. év	2015. év	2016. év	2017. év	2018. év	2019. év	2020. év
közfoglalkoztatottak (fő)	126.668	178.852	208.127	223.469	179.492	135.620	106.259	92.530
regisztrált munkanélküliek (fő)	527.623	422.445	378.181	313.782	282.970	255.310	250.947	316.055
közfoglalkoztatottak aránya a munkanélküliekhez (%)	24	42,3	55	71,2	63,4	53,1	42,3	29,3

Forrás: <http://kozfoglalkoztatasi.bm.hu/>

A fenti tendenciát támasztják alá a közfoglalkoztatás adatsorai is. A 2009-ben a munkaerőpiacon megjelenő kínálati többlet „felszívása”, valamint a válság negatív munkaerőpiaci hatásainak mérséklése érdekében a kormány a közfoglalkoztatásba bevont személyek számát 2016-ig folyamatosan növelte. Ekkorra a bevontak száma a válság előtti mintegy kétszeresére duzzadt, 2013-hoz képest 76%-os növekedésről beszélhetünk. Ezt követően a pozitív munkaerőpiaci folyamatok lehetővé, a munkaerőhiány pedig szükségessé a közfoglalkoztatási kapacitások csökkentését, így az 2020-ra a 2013. évi létszám 73%-ára esett vissza. Igaz ugyanakkor, hogy a közfoglalkoztatás volumene a regisztrált álláskeresők arányában nem csökkent ilyen mértékben. Az arány lényegesen alatta marad a 2016-os csúcspontnak, amikor a regisztrált álláskeresők 71%-a közmunkában dolgozott, ugyanakkor a 2020-as 29%-os arány szignifikánsan meghaladja a 2013-as, 24%-os szintet. (2. táblázat)

3. táblázat: A 15-64 éves népesség gazdasági aktivitása régióként (2019)

Régió	Foglalkoztatottak ezer fő	Munkanélküliek	Gazdaságilag aktívak	Gazdaságilag inaktívak	Munkanélküliségi ráta %	Aktivitási arány	Foglalkoztatási ráta
Közép-Magyarország	1462,8	36,4	1499,3	790,5	2,4	65,5	63,9
Közép-Dunántúl	505,6	10,2	515,8	297,6	2,0	63,4	62,2
Nyugat-Dunántúl	488	8,8	496,8	267,9	1,8	65,0	63,8
Dél-Dunántúl	373	18,8	391,8	275,8	4,8	58,7	55,9
Észak-Magyarország	481,7	22,4	504,1	341,3	4,4	59,6	57,0
Észak-Alföld	640	42,9	682,9	416,5	6,3	62,1	58,2
Dél-Alföld	561	20,2	581,2	357,5	3,5	63,0	59,8
Összesen	4512,1	159,7	4671,9	2747,2	3,4	63,0	60,8

Forrás: KSH adatszolgáltatás, 2020.

A foglalkoztatási folyamatok 2019. évi regionális különbségeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az aktivitási arány Dél-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön valamivel kisebb az országos átlagnál, de az eltérések sehol sem jelentősek. A munkanélküliségi ráta esetén azonban nagyobb különbségek mutatkoznak: ez a mutató Észak-Magyarországon 29%-kal, Dél-Dunántúlon 41%-kal, míg az Észak-Alföldön 85%-kal magasabb az országos átlagnál, míg legkedvezőbb helyzetben a nyugat-dunántúli régió van, ahol a munkanélküli ráta az országos átlag csaknem fele (3. táblázat). A foglalkoztatottsági adatok szintén az előző három régió elmaradását mutatják, bár az országos átlagtól leginkább (5 százalékponttal) a Dél-Dunántúl tér el, míg a legkisebb, mindössze 2 százalékpontos lemaradásról az Észak-Alföldi Régió számolhat be.

I.3 BUDAPEST POZICIONÁLÁSA

A KSH legutóbb 2018-ban – a főváros alapításának 145. évfordulójára – adott ki egy kiadványt¹, mely röviden összefoglalta a főváros helyét az országban. Ennek alapján a főváros lakossága 18%-át (2018) teszi ki Magyarország népességének, ez az arány 2020-ra sem változott. A főváros lakónépessége 2020. január 1-én 1 750 ezer fő volt, amelynek 47%-a férfi, 53%-a nő volt, a 14 éven aluliak részesedési aránya 13%, a 65 év felettieké 21%.

A főváros a bruttó hozzáadott érték termeléséből (2016) 36%-kal, a külfölditőke-állomány 48%-ából (2016), az ország K+F ráfordításaiból 62%-kal (2017) részesedett. Itt képezték a felsőfokú nappali képzésben részesülő hallgatók 55%-át (2017), a fővárosi lakosság 37%-a rendelkezett felsőfokú, 48%-a középfokú, mindössze 15%-a alacsonyabb iskolai végzettséggel 2016-ban. „A fővárosi foglalkoztatottak körében olyannyira domináltak a diplomások (47%), hogy az országos átlagot (27%), de még a megyék sorrendjében második helyen álló Pest megye értékét (29%) is jócskán felülmúlták.”² A főváros és a megyék átlagos gazdasági fejlettsége közötti különbség 2000-hez képest nem változott 2016-ra, és nagy valószínűséggel 2020-re sem, bár ez utóbbi állítás csak évek múlva válik ellenőrizhetővé. Budapest az ország előregező részeihez tartozik, a megyék átlagához képest itt magasabb a 65 éves és idősebbek hányada és alacsonyabb a 14 éves és annál fiatalabbak részesedése. Ugyanakkor a 2016-os mikrocenzus adatai szerint az országos átlagnál magasabb a 15-74 évesek aktivitási aránya, foglalkoztatási rátája, havi nettó átlagkeresete és alacsonyabb a munkanélküliségi rátája. Ez a helyzet napjainkig fennmaradt. A fő jelzőszámok tekintetében 2020 első félévére sem változott meg a helyzet.

¹ Budapest, Gazdaság és Társadalom, KSH BP, 2018.

² Mikrocenzus 2016. 5. A népesség gazdasági aktivitása. KSH, BP. 2017

I.3.1 A foglalkoztatás mértéke és szerkezete

„Budapest gazdasági szerkezete nagymértékben eltér a megyékétől. Az árutermelő ágazatok (mezőgazdaság, ipar, építőipar) súlya jóval alacsonyabb, mint a megyék átlagában. Ezzel szemben a piaci szolgáltatások a fővárosi gazdasági teljesítmény közel kétharmadát adták 2016-ban. Ebben szerepet játszik, hogy számos szolgáltató ágazatban (például pénzügyi szolgáltatás, info-kommunikáció) a legjelentősebb szereplők a fővárosban koncentrálódnak. A főváros gazdasága posztindusztriálisnak tekinthető.”³

A munkaerő-felmérés (MEF) adatai szerint a budapesti foglalkoztatottak 83%-a 2017-ben a szolgáltató szektorban dolgozott, ahol a legtöbb embernek a kereskedelem, a közigazgatás és a szállítás, raktározás adott munkát. Mint az a későbbiekben látható lesz, ez 2020 I. félévében sincs másképp. Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint az 1 millió 426 ezer teljes munkaidős fizikai foglalkozású munkavállaló közel negyede dolgozott budapesti székhelyű munkahelyen 2017-ben, míg az 1 millió 130 ezer szellemi foglalkozású közel 45%-ának volt budapesti munkahelye.⁴ A fővárosban foglalkoztattak 62%-a piaci alapú szolgáltatást nyújtott.

A népszámlálás és a mikrocenzus egy adott időpontra ad viszonylag részletes képet a foglalkoztatási helyzetről, az állampolgárok adatbevallása alapján, addig a folyamatosan végzett két felmérés – a MEF és az intézményi munkaügyi statisztika – a köztes időszakokban is lehetőséget biztosít a munkaerőpiaci folyamatok változásának nyomon kísérésére, bár szűkebb tartalommal, mint a népszámlálás és a mikrocenzus.

A főváros esetében elég nagy probléma a két adatfelvétel értékeinek minősítése. Az intézményi statisztika a legalább öt főt alkalmazó vállalkozásokra, a teljes költségvetési körre és a nonprofit szektorra gyűjt adatokat a munkaadó székhelye szerint. A munkaerő-felmérés lakossági/háztartási rendszeres, előre meghatározott felvételi időtartamra vonatkozó reprezentatív adatgyűjtés. Országosan adott időszakra vonatkozóan a munkaerő-felmérés eredményei magasabb foglalkoztatotti létszámot ölelnek fel (pl.: 2020 első félévében 1 382 ezer fővel), mint az intézményi statisztika által jelzett alkalmazotti létszám. Ez érthető, hiszen az utóbbiban nem szerepelnek az öt főnél kevesebb munkavállalót foglalkoztató vállalkozások. Budapest esetében azonban fordított a helyzet, mert sok vállalkozásnak a fővárosban van a székhelye, alkalmazottait itt tartják nyilván, miközben egy részük tényleges munkavégzése nem itt zajlik. Emiatt a fővárosban az 2020. II. negyedévében az intézményi

³ Budapest, Gazdaság és Társadalom, KSH BP, 2018. 14. oldal

⁴ Budapest, Gazdaság és Társadalom, KSH BP, 2018. 9. oldal

számbavétel 30%-kal, 250 ezer fővel több alkalmazottat mutatott, mint a MEF szerinti foglalkoztatottaké – de ez csak statisztikai értelemben van így.

4. táblázat: A nyilvántartott állás keresők adatai a főváros kerületei szerint, 2019

Kerület	Nyilvántartott állás keresők száma, fő	180 napon túli nyilvántartott állás keresők száma, fő	Egy éven túl nyilvántartott állás keresők száma, fő	Közfoglalkoztatottak száma, fő
01	150	58	30	11
02	419	152	91	29
03	973	308	172	54
04	1085	408	264	85
05	124	44	23	7
06	353	136	82	27
07	363	108	61	18
08	690	254	144	57
09	428	138	82	32
10	646	201	112	42
11	892	321	231	66
12	314	153	107	15
13	1151	438	257	53
14	1258	542	368	37
15	706	281	185	42
16	462	188	121	21
17	691	273	186	42
18	664	182	111	31
19	426	118	65	37
20	705	217	122	54
21	764	266	146	33
22	384	148	105	15
23	217	74	37	13

Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis NFSZ adatok alapján, 2021.

A főváros munkaerőhelyzetét leíró adatok közül a nyilvántartott állás keresők létszámára vonatkozó azon ritka információk közé tartozik, ami rendszeresen lehívható kerületi bontásban is. A 4. táblázatban bemutatott néhány munkanélküliségi adat nem a kerület gazdasági potenciáljával áll kapcsolatban, mert az állás keresőket állandó lakhelyük szerint tartják nyilván. Így az adatok inkább a kerület területi nagyságára, munkavállalási korú népességének számára, illetve a népsűrűségére utalnak.

I.3.2 Fővárosi munkaerőpiaci folyamatok

Budapest az ország gazdasági és innovációs motorjaként a működőtőke befektetések kiemelt célpontjává vált, így a konjunktúra erősödése, valamint a munkaerőpiac szempontjából az ország legkedvezőbb helyzetű térségévé tudott válni. A főváros foglalkoztatási színvonala évről évre jelentős mértékben meghaladta az országos átlagot, míg a munkanélküliség tényérése az országos átlaghoz képest sokkal kisebb mértékű volt.

5. táblázat: A fővárosi 15-64 népesség gazdasági aktivitásának fő mutatói (2008-2020 III. név.)

	Foglalkoztatottak (ezer fő)	Munkanélküliek (ezer fő)	Gazdaságilag aktívak (ezer fő)	Gazdaságilag inaktívak (ezer fő)	15-64 éves népesség	Munkanélküliségi ráta (%)	Aktivitási arány (%)	Foglalkoztatási ráta (%)
2008.	736	33	769	372	1.141	4,3	67,4	64,5
2009.	731	49	780	374	1.154	6,3	67,6	63,3
2010.	719	73	792	377	1.169	9,2	67,8	61,5
2011.	723	78	801	379	1.180	9,7	67,9	61,3
2012.	753	78	831	342	1.172	9,4	70,8	64,2
2013.	756	69	825	348	1.173	8,4	70,3	64,5
2014.	772	49	822	323	1.144	6	71,8	67,5
2015.	793	42	835	310	1.145	5,1	72,9	69,2
2016.	827	38	865	273	1.138	4,4	76	72,7
2017.	835	25	860	269	1.129	2,9	76,2	74
2018.	821	27	847	276	1.123	3,1	75,4	73,1
2019.	835	25	861	257	1.118	2,9	77,0	74,9
2020. III. név	833	28	861	246	1.107	3,2	77,8	75,3

Forrás: KSH, 2021.

A fővárost a gazdasági recesszió erőteljesen érintette, begyűrűzése után, az országos folyamatokhoz hasonlóan, negatív munkaerőpiaci folyamatok jelentkeztek, a visszaesés azonban az országoshoz képest kisebb mértékű volt. A visszaesést követően, a foglalkoztatási ráta évről-évre emelkedett, 2017-re 74%-ra emelkedve tetőzött, azonban 2018-ban azonban ismét kismértékű, közel 1%-os visszaesést tapasztalhattunk (73,1%-ra). A munkanélküliségi ráta 2010-re több mint a duplájára nőtt, majd 2013-tól csökkenésnek indult, 2017-re pedig rég nem látott mélységbe, 2,9%-ra esett vissza. Azonban 2018-ban kis mértékben, 0,2 százalékponttal, 3,1%-ra emelkedett. A foglalkoztatottak számában jelentkező 2018. évi visszaesést a munkanélküliségi ráta emelkedése csak kisebb részben magyarázza, nagyobb mértékben az aktív korú inaktívok számának növekedése, amit 2014 óta nem tapasztalhattunk.

Azt most még nem lehet pontosan látni, hogy a főváros munkaerőpiacán csak a pozitív trend időszakos, átmeneti megtöréséről van szó, vagy egy tartósabb visszaesési időszak kezdetéről. Az, hogy az országos folyamatok alakulása összességében nem mutat negatív fordulatot, az előbbi valószínűsíti, bár a 2020-as adatok alapján valószínűsíthető, hogy a járványügyi helyzet hatására a megtorpanás a 2020 elején vártnál tovább tarthat. (5. táblázat)

6. táblázat: A 15-64 éves népesség gazdasági aktivitást kifejező fő összehasonlító mutatók értéke (2018 és 2020 III. név.)

	Munkanélküliségi ráta 2018 (%)	Foglalkoztatási ráta 2018 (%)	Munkanélküliségi ráta 2020/III. név (%)	Foglalkoztatási ráta 2020/III. név végi adat (%)
EU-28	6,6	69	7,6*	72,4
Magyarország	3,7	69,2	4,5	70,2
Közép-Magyarország	2,8	72	3,4	73,7
Budapest	3,1	73,1	3,2	75,3

Forrás: Eurostat és KSH, 2021., *: EU-27 adat

A fővárosi gazdasági aktivitás mutatóit összehasonlító aspektusban vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a főváros foglalkoztatási rátája 2018-ben 1,1 százalékponttal haladta meg a közép-magyarországi nagyrégió, 3,9 százalékponttal Magyarország foglalkoztatási rátáját és 4,1 százalékponttal haladta meg az EU-28-ak átlagos foglalkoztatási rátájának szintjét is. A munkanélküliségi ráta tekintetében a fővárosi mutató a Közép-magyarországi régió értékénél 0,3 százalékponttal magasabb volt, azonban az országos mutatótól még 0,6 százalékponttal elmaradt. Vagyis a korábbi évekhez hasonlóan, a fővárost az országos átlagnál még mindig kedvezőbb munkaerőpiaci mutatók jellemezték. A 2020-as pandémia a munkanélküliségi és a foglalkoztatottsági ráta tekintetében a régiónál kevésbé érintette a fővárost, a foglalkoztatottságban pedig a III. negyedév végére némi növekedés következett be. Az uniós foglalkoztatási adatok azonban közelebb kerültek a budapestiekhez (2018-hoz képest 1 százalékponttal), noha a munkanélküliségi ráta az EU-27 országban még mindig jelentősen meghaladja a fővárosit. (6. táblázat)

7. táblázat: A regisztrált állás keresők számának alakulása (2014-2020, II. és IV. negyedéves adatok, fő)

2014/ 2	2014/ 4	2015/ 2	2015/ 4	2016/ 2	2016/ 4	2017/ 2	2017/ 4	2018/ 2	2018/ 4	2019/ 2	2019/ 4	2020/ 2	2020/3 *
37 678	34 204	33 976	29 358	24 616	20 279	20 112	16 741	14 778	14 301	13 806	16 652	29 528	29 548

Forrás: KSH 2021. *: III. névi adat

A regisztrált állás keresők számában a 2008-ban fellángolt gazdasági válság hatására a fővárosban is jelentős növekedés következett be. 2010-ben számuk több mint a duplájára (közel 48 ezer főre nőtt). 2012-re ez az érték, tovább növekedett, a 48 ezer főt is meghaladta. 2013 végére a fővárosi regisztrált állás keresők számában 10 ezer fős csökkenés következett be, 2017-re pedig számuk további, több mint 21 ezer fős csökkenést mutatott (megközelítve a 17 ezer főt), amivel már a válság előtti időszak értékeitől is jelentős mértékben elmaradt. A KSH munkaerőmérleg felmérésében a munkanélküliek számában 2018-ban bekövetkező kismértékű emelkedés a regisztrált állás keresők számában nem mutatkozott meg. 2018 végére, az elmúlt évek trendjébe igazodva, a fővárosi regisztrált állás keresők száma, 2017 végéhez képest, több mint 2.400 fővel, 14.562 főre csökkent. A regisztrált fővárosi

álláskereső 2018. évi összetételéről megállapíthatjuk, hogy többségük nő volt (58%), jellemzően a 45 éven felüli korosztályból (52%) kerültek ki. Elgondolkodtató, hogy körükben jelenős többségben voltak az érettségivel vagy annál is magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők (63%). A fővárosi regisztrált álláskeresőknél, több mint fele 2018-ban nem részült semmilyen pénzbeli ellátásban. 2019 végére a regisztrált álláskeresők száma tovább esett, 13 652 főre, míg a pandémia-évben folyamatosan növekedett, 2020 III. negyedévére a 2015 év végi szintet érve el (7. táblázat).

I.3.3 Kerületközi eltérések

Mivel a KSH éves munkaerő-felvétele módszertani okok miatt nem közöl kerületi bontású adatokat, a kerületi szintű elemzések csak a publikált népszámlálási és mikrocenzus adatok feldolgozásával, illetve a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat álláskeresőkre vonatkozó kerületi szintű adatközlései alapján végezhetőek el.

A 2018-ban publikált 2016. évi mikrocenzus alaptáblák alapján a teljes népességre vetített legmagasabb foglalkoztatási rátával a XIII. (75%), a XIV.(73,8%), az I. (73,7%) és a IX. (73,6%) kerületek bírtak, a legalacsonyabbal a X. (68,4%) és a XXII. (69,4%) kerületek. A munkanélküliségi rátát tekintve a legmagasabbal (4,5% feletti) a XXIII. (5,1%), a X. (5%) és a VII. (4,6%) kerületek, míg a legalacsonyabbal (3% alatti) az I., II., XII., XI. és XIV. kerületek. A fővárosi regisztrált álláskeresők viszonylatában jelentkező kerületközi eltéréseket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a 2008-tól a 2011. év végéig tartó időszakban minden fővárosi kerületben jelentős mértékben nőtt a regisztrált álláskeresők száma. 2013-tól következett be egyértelműen a fordulat, amely után számuk minden kerületben, ha eltérő mértékben is, de tartósan csökkenő tendenciát követett. 2018-ban a regisztrált álláskeresők aránya a munkavállalási korú népességen belül a legmagasabb a XIV. (1,83%), a XX. (1,76%) és a IV. (1,65%) kerületekben volt. A legalacsonyabb 1 % alatti a VII. (0,95%), a XII. (0,94%), az I. (0,78%), a II. (0,75%) és a V. (0,65%) kerületekben volt.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy az országos foglalkoztatási folyamatok egyértelműen pozitív tendenciákról árulkodnak, a 2008. évben kirobbanó válság negatív munkaerőpiaci hatásait 2020 elejére minden jel szerint maga mögött tudhatta Magyarország. Budapesten, az országoshoz hasonló folyamatok zajlottak egészen 2018-ig. A fővárosi foglalkoztatási ráta 2012 óta évről-évre emelkedett, 2017-re 74%-on tetőzött, azonban 2018-ban azonban ismét kismértékű, közel 1 százalékpontos visszaesést tapasztalhattunk (73,1%-ra). A fővárosi munkanélküliségi ráta 2010-re több mint a duplájára nőtt, majd 2013-tól csökkenésnek indult, 2017-re pedig rég nem látott mélységbe 2,9%-ra esett vissza. Ezek után, 2018-ban megint kis mértékben, 0,2 százalékponttal 3,1%-ra emelkedett – ám innen a

pandémia hatására is csak kis mértékben mozdult el felfelé. A fővárosi foglalkoztatottak számában jelentkező 2018. évi kismértékű visszaesést a munkanélküliségi ráta emelkedése csak kisebb részben magyarázza, nagyobb mértékben az aktív korú inaktívak számának növekedése, amit 2014 óta nem tapasztalhattunk. Azt is megállapíthatjuk, hogy a KSH munkaerőmérleg felmérésében a munkanélküliek számában 2018-ban bekövetkező kismértékű emelkedés a regisztrált fővárosi álláskeresők számában nem mutatkozott meg, a pandémia hatása azonban a 2020 III. negyedévére a regisztráltak számát a 2015. IV. negyedévi szintre emelte – és az emelkedés 2021 első felében várhatóan még folytatódik. Így a főváros munkaerőpiacán a pozitív trend 2018-as, időszakos megtörését a pandémia hatása egy tartósabb visszaesési időszakká teheti.

E mellett változatlanul számolnunk kell a hátrányos helyzetűek munkaerőpiacon való tartós kívül rekedése mellett megjelenő, egyes szektorokat (egészségügy, szociális ellátás) érintő strukturális munkaerőhiánnyal. Az érintett szektorok száma az elmúlt évekhez képest ugyan szűkült, e mellett, új jelenséggént, más szolgáltató szektorban dolgozókat érintően (vendéglátás, idegenforgalom) strukturális munkanélküliség, avagy – a foglalkoztatotti viszony megtartása mellett is – a jövedelem csökkenése vagy elmaradása jelent meg.

A tartós munkanélküliek, illetve aktív korú inaktívok csoportjába nagyrészt olyan specifikus munkaerőpiaci hátrányokkal rendelkező csoportok sorolhatók, mint a romák, gyermeket vállaló nők, idősek, fogyatékossgal élők, hajléktalan emberek, ezért az ő helyzetükkel jelen anyag külön fejezetben is foglalkozik. Külön, rövid fejezetben térünk ki továbbá a járványügyi helyzet okozta munkaerőpiaci hatások összegzésére is.

I.4 A 2020-AS ÉVEN BELÜLI FOGLALKOZTATÁSI FOLYAMATOK ALAKULÁSA

Jelen beszámoló összeállításnak az a célja, hogy a lehető legaktuálisabb információk alapján adjon képet a főváros munkaerőpiaci helyzetéről, továbbá próbálja feltárni azokat a forrásokat, amelyek segítségével jelen idejű képet lehet nyerni a foglalkoztatási folyamatokról.

8. táblázat: Gazdasági aktivitás 2020. I. félévé

Megnevezés	Budapest főváros/régió	Pest megye/régió	Közép- Magyarország nagyregió	Ország
Aktivitási arány, %	67,3	64,8	66,2	62,4
Foglalkoztatási arány, %	64,7	62,5	63,7	59,5
Munkanélküliségi ráta, %	3,9	3,6	3,8	4,6

Forrás: Fókuszban a megyék 2020. I. félév KSH BP. 2020. október 16.

9. táblázat: Munkaügyi adatok, 2020. I. félév

Megnevezés	Budapest főváros/régió	Pest megye/régió	Közép- Magyarország nagyregió	Ország
Alkalmazásban állók				
száma, ezer fő	1 096,1	323,3	1 419,5	3 055,0
számának indexe	99,3	95,1	98,3	96,0
Teljes munkaidőben alkalmazásban állók				
havi bruttó átlagkeresete, Ft	493 538	363 824	464 725	394 960
havi bruttó átlagkeresetének indexe	109,5	110,1	109,8	109,9
havi nettó átlagkeresete, Ft	328 203	241 943	309 042	262 648
havi nettó átlagkeresetének indexe	109,5	110,1	109,8	109,9

Forrás: Fókuszban a megyék 2020. I. félév KSH BP. 2020. október 16. KSH

Mint az a fenti táblázatokból látszik, jelenleg is érvényes a korábban jelzett összefüggés, miszerint a főváros lényegesen kedvezőbb pozícióban van a gazdasági aktivitás és a keresetek tekintetében, mint az országos átlag. A 2020-ban kirobbant Covid-19 járvány következményei itt kevésbé jelentkeztek, mint országosan. (8-9. táblázat)

10. táblázat: A foglalkoztatottak számának változása, területi egységenként %

Területi egység		2020/2019 %		
neve	szintje	I. negyedév	II. negyedév	III. negyedév
Budapest	főváros, régió	100,9	100,7	100,2
Pest	megye, régió	102,2	101,1	100,3
Közép-Magyarország	nagyregió	101,4	100,8	100,2
Közép-Dunántúl	regió	99,1	97,7	99,8
Nyugat-Dunántúl	regió	101,4	95,8	98,8
Dél-Dunántúl	regió	93,9	96,8	98,4
Dunántúl	nagyregió	98,5	96,8	99,1
Észak-Magyarország	regió	98,9	97,7	97,0
Észak-Alföld	regió	97,1	95,0	98,4
Dél-Alföld	regió	98,7	95,1	99,0
Alföld és Észak	nagyregió	98,1	95,8	98,2
Ország összesen	ország	99,3	97,7	99,1

Forrás: KSH területi adatok, 2021

Az egész országot tekintve már az első negyedévben megindult a foglalkoztatottak számának csökkenése a negyedév/negyedév alapon számított adatok szerint, de az igazi begyorsulás a második negyedévben következett be (-2,3%-kal) a „mindenki maradjon otthon” – a Covid-19 terjedésére adott kormányzati válasz meghirdetésével. A tendencia (6. táblázat) a III. negyedévben folytatódott. Az őszi lezárásokat követően még további romlás várható e téren, ami akár 2021. félévéig, vagy tovább is elhúzódhat.

A főváros, illetve a közép-magyarországi nagyregió jelentős gazdasági erejét mutatja, hogy 2020 első félévében itt még csak a foglalkoztatás növekedésének lassulása volt tapasztalható. A más területi egységeket többségét érintő létszámcsökkenés ide még nem ért el. A fővárosban a foglalkoztatottak száma a MEF szerint 2020. I. negyedévében 849,7 ezer fő, a II.

negyedévben 846 ezer fő volt, tehát a két negyedév között alig (-0,4%) történt létszámfogyás.
(10. táblázat)

11. táblázat: Foglalkoztatási arány alakulása területi egységenként, %

Területi egység		2019		2020	
neve	szintje	I. n.év	II. n.év	I. n.év	II. n.év
Budapest	főváros, régió	64,1	63,9	64,7	64,7
Pest	megye, régió	62,5	62,6	63,1	62,5
Közép-Magyarország	nagyregió	63,4	63,4	64,0	63,7
Közép-Dunántúl	regió	62,2	62,3	61,4	60,7
Nyugat-Dunántúl	regió	62,9	64,3	63,6	61,4
Dél-Dunántúl	regió	56,3	56,1	53,3	54,5
Dunántúl	nagyregió	60,7	61,1	59,7	59,1
Észak-Magyarország	regió	56,6	56,8	56,4	55,9
Észak-Alföld	regió	58,2	58,7	56,9	56,1
Dél-Alföld	regió	60,1	59,7	56,9	56,1
Alföld és Észak	nagyregió	58,3	58,5	56,9	56,1
Ország összesen	ország	60,6	60,8	56,9	56,1

Forrás: KSH területi adatok, 2021.

Budapesten a foglalkoztatási arány javult egy év alatt, illetve a százalékpontban mért különbség még növekedett is az országos átlaghoz képest 2020 első két negyedévében, a harmadik negyedévre ez a javulás megtorpant, míg az ország többi része az első félévhez képest kissé javult, bár az előző év hasonló negyedévi adataitól még mindig elmaradt 1-3 százalékponttal. (11. táblázat)

12. táblázat: Az alkalmazásban állók számának változása a munkáltató székhelyének elhelyezkedése szerint (előző év azonos időszaka=100%)

Területi egység		2019		2020	
neve	szintje	I. n.év	I. félév	I. n.év	I. félév
Budapest	főváros, régió	100,5	100,3	102,1	99,3
Pest	megye, régió	104,4	104,0	98,4	95,1
Közép-Magyarország	nagyregió	101,4	101,2	101,3	98,3
Közép-Dunántúl	regió	102,5	102,1	96,9	94,4
Nyugat-Dunántúl	regió	101,6	101,3	95,4	92,1
Dél-Dunántúl	regió	100,0	100,0	96,2	93,4
Dunántúl	nagyregió	101,5	101,3	96,2	93,3
Észak-Magyarország	regió	100,0	99,9	96,1	93,9
Észak-Alföld	regió	99,5	99,1	97,6	95,4
Dél-Alföld	regió	100,7	100,5	96,8	94,2
Alföld és Észak	nagyregió	100,0	99,8	96,9	94,6
Ország összesen	ország	101,0	100,8	98,7	96,0

Forrás: KSH területi adatok, 2021.

Az alkalmazásban állók számának más megközelítésű feldolgozását mutatja a munkáltatók székhelyének elhelyezkedése szerinti nyilvántartás. Tekintve, hogy számos olyan cég székhelye is a fővárosban található, amelyeknél a dolgozók egy részének tényleges foglalkoztatása nem Budapesten történik, az így képzett létszám hozzávetőlegesen 30%-kal magasabb a Budapesten foglalkoztattak létszámánál. A dolgot tovább torzítja, hogy a jelenség

fordítva is működik – ha kisebb mértékben is –, tehát vidéki székhelyű cég alkalmazottja is dolgozhat a fővárosban, de ebben a nyilvántartásban nem szerepel. (12. táblázat)

13. táblázat: A foglalkoztatottak számának változása területi egységenként és nemzetgazdasági szektoronként (%)

Időszak	Bp.	Pest m.	KD	NYD	DD	ÉM	ÉA	DA	Össz.
Mezőgazdaság									
2020/2019 I.	363,2	126,8	107,0	95,9	116,4	94,2	100,3	99,3	104,4
2020/2019 II.	937,7	79,6	106,3	88,8	100,2	92,8	98,6	86,6	95,5
Ipar									
2020/2019 I.	100,0	109,9	95,9	91,7	98,4	102,5	102,0	98,8	99,7
2020/2019 II.	105,4	112,1	93,2	85,4	97,1	99,4	99,2	93,2	97,5
Szolgáltatás									
2020/2019 I.	100,7	98,2	101,4	109,9	89,2	96,8	94,1	98,6	98,7
2020/2019 II.	99,1	97,4	101,0	105,0	96,2	97,0	92,3	97,8	98,0
Összesen									
2020/2019 I.	100,9	102,2	99,1	101,4	93,9	98,9	97,1	98,7	99,3
2020/2019 II.	100,7	101,1	97,7	95,8	96,8	97,7	95,0	95,1	97,7

Forrás: KSH területi adatok, 2021.

A főváros szektoronkénti foglalkoztatási struktúrájában a mezőgazdaságnak elenyésző szerepe van, a meghatározó erővel bíró szolgáltatási szektor létszáma viszont lassabban zsugorodott, mint az országos átlag, az ipar pedig még növekedésre is képes volt. (13. táblázat)

14. táblázat: Az alkalmazásban állók száma Budapesten gazdasági ág szerint, 2020. I. félév

Gazdasági ág	Összesen, fő	Megosztás %
A Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	1 837	0,2
B Bányászat, kőfejtés	945	0,1
C Feldolgozóipar	110 124	10,0
D Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	5 297	0,5
B+C+D Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül	116 366	10,6
E Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés	7 874	0,7
B+C+D+E Ipar	124 240	11,3
F Építőipar	46 199	4,2
G Kereskedelem, gépjárműjavítás	137 273	12,5
H Szállítás, raktározás	128 895	11,8
I Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	40 688	3,7
J Információ, kommunikáció	79 391	7,2
K Pénzügyi, biztosítási tevékenység	57 658	5,3
L Ingatlanügyletek	14 999	1,4
M Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	87 187	8,0
N Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	81 758	7,5
O Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	132 305	12,1
P Oktatás	68 531	6,3
Q Humán-egészségügyi, szociális ellátás	66 342	6,1
R Művészet, szórakoztatás, szabad idő	17 666	1,6
S Egyéb szolgáltatás	11 163	1,0
A–S Összesen	1 096 129	100,0
Ebből:		0,0
versenyszféra	787 878	71,9
költségvetési sféra	238 446	21,8

Forrás: Fókuszban a megyék 2020. I. félév, KSH, Bp. 2020. október 16., KSH

A foglalkoztatás szektoronkénti struktúrájának stabilitását mutatja, hogy akár 2019 IV. negyedévében, akár 2020 II. negyedévében vizsgáljuk a szolgáltató szektorban dolgozók arányát – a körülmények változásától függetlenül –, az a fővárosban 83% körül ingadozik néhány tizedpontos eltéréssel.

A munkáltató székhelye szerint a fővárosban alkalmazásban állók 11%-a az iparban, 4%-a az építőiparban, közel 60%-a a piaci szolgáltatásban, 25%-a közösségi szolgáltatásban dolgozott. A statisztika szerint a szolgáltató szektor növelte súlyát a foglalkoztatásban 2020. I félévére a 2017-es adatokhoz viszonyítva, de egyéb forrásokból lehet tudni, hogy egyes részterületei (szálláshely szolgáltatás, vendéglátás, művészet, szórakoztatás, szabadidő) komoly gondokkal küzdenek. A Covid-19 következményei a foglalkoztatás statisztikában késleltetve jelennek majd meg. Az alkalmazásban állók 72%-a a versenyszférában tevékenykedett. Az alkalmazásban állók 38%-a fizikai, 62%-a szellemi foglalkozású volt. (14. táblázat)

A GVI 2018-as nagy felméréseinek adataiból – melyek a cég honlapján megtalálhatók⁵ – az látható, hogy a fővárosban 2019-ben a cégek véleménye nagyjából fele-fele arányban oszlik meg a létszámcsökkenés kérdésében (52% szerint lesz csökkenés és 47%-a szerint nem). Létszámfelvétel lehetőségében 67%-uk bízik és 33%-uk nem. Mindkétirányú mozgásban, illetve a betöltetlen álláshelyek tekintetében hasonló foglalkozások érintettek elsősorban (kereskedelmi és idegenforgalmi foglalkozások: eladók, szakácsok, továbbá szakipari szerelő tevékenységek és segédmunkások). Úgy tűnik, az ekkor még alapvetően keresleti munkaerőpiacon jelentős mozgások zajlottak le, könnyen mozdultak a munkavállalók a magasabb jövedelem, a jobb munkafeltételek reményében, és a munkaadók kénytelenek voltak alkalmazkodni ehhez.

A fenti felmérés a korábbi „békeidők” tendenciáit írja le. Ehhez képest 2020-ra jelentős változások következtek be, melyekről pontos, számszerű információk alig vannak. Maga a 2020-as év is több részre osztható: az első negyedévben a korábbi tendenciák éltek tovább, a második negyedévben a „maradj otthon” jegyében számos területen átmeneti jelentős visszaesés következett be – mint azt fentebb részleteztük. A harmadik negyedévben a korlátozások egy részének feloldása miatt, illetve konjunkturális okokból kedvezőbbé vált a foglalkoztatási helyzet (legalább a belföldi turizmus élénkült és az ipar is jól teljesített). Bejelentésre kerültek olyan állami intézkedések, amelyek a jövőben az építőipar ismételt fellendülését eredményezhetik (5%-os ÁFA az új lakás építésekor). A negyedik negyedév

⁵ <https://mmpp.hu/elemzes>

ismételten a bizonytalanságokat erősíti a Covid-19 erőteljes terjedése miatt, ami a munkaerőpiac egy részére kedvezőtlen lehet.

I.4.1 A home office és a távmunka tendenciái

Az alkalmazottakon belül alacsony súlyt képviselnek a távmunkában és home office formában dolgozók, a Covid-19 terjedésével párhuzamosan mégis slágertémává vált. E témában utoljára 2018 I. negyedévében végzett felmérést a KSH, a vizsgálat főbb megállapításai az alábbiak voltak⁶:

- A jelzett időszakban az alkalmazottak 3,7%-a, 144 ezer fő dolgozott távmunkában.
- A férfiak és a nők körében közel azonos volt a távmunkások aránya.
- A távmunka döntően szellemi munkavégzés esetén lehetséges: foglalkoztatási főcsoportonként vizsgálva a szellemi foglalkozásúak 7,9%-a (133,5 ezer fő) dolgozott távmunkában, a fizikai foglalkozásúak esetében ez az arány csak 0,5% (10,6 ezer fő) volt.
- A távmunkát végzők 69%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezett, az érettségizettek aránya 27% volt.
- Iskolai végzettség szerint az alapfokú végzettségűek 0,5%-a, a felsőfokú végzettségűek 9,7%-a dolgozott távmunkában. A távmunkások aránya a matematikai, számítástechnikai és egyéb természettudományos képzési területen végzettek körében volt a legmagasabb, 16%.
- Budapesten az alkalmazottak 10%-a dolgozott távmunkában, a községekben dolgozók 1,3%-a. Általában a nagyobb településeken dolgozók nagyobb arányban élhetnek a távmunka lehetőségével.
- A távmunkások 82%-a a szolgáltatási szektorból került ki.
- A távmunka a 25-39 évesek körében volt a legnépszerűbb.

A GKI Gazdaságkutató Zrt. 2020 októberében, 1000 fős, reprezentatív lakossági mintán bonyolított megkérdezése a távmunka alacsony szintjét jelezte, a legmagasabb arány Közép-Magyarországon volt, de itt is csak az alkalmazottak 3%-át tette ki. A GKI 2020 szeptemberében 820 darab, 5 főnél több munkavállalót foglalkoztató vállalkozás (kivéve

⁶ Forrás: Távmunka és „home office” KSH BP. 2020. 02.
dr. Ács Vera - Kardos Krisztina: Távmunka Képviselői Információs Szolgálat infojegyzet 2020/7 2020. március 30.
www.parlament.hu/infoszolgalat

multinacionális cégek) megkérdezése alapján azt mérte, hogy országosan 3% a távmunkában dolgozók aránya. A távmunkában dolgozók fele Budapesten és Pest megyében volt foglalkoztatva.

Nagy valószínűséggel mind a KSH, mind a GKI felmérése erős torzításokat tartalmaz. A KSH esetében a foglalkoztató székhelye szerinti alkalmazotti számbavétel torzít erősen a főváros javára. A GKI vállalati felmérése a multinacionális cégek hiánya miatt becsüli alá a távmunkát. További torzító tényező lehet a jogi szabályozási háttér. Eszerint a távmunkavégzés, rendszeresen folytatott, olyan tevékenység, amelyet információtechnológiai vagy számítástechnikai eszközzel végeznek, és eredményét elektronikusan továbbítják. [Mt. 196. § (1)] A munkaszerződésben meg kell állapodni a munkavállaló távmunkavégzés keretében történő foglalkoztatásában. [Mt. 196. § (2)] A home office-t, azaz az otthoni munkavégzést fentiekkel szemben az Mt. nem szabályozza. A munkáltató jogosult ugyanakkor, a munkaszerződésben meghatározott keretek között, a munkavállaló számára a konkrét teljesítési helyet kijelölni. Ebből eredően a munkáltató jogosult arra is, hogy az erre vonatkozó jogosultságát részben vagy egészben a munkavállaló számára átadja. Ez történik a „home office” során. A munkaügyi szabályozásért felelős minisztérium fentiek során kiemelte, hogy a teljesítési hely meghatározásával kapcsolatos munkáltatói jog akár egyoldalú munkáltatói intézkedésen, akár szerződésen alapuló átadása nem eredményezheti a felek között távmunkára vonatkozó szerződés létrejöttét. Bár a pandémia alatt átmeneti jelleggel sor került bizonyos mértékű szabályozásra, mégsem lehet bizonyossággal meghatározni azt a foglalkoztatotti kört, amely nem a munkáltató által biztosított helyszínen volt foglalkoztatva, tekintve, hogy a gyakorlatban a home office és távmunka fogalmak összemosódnak.

A Profession.hu 2020. III. felmérése⁷ szerint a fővárosi cégvezetők 57 százaléka úgy látta, hogy alkalmazottai ugyanúgy teljesítettek otthonról dolgozva, mint korábban, az irodában (500 fő feletti cégek esetében ez az arány jelentősen magasabb, 70 százalék feletti), 18 százalékuk szerint kifejezetten javított a vállalat hatékonyságán a home office. A koronavírus-járvány miatt 2020 tavaszán számos budapesti cég éles környezetben próbálhatta ki a vállalati szintű távoli munkavégzést, ennek köszönhetően ma már tudatosabban használnak online kollaborációs eszközöket, és sok helyen a vállalati kultúra részévé vált az új működési modell. Mindez hosszú távon megváltoztathatja az infrastrukturális igényeket is. Az iroda bérlése és fenntartása ugyanis nagy költségtétel a cégek számára, így sok vállalat az

⁷ <https://www.profession.hu/blog/hazai-cegvezetok-optimista-hangulat-a-kovetkezo-fel-evvel-kapcsolatban/>

ingatlanbérlet helyett inkább a távoli munkavégzést fejlesztő technológiai beruházások felé fordulhat, de úgy tűnik, ehhez a változáshoz még idő kell.

I.4.2 Munkanélküliség

A munkanélküliség számbavételét két nyilvántartási forma alapján is be lehet mutatni. Az egyik a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) által vezetett regiszter a nyilvántartott álláskeresőkről. A másik a munkaerő-felmérés (MEF) nemzetközileg egységes szempontrendszer alapján mért munkanélkülisége. A két rendszer között több mint 100 ezer fős eltérés van a munkaerő felmérés szigorú kategóriarendszere és más módszertani eltérés miatt. A MEF-ben csak az minősül munkanélkülinek, aki a felvétel hetében nem dolgozott, az előző négy hétben aktívan keresett munkát és 30 napon belül rendelkezésre áll munkavégzés céljából.

15. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők száma, NFSZ, ezer fő

Területi egység		2019		2020	
neve	szintje	I. n.év	II. n.év	I. n.év	II. n.év
Budapest	főváros, régió	15 186	13 806	15 813	29 528
Pest	megye, régió	19 574	18 055	19 456	30 997
Közép-Magyarország	nagyregió	34 760	31 861	35 269	60 525
Közép-Dunántúl	regió	21 456	18 816	22 836	33 939
Nyugat-Dunántúl	regió	15 291	13 436	17 264	30 230
Dél-Dunántúl	regió	36 128	32 096	38 183	46 965
Dunántúl	nagyregió	72 875	64 348	78 283	111 134
Észak-Magyarország	regió	63 058	56 939	63 980	74 528
Észak-Alföld	regió	74 657	64 909	70 044	83 233
Dél-Alföld	regió	33 485	30 142	33 697	46 870
Alföld és Észak	nagyregió	171 200	151 990	167 721	204 631
Ország összesen	ország	278 835	248 199	281 273	376 290

Forrás: KSH az NFSZ adatai alapján

Országosan 2019 első negyedévében 113 fős többlet mutatkozott az NFSZ-es nyilvántartásban, addig ez 2020 második negyedévére 162 ezer főre nőtt. Szembetűnő, hogy a főváros helyzete eltér az országos átlagétól, mert itt a nyilvántartott álláskeresők száma alacsonyabb a munkanélkülieknél, ugyanakkor az álláskeresők növekedési dinamikája rendkívül magas. 2019 és 2020 II. negyedéve között az álláskeresők száma 114%-kal, a munkanélkülieké 75%-kal nőtt. Mindkét adat a Covid-19 járvány miatt beszűkült foglalkozási lehetőségekre utalt a járvány első hullámában. (15. táblázat)

16. táblázat: A munkanélküliek száma területi egységenként, MEF, ezer fő

Területi egység		2019		2020	
neve	szintje	I. n.év	II. n.év	I. n.év	II. n.év
Budapest	főváros, régió	22,3	19,7	22,4	34,5
Pest	megye, régió	15,4	15,5	16,2	22,9
Közép-Magyarország	nagyregió	37,6	35,2	38,6	57,4
Közép-Dunántúl	regió	11,3	9,4	11,7	20,1
Nyugat-Dunántúl	regió	10,3	8,4	7,4	16,6

Dél-Dunántúl	régió	18,6	17,8	23,4	19,9
Dunántúl	nagy régió	40,2	35,6	42,5	56,6
Észak-Magyarország	régió	23,4	24,5	21,6	22,8
Észak-Alföld	régió	44,8	43,6	47,2	46,0
Dél-Alföld	régió	19,8	16,6	23,0	31,3
Alföld és Észak	nagy régió	88,0	84,7	91,9	100,1
Ország összesen	ország	165,7	155,5	173,0	214,2

Forrás: KSH területi adatok a munkaerő felmérés alapján

A munkanélküliséget a munkanélküliségi ráta alapján szokás minősíteni, de hasznos rápillantani az abszolút számokra is. A munkanélküliek száma országosan és Budapesten is növekedett, annak ellenére, hogy az állásukat elvesztők egy része kezdetben inaktív keresőként és nem munkanélküliként jelent meg a munkaerő felmérés kategóriarendszerének történő megfelelés miatt. A II. negyedévben a fővárosban gyorsabban nőtt a munkanélküliek száma, mint országosan. (16. táblázat)

17. táblázat: A munkanélküliségi ráta területi egységenként, MEF, %

Területi egység		2019		2020	
neve	szintje	I. n.év	II. n.év	I. n.év	II. n.év
Budapest	főváros, régió	2,6	2,3	2,6	3,9
Pest	megye, régió	2,5	2,5	2,5	3,6
Közép-Magyarország	nagy régió	2,5	2,4	2,6	3,8
Közép-Dunántúl	régió	2,2	1,8	2,3	3,9
Nyugat-Dunántúl	régió	2,1	1,7	1,5	3,4
Dél-Dunántúl	régió	4,7	4,5	6,2	5,2
Dunántúl	nagy régió	2,9	2,5	3,1	4,1
Észak-Magyarország	régió	4,6	4,9	4,4	4,6
Észak-Alföld	régió	6,5	6,3	7,1	7,0
Dél-Alföld	régió	3,4	2,9	4,0	5,5
Alföld és Észak	nagy régió	5,0	4,8	5,3	5,8
Ország összesen	ország	3,6	3,3	3,7	4,6

Forrás: KSH területi adatok, 2021.

Az abszolút számok alapján látható tendenciák a munkanélküliségi ráta alakulásában is nyomon követhetők. A munkanélküliségi ráta alapján a fővárosban 2020 első két negyedéve között 1,3 százalékponttal emelkedett a munkanélküliség, míg országosan csak 0,9 százalékponttal. Noha a budapesti munkanélküliségi ráta az alacsonyabbak közé tartozik, nagyszámú munkanélküli problémája terheli a fővárost is. (17. táblázat)

18. táblázat: Az aktivitási arány területi egységenként, %

Területi egység		2019		2020	
neve	szintje	I. n.év	II. n.év	I. n.év	II. n.év
Budapest	főváros, régió	65,8	65,4	66,4	67,3
Pest	megye, régió	64,1	64,2	64,7	64,8
Közép-Magyarország	nagy régió	65,1	64,9	65,7	66,2
Közép-Dunántúl	régió	63,6	63,5	62,8	63,2
Nyugat-Dunántúl	régió	64,2	65,4	64,5	63,6
Dél-Dunántúl	régió	59,1	58,7	56,8	57,5
Dunántúl	nagy régió	62,5	62,7	61,6	61,6

Észak-Magyarország	régió	59,3	59,7	59,0	58,6
Észak-Alföld	régió	62,2	62,7	61,2	60,3
Dél-Alföld	régió	62,2	61,4	62,2	60,5
Alföld és Észak	nagy régió	61,4	61,4	60,9	59,9
Ország összesen	ország	62,8	62,9	62,6	62,4

Forrás: KSH területi adatok, 2021.

A foglalkoztatás és a munkanélküliség együttes alakulását mutatja az aktivitási arány. A fővárosban mindkét kategória növekedést mutatott 2020 második negyedévére, így az aktivitási arány is megemelkedett, s a korábbinál nagyobb, közel 5 százalékpontos többletet mutat az országos átlaghoz képest. (18. táblázat)

Az előzetes adatok alapján úgy tűnik, hogy 2020. III. negyedévében valamelyest javultak a foglalkoztatási adatok az előző negyedévhez – esetenként az előző évhez – képest is, a munkanélküliség továbbra is magas, de itt is javult valamelyest a helyzet. Ezeknek a friss információknak nem érhető még el a területi bontása.

I.4.3 Vándorlás, ingázás

A KSH legutóbbi felmérése szerint⁸ 2017-ben 572 408 fő volt a belföldi vándorlásban részt vevők száma, ez majdnem 100 ezerrel több, mint 2012-ben. 2012 és 2017 között két fő folyamat határozta meg a belföldi vándormozgalom irányát, az egyik a Budapestről történő kiköltözési hullám újbóli felerősödése, a másik pedig a gazdaságilag elmaradottabb területekről az ország fejlettebb régióiba való vándorlás. A belföldi vándorlás nagy nyertese a főváros és Pest megye (és a Nyugat-Dunántúl). A főváros és agglomerációja között speciális a viszony, azokban az években, amelyekben Budapestnek vándorlási deficitje volt, ez együtt járt Pest megye vándorlási többletével.

„A Budapesten foglalkoztatott több mint 1 millió munkavállaló negyede ingázó volt a 2016. évi mikrocenzus szerint. A fővárosba dolgozni járó 258 ezer ember 73%-a Pest megyei lakos, a Budapestről ingázó 87 ezer ember többsége Pest megyei munkahelyeken tevékenykedik. A főváros ingázási egyenlege számottevő többletet mutat, ami növeli a fővárosi és a megyei egy főre jutó GDP közötti különbséget, mivel termelésük fővárosinak számít, miközben lakóhelyük alapján a megyék népességét gyarapítják.”⁹

Miközben az országon belül a helyben dolgozók aránya Budapesten volt a legmagasabb (90%), a helyben dolgozók közül 445 ezer fő Budapesten belül, kerületek között ingázott a 2016-os mikrocenzus szerint.¹⁰

⁸ A belföldi vándorlás aktuális trendjei, 2012-2017 KSH, BP

⁹ Budapest, Gazdaság és Társadalom, KSH BP, 2018. 8. oldal

¹⁰ Mikrocenzus 2016. 5. A népesség gazdasági aktivitása. KSH, BP. 2017

A főváros és agglomerációjának ingázási kérdéseivel egy viszonylag friss kutatás foglalkozik, bár az is részben a 2016-os mikrocenzus adatainak másodfeldolgozásán alapul, de kiegészül egy 2019-ben végzett primer adatfelvétellel és mélyinterjúkkal.¹¹ A HÉTFA Elemző Központ által jegyzett munka az agglomerációból Budapestre ingázókat vizsgálja.

A befelé ingázás mértékét nagyban meghatározza a fogadó terület lakóhelyhez való közelsége, illetve a jó közlekedési kapcsolat. A kutatás bemutatja, hogy az ingázók mely kerületekbe érkeznek, illetve a budapesti kerületek mely járásokból fogadják a legtöbb ingázót, és csoportosítja, tipizálja a kerületeket ingázási jellemzőik alapján.

A kutatás bemutatja a Budapestre ingázók iskolai végzettség, kor és foglalkozás szerinti megoszlását és e tényezők összefüggéseit. Továbbá információkat nyújt az ingázók családszerkezetére is. A kutatás megállapítja, hogy a főváros munkaerőpiaca a képzetten rétegeket szívja fel az agglomerációból. Az ingázók többsége felsőfokú végzettséggel rendelkezik, így az ilyen kvalifikációt igénylő önálló munkakörökben dolgozik. Különösen erős az ingázási hajlandóság azok körében, akik az elmúlt 10 évben költöztek ki az agglomerációba.

A budapesti munkavállalás legfontosabb szempontjai között szerepelt az itt elérhető jobb kereseti és karrierlehetőségek, továbbá a főváros gyors és könnyű elérhetősége. Az agglomerációból történő ingázás a felmérés szerint átlagosan 39 percet vesz igénybe, ilyen időtartamú utazás Budapesten is gyakori a munkahely és a lakóhely között.

I.4.4 Munkaerő kölcsönzés

A KSH-n kívül számos intézet, szervezet mér és tesz közzé információkat a főváros munkaerőpiacáról. Az egyik részterület a munkaerő közvetítés és -kölcsönzés. Munkaerő közvetítéssel állami részről az NFSZ foglalkozik, most már a kormányhivatalok kötelékében működő munkaügyi kirendeltségeken (Foglalkoztatási Osztály) keresztül, elsősorban a regisztrált álláskereső elhelyezkedését segítő. Ezen túlmenően nagyszámú, különböző méretű magán munkaerő közvetítő és -kölcsönző cég is működik a munkaerőpiacon. A magán munkaerő közvetítők és -kölcsönzők tevékenységéről az NFSZ-nél vezetnek éves összesített nyilvántartást.

A munkaerő kölcsönzésről közzétett legutolsó adatok 2018-ra vonatkoznak, eszerint országosan 151 ezer fő került kölcsönzésre, közülük 65,2%-ot a feldolgozóipar alkalmazott, egyszerű, szakképzettséget nem igénylő munkakörben. Területileg a főváros súlya a

¹¹ Koltai Luca–Varró András: Ingázás a budapesti agglomerációban. Új Munkaügyi Szemle I. évf 2020/3. szám 26-37. oldal

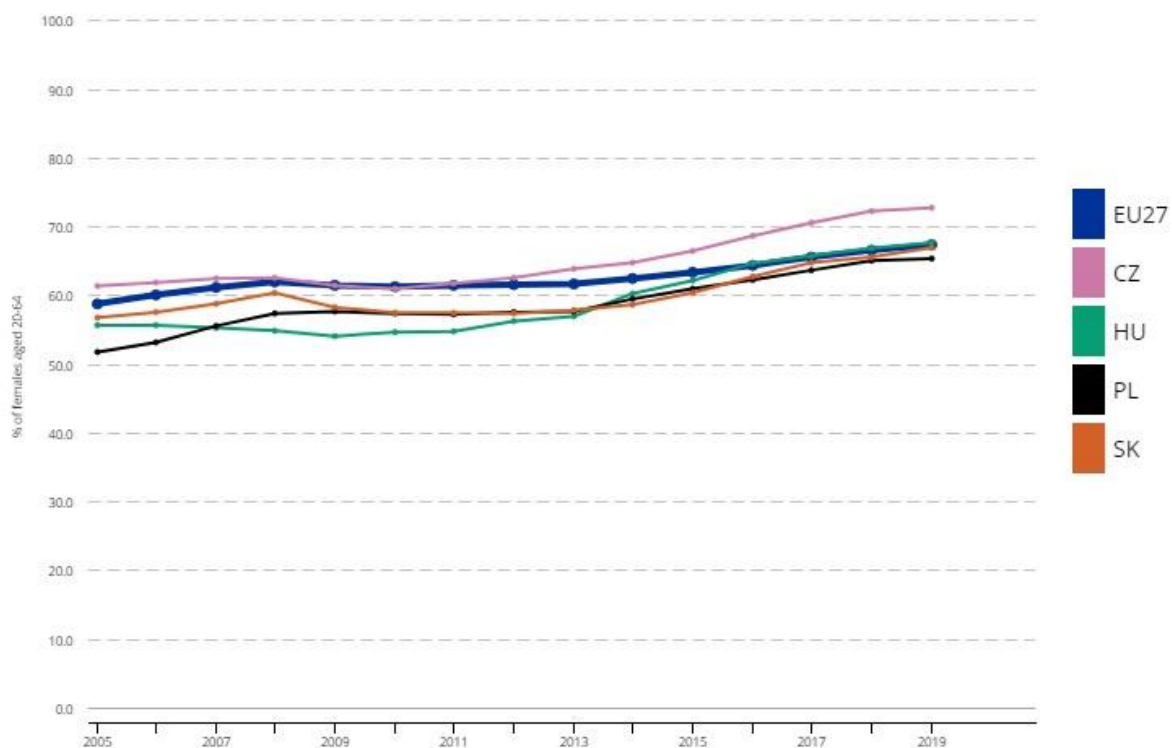
legnagyobb, 24%-os a kölcsönzött létszámon belül. Egy tíz évvel korábbi, a Gazdaságkutató ZRT. által végzett kutatás azt mutatta, hogy a munkaerő kölcsönzésben érintett létszám 130 ezer fő körül volt, tehát tíz év alatt kb. 15%-kal emelkedett az ilyen formában alkalmazottak létszáma, viszont struktúrája nem igazán változott.

Néhány nagyobb munkaerő közvetítő és -kölcsönző cég október közepén azt nyilatkozta a sajtóban, hogy ismételten fellendült a munkaerő kereslet, érik az újabb munkaerőhiányos időszak. Ugyancsak a foglalkoztatás stabilizálódásáról számolt be a Gazdaságkutató néhány hónapja elindított havi felmérése is. E két forrás azonban nem tett közzé területi bontású adatokat.

II. A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPORTOK MUNKAERŐPIACI HELYZETE

II.1 NŐK

3. ábra: Nők foglalkoztatása (2005–2019, a 20–64 éves népesség %-ában)

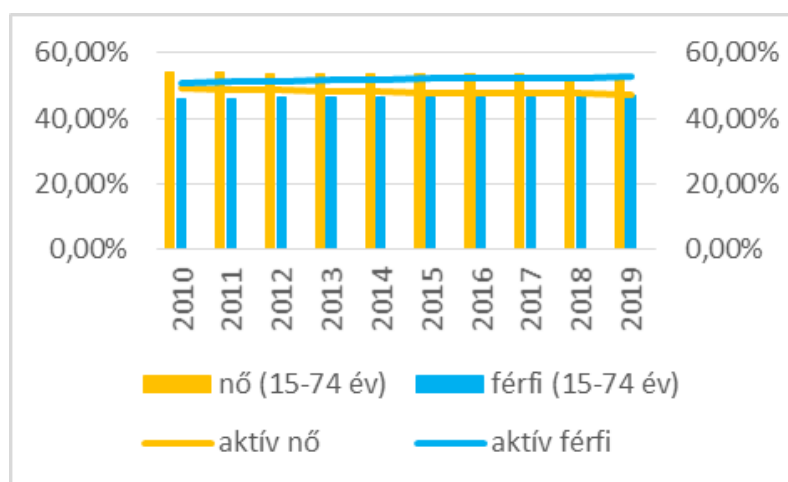
Forrás: Eurostat

A nők foglalkoztatási színvonala Magyarországon elmarad az Unió átlagától. Míg az Unió átlaga 2018-ban a nők foglalkoztatási arányát tekintve 63,6%, addig Magyarországon 62,5% volt. (3. ábra)

Magyarországon 2018-ban a nők 15-64 éves népességen belül aránya 50,4%-os volt, míg a foglalkoztatottakon belüli arányuk mindössze 45,6%-ot tett ki. A 15-64 éves népesség körében a férfiak foglalkoztatási rátája 76,6% volt, míg a nőké csak 62,5%. Az aktív korú inaktívak körében a nők aránya 63%-os, ami jelentősen meghaladja a férfiak reprezentáltságát. Az adatok 2019-re némiképp javultak, a nők foglalkoztatottsága az uniós szint közelébe, 67,6%-ra emelkedett, a férfiak foglalkoztatottsága ugyanakkor ebben az évben 83,1% volt, ami az EU-28 átlagát 4 százalékponttal haladta meg. Összességében a nők foglalkoztatási rátája még mindig alacsonyabb, és a férfiakénál lassabban is növekszik. A foglalkoztatás és aktív korú inaktivitás tekintetében Budapestre is hasonló nemenkénti arányok érvényesek.

Budapest lakosságának 54%-a nő, a 20 év feletti korosztályokban mindenhol a nők vannak többségben a fővárosban, és a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján számuk emelkedni fog.

4. ábra: A nők és férfiak aránya a 15-74 éves népességben, illetve a korcsoporton belüli aktívak között, Budapest, 2010-2019 (%)

Forrás: KSH, 2020

A hosszú távú adatokból a nők aktivitását illetően egyértelmű negatív tendencia rajzolódik ki, két alapvető jellegzetességgel. A 15-74 éves korosztályban 2010-19 között a nők aránya sosem érte el az 50%-ot (47-49% körül mozog), miközben ugyanebben az időszakban és korcsoportban társadalmi arányuk 52-54% között változik. (4. ábra) A másik jellemző, hogy a vizsgált időszakban a nők aktivitása enyhé, 2 százalékpontos, csökkenő tendenciát mutat, míg a férfiak aktivitása ugyanebben az időszakban ugyanennyivel emelkedik. A Budapesten regisztrált álláskereső nők aránya 2010-2019 között (2016 kivételével) minden évben meghaladja az országos arányokat, 2014 óta a budapesti férfiak arányát is. A tartósan állást keresők körében a nők aránya az álláskeresés időtartamának elhúzódásával arányosan növekszik. A férfiak foglalkoztatási előnye kimutatható kerületi, fővárosi és országos szinten is, ugyanakkor a fővárosi nők hátránya az országostól valamivel kisebb mértékű. A foglalkoztatottak aktív korú népességhez viszonyított nemenkénti aránya a főváros egészében és kerületenként is megerősíti ezt az összefüggést. Összességében tehát a fővárosi nők szignifikáns munkaerőpiaci hátrányának képe rajzolódik ki.

A budapesti nők hátrányos helyzetével nemcsak foglalkoztatás, hanem a jövedelmi viszonyok terén is találkozhatunk. Magyarországon az alkalmazásban álló férfiak és nők átlagos fizetése között mintegy 20-25% különbség tapasztalható, a férfiak javára. Egy budapesti nő átlagban 70-75%-át keresi egy azonos munkakört ellátó férfi jövedelmének, míg vidéken ez az arány jobb: elérheti a 80-85%-ot is – a vidéki átlag az uniós adatoknak

nagyjából megfelel, míg a fővárosi nők bére 8-13%-kal jobban elmarad a férfiakétól, mint az unió átlagában. A szervezeti ranglétrán felfelé haladva ez az olló szélesedik, egyúttal a nők aránya is csökken. A bérkülönbség a betöltött pozíció és a foglalkoztató ágazat függvényében eltér: a diplomás, nem vezető munkakörben dolgozó munkavállalók esetében az átlaghoz hasonló a bérszakadék. A legkisebb különbség a segédmunkások esetében mutatkozik: itt a nők mindössze 5%-kal keresnek kevesebbet. Általában igaz, hogy minél magasabb pozícióban dolgozik egy nő, annál nagyobb lemaradásra számíthat a fizetésében a férfiakkal szemben. A legkisebb bérkülönbség a közsférában, a legnagyobb (35-40%) a telekommunikáció, az értékesítés és a kereskedelem területén figyelhető meg.

A munkahelyi lehetőségek egyenlőtlen volta nemcsak a jövedelmek terén, hanem a munkahelyi előmenetel kapcsán is jelentkezik, ezt nevezik üvegplafon szindrómának. A Társadalmi Nem és Kultúrakutató Központ adatai szerint (2015) a nők aránya a piaci szektor felső vezetői pozícióiban alig 9%, a vezető pozíciók sorában hasonlót tapasztalhatunk az állami szektorban is: felfelé haladva a nők aránya jelentősen csökken. Az üvegplafon jelenség a társadalmi részvétel terén is megmutatkozik: amíg a rendszerváltás előtt a jelenlegi uniós átlaghoz hasonló, egyharmad körüli volt a nők politikai részvétele, pl. a parlamentben, addig 1990 óta ez 7-11% között mozog, 2010 óta folyamatosan 10% alatti¹². Ezek a jelenségek főváros szinten is tapasztalhatóak, pl. a közgyűlés összetételében vagy a fővárosi intézmények felső vezetésében.

A foglalkoztatási, jövedelmi és előmeneteli, illetve részvételbeli női hátrányra ugyanakkor nem ad magyarázatot az iskolai végzettség eltérése, sőt, az épp az ellenkező tendenciát vetítené előre. A 2016-os mikrocenzus adatai szerint ugyanis Budapesten az érettségizetteknel 43%:57%, a diplomásoknál 45%:55% volt az arány, a nők javára. Mindkét végzettségi szint esetén a nők aránya még így is meghaladja a népességen belüli arányukat, így a nők alacsonyabb foglalkoztatási, jövedelmi és előmeneteli szintje nem a végzettséggel van összefüggésben. Sokkal inkább feltételezhető, hogy az a gyermekvállalással, illetve a nemi szerepek hazai megítélésével függ össze. Az alulfoglalkoztatottság például jelentős mértékben a kisgyermekesek alacsony foglalkoztatási arányából fakad. A 3 év alatti gyermeket nevelők esetében a foglalkoztatási ráta (az országos adatokhoz hasonló) 14%-os, ami Európában az egyik legalacsonyabbnak számít. Egy kisgyermeket nevelő nő esélye az elhelyezkedésre 9-10%-kal rosszabb, mint egy gyermektelen nő esetén, míg a férfiak elhelyezkedési esélyét a gyermekvállalás ugyanilyen mértékben javítja. A gyermekvállalás, a

¹² [8]: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2014/2014_06/2014_06_513.pdf alapján

gyermeknevelés tehát a nők munkaerőpiaci esélyeit nagymértékben és negatívan befolyásolja¹³. A fogyatékossgal élő gyermeket nevelő nők munkaerőpiaci mutatói minden tekintetben még rosszabbak, mint az ép gyermeket nevelőké. Míg az országos átlag az 5 éven aluli gyermeket nevelő nők munkaerőpiaci visszatérésére vonatkozóan 26%, addig a sérült gyermeket nevelő nők esetén ez az arány mindössze 8,1%.

A Covid-19 vészhelyzet alatt az otthoni oktatás, a jellemzővé vált home office, és a sok családot érintő munkaerőpiaci felfordulás miatt rengeteg családban növekedett a reprodukív munkával töltött idő. Az ENSZ 2020-ban globális, összesen 38 ország (köztük Magyarország) adatain alapuló felmérést végzett, mely azt mutatja, a járvány következtében kialakult új helyzet nemhogy egyenlőbbé tette volna a reprodukív munkák eloszlását a nemek között, hanem tovább rontott rajta. Bár a vizsgált országokban mind a két nemből nagy arányban mondták azt a válaszadók, hogy nőtt az idő, amit az adott munkatípussal eltöltenek, a nőknél láthatóan többeket érint ez a változás. Miközben a férfiaknál minden egyes munka esetében magasabb arányban vannak azok, akik úgy nyilatkoznak, egyáltalán nem végzik ezeket. A felmérés szerint egyébként a gyerekek szintjére is leszivárog ugyanez a minta, a lányok többet segítenek otthon a szülőknek, mint a fiúk. (5-6. ábra)

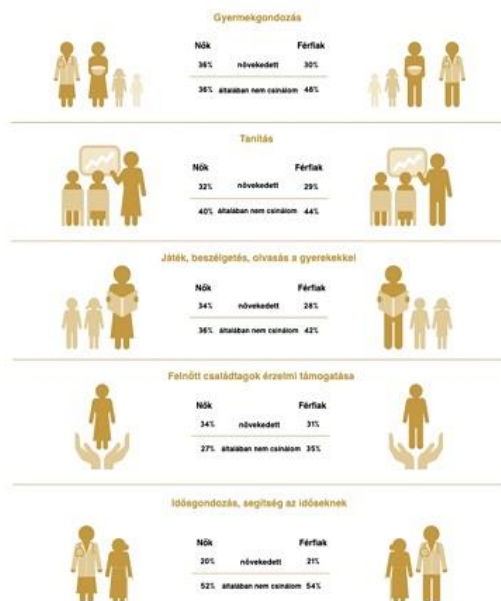
5. ábra: A háztartási feladatokkal töltött idő változása a járvány alatt, nemenként

Forrás: UN Women Whose Time to Cave felmérés, 2020

¹³ [9] alapján

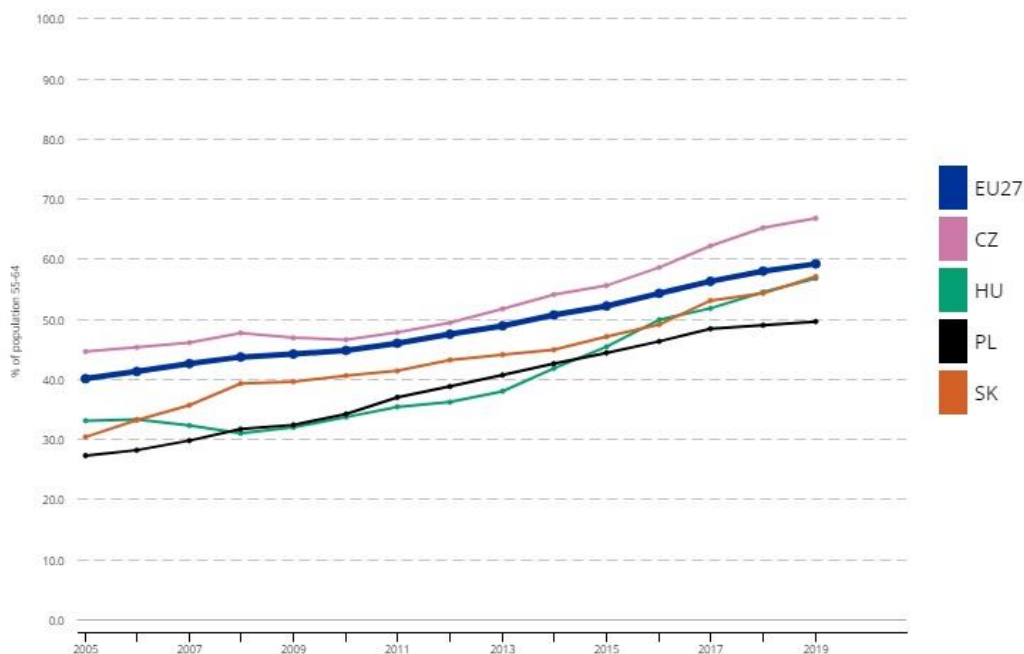
6. ábra: A családi feladatokra fordított idő változása a járvány alatt, nemenként

Forrás: UN Women Whose Time to Cave felmérés, 2020

II.2 SZENIOR- ÉS IDŐSKORÚAK

7. ábra: Szenior korúak foglalkoztatása (2005–2019, 55-64 évesek a 20–64 éves népesség %-ában)

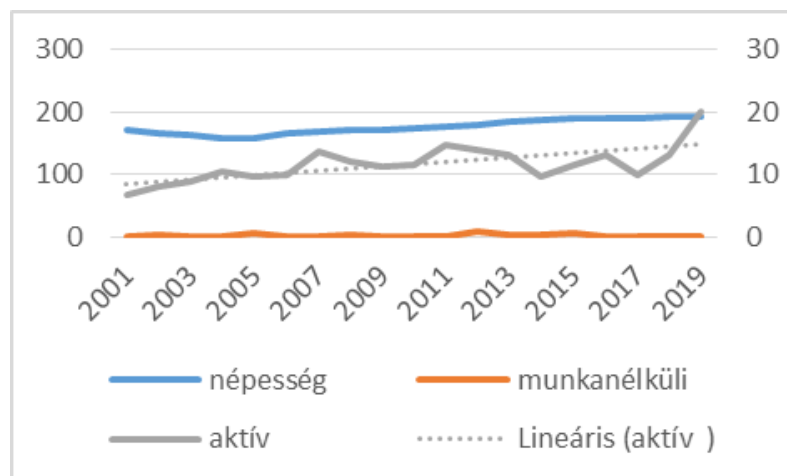

Forrás: Eurostat, 2021.

Az 50-64 éves népesség foglalkoztatási rátája az EU átlagában meghaladja az 55%-ot. Magyarországon ettől 8 százalékponttal elmarad, Budapesten viszont eléri az Unió átlagértékét. Az 50-59 éves, döntően még nyugdíj előtt álló, idősödő korcsoporton belül a

fővárosban az aktivitási ráta igen magas (78,5%), azonban ez igaz a korcsoportba tartozó munkaerőpiacon aktívak munkanélküliségi rátájára is (10,5%). A 65 év felettiiek létszámának emelkedésével párhuzamosan az aktivitási arányuk is nő, a 65-74 éves korcsoportban 2001-2019 között mintegy 6,5 százalékponttal (10,37%-ra), így elérte az uniós értékeket. (7. ábra)

8. ábra: A 65-74 éves népesség száma, az aktívak és munkanélküliek száma a korcsoportban (2001-2019, ezer fő)

Forrás: KSH, 2020

A munkanélküliség a korcsoportban nem nulla, de a munkanélküliek aránya soha nem haladja meg a 0,2%-ot (6. ábra). Az idősödő munkavállalók hátrányos helyzete a felvételi eljárásoknál és az elbocsátásoknál a strukturális munkaerőhiány hatására az utóbbi években enyhülni látszik, azonban egy gazdaságra kiható válsághelyzet (pl. a Covid-19 helyzet, több okból) a korábbihoz hasonló, erősebb diszkriminációt válthat ki e téren. (8. ábra)

Magyarországon a 60 évesnél idősebb népesség aránya az utóbbi harminc évben folyamatosan növekedett. Az elmúlt években az ország egészéhez hasonlóan Budapest népessége is öregedett, az elmúlt öt évben a lakosság átlagéletkora folyamatosan nőtt. Budapesten az idős népesség aránya magasabb az országos átlagnál is. A 60 évesnél idősebb népesség népességaránya a népszámlálások adatai szerint, a fővárosban 1980-ban 20,3%, 1990-ben 21,5%, 2001-ben 23%, 2011-ben 25,4%, 2016-ban már 26,3% volt. Budapesten az idősödő, 50-64 éves népesség aránya 2016-ra 17%-ot meghaladó szintre emelkedett.

A 60 évesnél idősebb népesség aránya 2016-ban, a mikrocenzus adatai szerint a fővárosban legmagasabb (30% feletti) az I., II., V., XII., legalacsonyabb (23% alatti) a VII., VIII., IX. és X. kerületben. Az idős férfinépesség az átlagosnál nagyobb arányban él a (budai) II. és XII., illetve jóval alacsonyabb arányban a IV., VII., VIII., IX., X., XXI., XXXIII. kerületekben. Ez a korosztály még az aktív korúak közé sorolható. Helyzetükre jellemző,

hogyan a foglalkoztatottság tekintetében az életkor emelkedésével növekszik a távolság az EU és Magyarország paraméterei között. Az 55 év feletti korosztályba a fővárosi regisztrált álláskereső közel 18%-a tartozott. Magyarországon a munkavállalók jóval korábban hagyják el a munkaerőpiacot, mint az EU-28-ak átlaga.

19. táblázat: Nyugdíj mellett munkát végez (65 éves és idősebb népesség százalékában)

EU-15	Magyarország	Budapest
8%	3%	7 %

Forrás: Eurostat és KSH 2011. évi népszámlálási alaptáblák

A még foglalkoztatott 64 évesnél idősebb népesség aránya Magyarországon 3,7% volt 2011-ben, Budapesten e mutató az országos értéknek több mint duplája (7%), de némiképp még ez is elmaradt az EU-15-ök átlagától (8%). (19. táblázat)

Az idősebbek foglalkoztatása a fővárosban a pénzügyi és kereskedelmi területen jelentős, és főleg a fővárosban és vonzáskörzetében valósul meg, mivel Budapest az ország legjelentősebb pénzügyi, igazgatási, logisztikai és idegenforgalmi központja. Foglalkozási főcsoportok szerint az idősebb foglalkoztatottak között a vezetői munkakörben dolgozók száma magasabb, ami logikus következménye annak, hogy a vezetői munkakörök betöltéséhez a szakmai kvalitásokon túlmenően sok tapasztalatra és vezetői gyakorlatra van szükség. A GKI Gazdaságkutató Zrt. Adler Judit kutató vezetésével vizsgálta a 45 éven felüliek foglalkoztatásával kapcsolatos munkaállítói attitűdöket. A kutatás megállapította, hogy a munkavállalókat az életkor előrehaladtával egyre kevésbé szívesen alkalmazzák a munkaadók.

Az idősödő munkavállalók hátrányos helyzete mind a felvételi eljárásoknál, mind az elbocsátásoknál megjelenik. A legtöbb vállalkozásnál kevésbé, vagy egyáltalán nem aknázzák ki az idősebb munkaerő tudásátadással kapcsolatos hasznosságát. Az idősödő munkavállalók munkavállalással, munkavégzéssel kapcsolatos esélyegyenlőtlenségét főként a romló egészségi állapotból és a képzettségbeli hiányosságokból eredő problémákra vezetik vissza a munkaadók, amely problémák költségessé teszik az idősödő munkavállalók alkalmazását. Ugyanakkor a munkaadók keveset tesznek az idősödő munkavállalók képzettségi szintjének és egészségügyi állapotának javítása érdekében. Miután idős korba lépnek a „Ratkó-évjáratok” és azok gyermekei is, ez a kettős hatás már mindenképpen a korcsoportok arányvesztését eredményezi majd.

II.3 ROMA/CIGÁNY SZÁRMAZÁSÚAK

A roma népesség fővárosi lélekszáma 2011 körül az országos lélekszám tizedére, közelítőleg 75-80 ezer főre volt tehető, az előrebecslések szerint a 2021-ben esedékes népszámlálás idejére elérheti a 90-95 ezer főt. A 2011. évi népszámláláson azonban csak 20151 fővárosi lakos mondta magát romának. A romák foglalkoztatási helyzetét tekintve rendkívül súlyos problémát jelent, hogy országosan az aktív korú romák negyede semmilyen rendszeres munkavégzési tapasztalattal sem rendelkezik, s az aktív korú romák mindössze 27%-ának van valamilyen munkája. Budapesten ennél jobb a helyzet, a romák 64%-ának van munkája, 57%-uk pedig rendszeres munkát végez. Budapesten is igaz az országos jelenség, hogy a nemek szerinti foglalkoztatottság jelentősen eltér a roma népességen belül. Míg az aktív korú fővárosi roma férfiak kb. az átlagpopulációnak megfelelő aránya dolgozik, addig a nőknek mindössze 40%-a. A fővárosi roma nők foglalkoztatottsága tehát közel 11%-kal eltér a budapesti nők átlagos foglalkoztatottságától, és majdnem 20%-kal az uniós női foglalkoztatottsági adatoktól.

Roma etnikumúnak a 2001. évi népszámláláskor 191 ezer személy vallotta magát Magyarországon, a 2011. évi népszámláláson már jóval többen, közel 316 ezren vallották magukat a roma/cigány származásúnak. Ennél a számnál azonban még mindig jóval nagyobbak azok a népességszám-bebecslések, melyek az országos roma kutatások kapcsán láttak napvilágot. A Kemény István és Jankó Béla által publikált 2003. évi országos roma-kutatás a cigány népesség 2003-as lélekszámát 600-650 ezer főre teszi.¹⁴ A roma lakosság lélekszámának éves növekedése a 2003-2018 időszakban évi kb. 12 és 15 ezer fő között lehetett, így Kemény István és Jankó Béla bebecsléseire alapozva azt mondhatjuk, hogy jelenleg közelítőleg 860-900 ezer roma élhet Magyarországon. Mindez azt is jelenti, hogy jelenleg közelítőleg a teljes magyar lakosság közelítőleg 9%-a lehet roma. A Debreceni Egyetem 2010-13 kutatása a roma népesség teljes lakónépességen belüli arányát Budapesten 6,96%-ra mérte¹⁵. A csökkenő nem-roma népességgel szemben létszámuk nő, és a demográfiai előrejelzések szerint a következő 50 évben népességen belüli arányuk a jelenlegi 9%-ról 12-13%-ra emelkedik. A roma népesség fővárosi lélekszáma az országos lélekszám tizedére, közelítőleg 85-90 ezer főre tehető, mely lélekszám 2021-ig elérheti a 90-95 ezer főt. A 2011. évi népszámláláson 20.151 fővárosi lakos mondta magát cigánynak. A magukat romának mondó fővárosi polgárok legnagyobb számban a VIII. kerületben élnek (3.050 fő), de 1.000

¹⁴ [11] alapján

¹⁵ Péntes-Pásztor (2014)

főit meghaladó számban élnek a IV., VIII., IX., X., XIII., XIV., XV., XVIII., XX., XXI. kerületben is.

A roma népesség átlagos életminősége, lakhatási színvonala, egészségi állapota, foglalkoztatottsága, iskolázottsága a társadalom egészénél lényegesen rosszabb. A magyarországi cigányok négyötöde található a legalsó jövedelmi harmadban és 18-20%-uk a középső harmadban. A roma népesség születéskor várható élettartama, életkilátásai sokkal rosszabbak a magyar átlagnál, de még az alsó jövedelmi harmadba tartozó nem-roma népességnél is. A fővárosban az országos átlagnál kisebb mértékben, és más településen belüli mintákat alkotva jelenik meg a cigány népesség szegregációja, e mellett a fővárosra is igaz, hogy lakóhelyüket tekintve a romák jelentős része elslumosodott lakóterületeken, rossz minőségű lakásokban, nem megfelelő higiénés viszonyok mellett, sokszor rendezetlen lakhatási jogviszony közepette él.

Az aktív korú romáknak országosan több mint 70%-a legfeljebb 8 általános végzettséggel rendelkezik. A 16-64 éves roma lakosság 17%-a a 8 általánost sem fejezte be, további 53% csupán 8 osztályos végzettséggel rendelkezik, míg 26%-uk szerzett valamilyen szakképzettséget. Az érettségizettek aránya mindössze 2%, a diplomásoké pedig 1%. Az iskolázottság tekintetében a romák körében nagyok a területi egyenlőtlenségek. Az északkeleti és a keleti területek mutatói a legrosszabbak: a kevesebb, mint 8 osztályt végzettek aránya ezekben a régiókban meghaladja a 20%-ot, míg a szakképzettséggel, érettségivel, vagy diplomával rendelkezők aránya összesen 19-25% közötti. Ezzel szemben Közép-Magyarországon a legalább szakképzettséget szerzettek aránya 56%, ami az átlagpopulációnak nagyjából megfelelő arány. Budapesten a romák kétharmada (62%) rendelkezik szakképzettséggel, érettségivel vagy diplomával. A budapesti romáknak csak töredéke nem fejezte be az általános iskolát, és mindössze 10% végzett csak 8 általánost, ezzel szemben 16%-uk felsőfokú végzettséggel is rendelkezik. Az iskolai mobilitás lehetőségei Budapesten látványosan jobbak a romák számára, mint bárhol az országban.

20. táblázat: A romák gazdasági aktivitása az egyes régiókban, 2010. (%)

N=1.965	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl
dolgozó, pénzkereső	17%	14%	21%	57%	35%	34%	26%
munkanélküli	32%	39%	24%	14%	16%	15%	29%
GYES, GYED, háztartásbeli	21%	18%	19%	9%	17%	18%	16%
nyugdíjas, egyéb inaktív	30%	28%	35%	20%	32%	33%	29%

Forrás: Roma társadalom – 2010. (Kutatási zárótanulmány), Marketing Centrum OPK Kft.

21. táblázat: A romák foglalkoztatási színvonala az egyes megyékben, 2010 (%)

megye (N=1.965)	volt már munkája	van munkája	rendszeres munkája van
Budapest	84%	64%	57%
Pest	88%	59%	54%
Győr-Moson-Sopron	84%	47%	42%
Komárom-Esztergom	92%	39%	37%
Vas	90%	38%	26%
Zala	76%	32%	26%
Fejér	92%	32%	24%
Hajdú-Bihar	68%	29%	25%
Baranya	83%	28%	26%
Somogy	79%	28%	26%
Heves	79%	28%	22%
Veszprém	91%	24%	24%
Bács-Kiskun	90%	21%	19%
Csongrád	81%	19%	19%
Tolna	77%	16%	11%
Békés	69%	16%	9%
Borsod-Abaúj-Zemplén	69%	15%	13%
Nógrád	76%	13%	10%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	69%	9%	8%
Jász-Nagykun-Szolnok	54%	9%	7%

Forrás: Roma társadalom – 2010. (Kutatási zárótanulmány), Marketing Centrum OPK Kft.

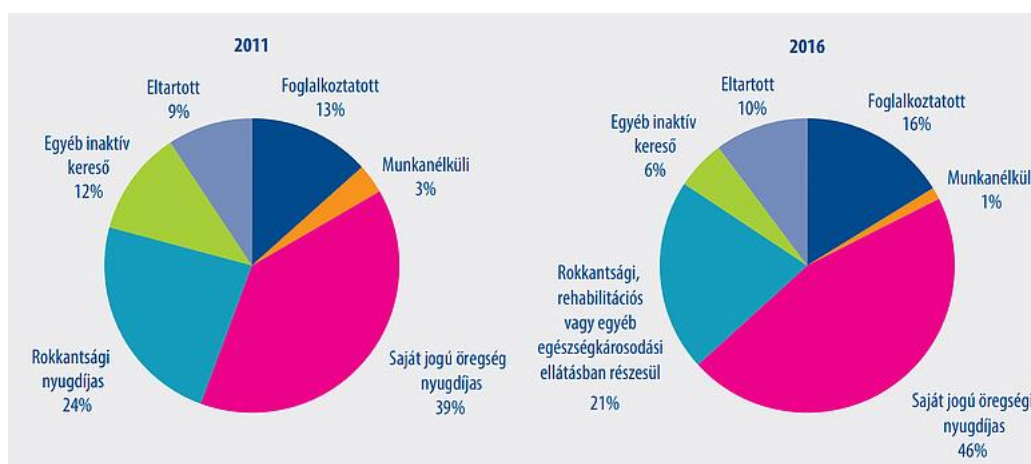
Magyarországon az aktív korú romák 27%-ának van munkája, beleértve az alkalmi munkát és a vállalkozói tevékenységet is, és 23% azok aránya, akiknek rendszeres munkája van. A romák foglalkoztatotti aránya a Közép-magyarországi régióban a többi régió értékeihez mérten kiugróan magasnak mondható: 57% (az átlagnépességtől csak 3%-kal marad el), míg más magyar régió értékei legalább 22%-kal maradnak el ettől (legrosszabb a helyzet az észak-magyarországi (17%) és az észak-alföldi régióban (14%)). Budapesten a cigányok 64%-ának van munkája, 57%-uk pedig rendszeres munkát végez, ami országos viszonylatban kiugróan jó mutatónak tekinthető, egyedül Pest megye mutatói közelítik meg ezt az értéket. (20-21. táblázat)

Budapesten is igaz azonban az országos jelenség, hogy a nemek szerinti foglalkoztatottság jelentősen eltér a roma népességen belül. Míg az aktív korú fővárosi roma férfiaknak több mint 75%-a (azaz az átlag populációnak nagyjából megfelelő aránya), addig a nőknek mindössze 40%-a dolgozik rendszeresen. A fővárosi roma nők foglalkoztatottsága tehát közel 11%-kal eltér a budapesti nők átlagos foglalkoztatottságától, és majdnem 20%-kal az uniós női foglalkoztatottsági adatoktól. A roma nők foglalkoztatására az átlagos népességben érzékelnél még negatívabban hat a tradicionális szereposztás szemlélete, ami az átlagosnál magasabb gyermekszámmal párosulva a szülőképes korú roma nők negyedrészt gyakorlatilag folyamatosan inaktivitásba kényszeríti. Az előreszámítások szerint a roma lakosság foglalkoztatási helyzete 2025-ig javulni fog az ország egészében, a legjelentősebb javulásra azonban a jelenleg is legjobb mutatókkal rendelkező központi régióban és Budapesten lehet számítani.

II.4 FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ/TARTÓSAN EGÉSZSÉGHÁROSODOTT EMBEREK

A 2011. évi népszámlálási adatok szerint a fővárosban közel 81 ezer fogyatékos és 256 ezer tartósan beteg ember él, az aktív korú fogyatékos emberek száma 38 ezer, a tartós egészségkárosodottaké 123 ezer. A fogyatékos emberek a fővárosban az országos átlagnál (3,6%) valamivel kisebb arányban (2,7%) vannak jelen a lakosságban.

9. ábra: A fogyatékossgal élő lakosság megoszlása gazdasági aktivitás szerint (2011, 2016)

Forrás: KSH, 2018

A fővárosi, aktív korú fogyatékos személyeknek mindössze 15%-a dolgozik, közel fele részmunkaidőben. A tartósan egészségkárosodott és fogyatékossgal élő emberek 68%-ának elsődleges jövedelmi forrása a rókkantsági nyugdíj, 14%-nak a rókkantsági járadék. A fogyatékos inaktív személyek jelentős része folyamatosan ápolásra, gondozásra szorul, ami a családi körben élő fogyatékos ember esetében további családtagnak jelent állandó, a

munkaerőpiactól távol tartó lekötöttséget. Az intézményekben élő fogyatékos személyek döntő része helyhez kötött, ugyanakkor helyben nincs lehetősége munkát végezni. A Budapesten élő, egészségkárosodott, inaktív emberek 61%-a egyáltalán nem tartja magát alkalmasnak a munkavállalásra, és nem is szeretne dolgozni. 19%-uk képesnek tartja ugyan magát a munkára, de nem szeretne dolgozni. 11% szeretne dolgozni, de jelenleg nem keres munkát, míg 8% tekinthető aktív álláskeresőnek. A megváltozott munkaképességűek esélye az integrált foglalkoztatási lehetőségek tekintetében kedvezőtlen, foglalkoztatásuk az elsődleges munkaerőpiacon nem megoldott, többnyire a másodlagos munkaerőpiacon, védett vagy támogatott foglalkoztatási helyeken dolgoznak (9. ábra).

A fővárosi népesség közelítőleg 4%-a él valamilyen fogyatékossgal. A 2011. évi népszámlálás tartós betegségre, illetve fogyatékossgra vonatkozó kérdéseire nem volt kötelező a válaszadás, a kérdésre a megkérdezett fővárosi lakosok háromnegyede válaszolt. Közülük 66.394 fő (a népesség 3,8%-a) mondta magát valamilyen fogyatékossgal élőnek. E mellett a teljes budapesti népesség 15%-a, mintegy 255 ezer ember vallotta magát tartósan betegnek, köztük a nők aránya a budapesti népességben mérténél 4%-kal magasabb (58%). A fővárosban élő fogyatékos emberek 35%-a mozgássérült, 20%-uk értelmi fogyatékos, mentális sérült, 14%-uk vak, gyengénlátó, aliglátó, 13%-uk siket, nagyothalló, 10%-uk súlyos belszervi fogyatékos volt 2011-ben.

Bár a népesség többségéhez hasonlóan az egészségkárosodott emberek körében is emelkedett az iskolai végzettség, iskolai végzettségük színvonala még így is némileg alacsonyabb azokénál, akik az egészségesek csoportjába tartoznak. A fogyatékossgal élők 29%-nak az érettségi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége. (Ez az arány a nem fogyatékos budapesti lakosok körében 33%.) Jelentősebb az eltérés a magasabb végzettségek esetén: egyetemi, főiskolai diplomával 19% rendelkezik, míg a nem fogyatékos emberek 27%-a.

A tartósan egészségkárosodottak és a fogyatékossgal élők elsődleges jövedelmi forrása 2016-ban az öregségi, vagy rokkantsági nyugdíj, illetve egyéb rokkantsági transzfer (73%), mindössze 16%-uk foglalkoztatott. A fogyatékos inaktív embereknek egy jelentős része folyamatosan ápolásra, gondozásra szorul, ami a családi körben élő fogyatékos ember esetében további családtagnak jelent állandó, a munkaerőpiactól távol tartó lekötöttséget.

Az intézményekben élő fogyatékos személyek döntő része helyhez kötött, ugyanakkor helyben nincs lehetősége munkát végezni.

21. táblázat: Fogyatékos emberek munkavégzésre vonatkozó szándéka, 2010 (%)

	Aktív álláskereső (%)	Szeretne dolgozni, de nem keres munkát (%)	Képesnek tartja magát a munkára, de nem szeretne dolgozni (%)	Nem tartja képesnek magát a munkára, nem akar dolgozni (%)
Magyarország	12	15	13	60
Közép-Magyarország	7	13	24	55
Budapest	8	11	19	61

Forrás: Társki Zrt.: Az egészségkárosodott népesség helyzete Magyarországon, 2011, Budapest

A munkavállalásra való képesség és motiváltság szempontjából a Magyarországon élő, egészségkárosodott inaktív emberek négy csoportba sorolhatóak: tízből hat személy (60%) egyáltalán nem tartja magát alkalmasnak a munkavállalásra és nem is szeretne dolgozni, 13% képesnek tartja magát a munkára, de nem szeretne dolgozni, 15%-uk szeretne dolgozni, de jelenleg nem keres munkát, míg 12% tekinthető aktív álláskeresőnek. A Budapesten élő, egészségkárosodott inaktív emberek 61%-a egyáltalán nem tartja magát alkalmasnak a munkavállalásra és nem is szeretne dolgozni – e mutató gyakorlatilag az országos értékkel megegyezik. Ugyanakkor a fővárosi egészségkárosodottak 19%-a képesnek tartja magát a munkára, de nem szeretne dolgozni, 11%-uk szeretne dolgozni, de jelenleg nem keres munkát, míg 8% tekinthető aktív álláskeresőnek. Vagyis a fővárosi inaktív egészségkárosodott emberek munkavállalási hajlandósága még az országosan jelentkező értéket is alulmúlja. (21. táblázat)

Magyarországon a 602 ezer aktív korúnak minősülő, tartós egészségi problémával élő ember 15%-a foglalkoztatott. A fővárosban élő fogyatékos és tartósan egészségkárosodott embereknek is mindössze csak 16%-a dolgozik. A foglalkoztatottak 90%-a rendszeresen végez munkát (ideértve a csekély számú vállalkozót is) és csak 10%-uk alkalmi munkavállaló. Az állandó munkahellyel rendelkezők (12%) fele részmunkaidőben dolgozik, ez az arány lényegesen meghaladja a részmunkaidős állások teljes populációra vetített elterjedtségét a magyar munkaerőpiacon. A fővárosi egészségkárosodással élő foglalkoztatottak körében a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók aránya 60%, míg 40%-uk részmunkaidőben dolgozik, körükben a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya jelentős mértékben elmarad az országos értéktől. A foglalkoztatott fogyatékos emberek lakóhelye és munkahelye közötti kapcsolat fontos mutatója – az ingázáson kívül – a munkahelyre való bejárás időtartama, módja, vagyis a közlekedési eszköz. A munkába járó fogyatékos és nem fogyatékos emberek között főleg abban van eltérés, hogy igénybe vesznek-e közlekedési eszközt vagy sem. A fővárosban élő fogyatékos emberek inkább otthon dolgoznak és – ha tehetik – olyan munkahelyet választanak, melyet gyalog is megközelíthetnek, mivel a

munkahelyek elérése a közutak és a tömegközlekedés akadálymentességi hiányosságai miatt nehézkes.

A Társi 2011. évben publikált adatai alapján az egészségkárosodással élő népesség 27%-át érte már élete során a munkavállalás kapcsán hátrányos megkülönböztetés. Minden tizedik megkérdezett egészségkárosodott ember arról számolt be, hogy a munkavállalás területén gyakran vagy szinte mindig hátrányos megkülönböztetés áldozatává válik. A Fővárosi Esélyegyenlőség Módszertani Iroda országos felmérést végzett a munkahelyi esélyegyenlőség helyzetével és az esélyegyenlőségi tervek bevezetésével kapcsolatban. A válaszadó szervezeteknek mintegy 5%-a jelezte problémaként azt, hogy a „akadálymentesítés még nem történt meg” a munkahelyen. További nehézségként említették a válaszadók a „megfelelő munkakör megtalálását” és a fogyatékos munkavállalókkal szemben megnyilvánuló „előítéleteket”. A szervezetek töredéke jelezte, hogy a „megfelelő munkakör megtalálásához” és „egészségmegőrző programokban való részvételhez” segítséget nyújtanak a fogyatékossgal élő alkalmazottaknak. A fogyatékossgal élők foglalkoztatásában a szervezetek mintegy 11%-a nehézségként említette azt, hogy az akadálymentesítés még nem történt meg a szervezetben, további 5%-uk említette nehézségként a megfelelő munkakör megtalálását e speciális alkalmazotti csoport számára. Összegezve megállapítható, hogy az egészségkárosodottak munkavállalási esélyei az országhoz hasonlóan a fővárosban is kedvezőtlenek. A megváltozott munkaképességűek esélye az integrált foglalkoztatási lehetőségek tekintetében kedvezőtlen, azaz a fogyatékos munkavállalók foglalkoztatását a piaci szféra nem vállalja fel. A dolgozók döntő többsége nem piaci feltételek (és bérek) mellett foglalkoztatott.

A fogyatékos emberek helyzetét különösen nehezíti, hogy a munkába járáshoz elengedhetetlen akadálymentes közlekedés, valamint a hivatalok és szolgáltató szervezetek akadálymentes megközelítése, a jelentős erőfeszítések ellenére sem megoldott.

II.5 HAJLÉKTALAN EMBEREK

A fővárosban közelítőleg 9 ezer hajléktalan ember él. Közülük közelítőleg 3.000 ember lakik átmeneti szállókon vagy családok átmeneti otthonában, 2.500 ember éjszakai menhelyeken tölti éjszakáit. A fővárosi hajléktalanszállókon élők kisebb része rendszeres munkajövedelemért dolgozik (30-37%), hasonló arányban találhatók köztük alkalmi munkából élők. A kutatások szerint a hajléktalanok többségének életkora 38-44 év között van, a nők száma az elmúlt tíz évben becslések szerint megduplázódott, arányuk 25%-ra növekedett a hajléktalan populáción belül.

Célvizsgálatok szerint a fővárosi hajléktalanszállókon élők kisebb része rendszeres munkajövedelemért dolgozik (30-37%), hasonló arányban találhatók köztük alkalmi munkából élők. A hajléktalanok számának valós és pontos meghatározása problematikus, ugyanis a fővárosban és közvetlen környékén sok ember él nem lakás célú helyiségekben, illetve önkényesen elfoglalt ingatlanban. Ezek az emberek nem „közterületen” élnek, lakáshelyzetük rendezetlensége és bizonytalansága miatt azonban hajléktalanoknak tekinthetők.

A legtöbb utcán élő hajléktalan ember a rendszeres és bejelentett munka világából gyakorlatilag ki van rekesztve. Esetükben a pénzkereset (és az alapvető létfenntartás) biztosítója a kartonozásból, a guberálásból, illetve hajléktalan újságok eladásából származó bevétel. Azok a hajléktalanok, akik rendszeres szálláslehetőséghez jutnak, a munkavállalás szempontjából valamivel jobb helyzetben vannak. Bár bejelentett munkahely híján számukra is inkább a fekete- illetve szürke "munkaerőpiacon" adódik lehetőség. A regisztrált álláskeresőként nyilvántartott hajléktalanok száma nem ad pontos képet a munkanélküli hajléktalanok valós számáról, mivel csak egy részük jelenik meg a regisztrációban. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az utóbbi 3 évben, a korábbi évek emelkedését követően, a regisztrált fővárosi álláskereső hajléktalanok száma is jelentős mértékben csökkent. A regisztrált fővárosi álláskereső hajléktalanok döntő többsége férfi, 36-55 év közötti, általános iskolát, vagy még azt sem végzett. A regisztrált álláskereső hajléktalanok 20-25%-a marad tartósan álláskeresőként a regisztrációban.

A Budapest Esély felmérései szerint¹⁶ a közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanoknak több mint 80%-a átmeneti szállón vagy bérelt szálláshelyen tölti éjszakáit, vagyis tisztálkodási, higiénés, egészségügyi ellátási, lábadozási lehetőségeik jóval kedvezőbbnek mondhatóak azoknál a hajléktalanoknál, akik éjszakáikat közterületen, vagy éjjeli menedékhelyen töltik. Ugyanakkor még ebben a csoportban is a válaszadók közel 50%-a nevezte meg problémaként, hogy életében már volt olyan időszak, amikor nehezen fért hozzá ahhoz az egészségügyi vizsgálatához, ellátáshoz, gyógyszerhez, amire szüksége volt. A válaszadók 45%-a nevesítette problémaként, hogy betegség, műtét utáni lábadozása, a megfelelő otthoni környezet, valamint a gondoskodás, ápolás hiánya miatt nehézkes volt. A válaszadók ugyanekkora arányban jelezték, hogy javítani kellene a hajléktalanok egészségügyi szolgáltatásokhoz, illetve azokkal kapcsolatos információkhoz való hozzáférési esélyét, különös tekintettel az „utcán” élők számára is könnyen elérhető orvosi vizsgálatokra,

¹⁶ 2013-2020 közötti adatgyűjtés a közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanokról, évente 100-150 fős mintán

a betegség, műtét utáni lábadozást biztosító egészségügyi férőhelyekre, valamint a betegségek jeleinek saját maguk általi felismerését segítő könnyen érthető tájékoztató, információs füzetekre. Az állampolgári jogok biztosa által 2017-ben elvégzett vizsgálat a fővárosi hajléktalanokat ellátó szervezetek megkérdezésével tárta fel a fővárosi hajléktalanokat érintő szolgáltatások hiányterületeit. A szolgáltató fővárosi szervezetek a hajléktalanok számára biztosított egészségügyi szolgáltatások terén alapvetően kapacitásbeli hiányosságokat neveztek meg, melyek a munkaképes, vagy munkavégzésre képessé tehető hajléktalanok esetében különösen a háziorvosi szolgáltatás, az átmeneti lábadozó férőhelyek, a nem sürgősségi vizsgálatokra, kezelésekre való betegszállítás, a fogászati ellátás, a szenvedélybetegek ellátása, illetve a pszichiátriai betegek ellátása terén jelennek meg.

A fővárosi hajléktalanok körében – egyes becslések szerint – az intézményi nevelésből kikerülők aránya eléri a 25%-ot. Az intézményekből korábban kikerülők egy része a megszűnt munkásszállókról került az utcára. Az „intézetis” minősítés meglehetősen alacsony fokozatot jelent a hajléktalan-társadalom hierarchiájában is.

II.6 INTÉZMÉNYI NEVELÉSBŐL KIKERÜLŐ FIATALOK

A fővárosi fiatalok között a legtöbb hátránnyal az átmeneti és tartós nevelésből kikerülők indulnak neki az önálló életnek. A fővárosban a gyermekvédelmi szakellátásban részesülők száma évek óta 3.000 fő körül mozog. Közülük az utógondozásban részt vevő 18 évesnél idősebb fiatalok száma az 500 főt meghaladja. Az utóbbi években a „kitagolási” törekvések következtében a gyermekotthonban, illetve ápolási intézményben nevelkedő kiskorúak száma 10 százalékponttal csökkent, miközben 20 százalékponttal nőtt a családi jellegű, kis létszámú lakóotthonokban, illetve nevelőszülőknél élők száma. A felmérések tanulsága szerint az intézményi nevelésben élők esetében összegződnek, hatványozódnak a hátrányos helyzetet kialakító tényezők (tanulási problémák, más kulturális kód és szokásrendszer). Ezáltal nagymértékben predesztináltak lesznek arra, hogy felnőtt korukban a társadalom peremére szoruljanak, esély nélkül a felemelkedésre. Általános tapasztalatként elmondható, hogy a gyerekek jelentős hányada nagyobb korában kerül be az intézményhálózatba, sok időt tölt ott, és késői életkorban hagyja el az intézményeket.

Az intézményi nevelésből kikerülők a felnőtt életben többszörös hátránnyal indulnak. Ezen hátrányok egyik része a családi szocializációs minták hiányára vezethető vissza, másik része a kvalifikáció hiányából fakad. Az ellátó intézményrendszer a fiatalok alapvető ellátását biztosítja (lakhatásuk, ételmezésük és ruházódásuk a törvényi szabályozásnak megfelelő). A fiatalok szakellátása bonyolultabb képet mutat. Itt a jogszabályi előírások megvannak, a

szakmai szttenderdek szintén, ezeket azonban helyi szinten kell konkretizálni, harmonizálni a helyi személyi és technikai infrastruktúrához. E területen jelentős az elmaradás. Szakma tanulására jelenleg két fővárosi gyermekotthonban van mód, a szakmai képzés az adottságok szerint elsődlegesen terápiás céloknak felel meg. Intézményesen biztosított pályaorientációs, tevékenység alacsony hatásfokú. Megfelelő mennyiségű, speciális felkészültségű tanár, illetve tematika, szakmódszertani háttér hiányzik az ellátórendszerből. Mindehhez társul még, hogy a fővárosban és környékén – az ország egészét figyelembe véve – van a legtöbb intézményi férőhely, így az intézményekből kikerülők elhelyezkedési esélyeit alapvetően meghatározzák a fővárosi munkaerőpiac elvárásai.

Az állami gondozottak között a 15-19 éves korosztályba tartozók 92%-a inaktív. Közülük a nagy többség még tanul (tankötelezettség miatt). A tovább nem tanulók képzetlenül vagy alacsony képzettséggel kerültek ki a munkaerőpiacra. Statisztikák szerint az általános iskolából történő lemorzsolódás az induló létszámokhoz képest 2,4%-os, a gimnáziumokból 8,5%-os, a szakmunkásképzőkből 32%-os. Ehhez hozzá kell tenni, hogy érettségit adó középfokú oktatásba minimális számú fiatal kerül, a kevés továbbtanuló többsége – hagyományosnak mondhatóan – a szakiskolák irányában tanul tovább, azonban közel harmaduk innen is lemorzsolódik. További nehézséget jelent, hogy maga az elhelyezkedés, illetve a munkahely megtartása olyan készségeket igényel (pl. alkalmazkodóképesség, feszültségtűrés, önmenedzselés stb.), amelyek az állami gondozott fiataloknál legtöbbször hiányoznak vagy gyengék. Míg a családban élő pályakezdők mind anyagilag, mind a kapcsolati rendszerek tekintetében támaszkodhatnak a szülői háttérre, az intézményben nevelkedő fiatalok nagy részének az intézetből való kikerülés után a lakhatása sem megoldott, ennek hiányában a munkavállalás is szinte lehetetlen. A fiatalok nagy része talajtalanná válik, az intézmény elhagyásakor kapott életkezdési támogatást rövidesen feléli, és a munkaerőpiacon való elhelyezkedésről a kezdeti kudarcok után – támogatás hiányában – gyorsan lemond. A munkakeresést feladja, munkanélküliként nem is regisztráltatja magát. Alkalmi és szezonális munkákból tartósan nem képes biztosítani megélhetését, életvitele kriminalizálódhat, esetleg a fedél nélkül élők számát gyarapítja.

II.7 BEVÁNDORLÓK ÉS MENEKÜLTEK

2015-ben Magyarországon összesen 146 ezer külföldi állampolgár élt, közülük több mint százezren valamelyik európai ország állampolgárai. A Magyarországon élő külföldiek száma 2011-ben volt a legmagasabb, mintegy 206 ezer, azóta sokan magyar állampolgárságot kaptak, a magyar nemzetiségűekre vonatkozó állampolgársági szabályok könnyítése révén. Dinamikusan nőtt ugyanakkor a Magyarországon élő németek, szlovákok, osztrákok és

oroszok száma, az ázsiaiaké pedig tíz év alatt több mint a duplájára emelkedett, 15 ezerről 33 ezerre, ebből 16 ezer kínai. Az észak-afrikai arab államok és a fekete-afrikai országok állampolgárainak száma több mint háromszorosára nőtt egy évtized alatt, megközelítve az ötezer főt. Az országon belül a legnagyobb számban Budapesten élnek külföldiek. A letelepedőkön túl közel 100 ezer fős külföldi állomány él itt tartósan. A Budapesten élő külföldiek korstruktúrájában a fiatalabb aktív (15-44 éves) korosztályok részaránya sokkal nagyobb, mint a teljes fővárosi népesség körében. Különösen igaz ez a 25-44 éves korosztályra: a fővárosban élő minden második külföldi ehhez a korosztályhoz tartozik. Az aktív korú külföldiek munkaerőpiaci aktivitása a fővárosi teljes népesség átlagát jelentősen meghaladja. A külföldiek jelentős része saját tulajdonú kisvállalkozást működtet. Ezen kisvállalkozások döntő részben a VIII. kerületben, illetve a belső városmagban működnek, nagy részüket ázsiai országokból, főleg Kínából és Vietnámból érkező külföldiek üzemeltetik.

Érdemes megemlíteni a korábbi, több szektort érintő munkaerőhiányos időszak egy fontos mozzanatát, aminek keretében, a KSH statisztikai adatai szerint, a Magyarországon tartózkodó, ukrán állampolgárságú, főleg munkavállalási céllal ideérkező emberek száma 2018 óta 10 503 főről 30 316 főre emelkedett. A vándorlási többlet egy részét a budapesti munkaerőpiac szívja fel.

III. A FŐVÁROSI MUNKÁLTATÓK KÖRÉBEN VÉGZETT ADATGYŰJTÉS EREDMÉNYEI

A Főváros összesen 85 társaságban (intézmény és gazdasági társaság) rendelkezik legalább résztulajdonnal, illetve működik fenntartóként. Ezek közül az adatgyűjtés során a 65 jelentősebb fővárosi fenntartású intézménynek és fővárosi tulajdonú társaságnak (továbbiakban: munkáltató) küldtük ki az adatgyűjtő kérdőívet. A megkeresettek közül 49 munkáltató töltötte ki és küldte vissza az adatgyűjtő ívet. A 18 választ nem adó munkáltató egy része a BKV Zrt.-hez kapcsolódik, amely a kapcsolódó szervezetekről is szolgáltatott adatot. Így összességében elmondható, hogy a jelentősebb szervezetek közül minden munkáltató adatai beérkeztek az adatfeldolgozás kezdetéig. Az adatgyűjtés egy táblázat segítségével történt, amiben a létszámadatokon túl a legfontosabb juttatásokkal és munkavállalói érdekképviseléssel kapcsolatos adatokat gyűjtöttük be.

III.1 A VÁLASZADÓ SZERVEZETEK ÁGAZATONKÉNTI MEGOSZTLÁSA

22. táblázat: Válaszadók ágazatonkénti megoszlása (n=49)

Ágazat	db
Kulturális intézmény, színház	17
Oktatási intézmény	1
Szociális intézmény	11
Egészségügyi intézmény	0
Sportintézmény	1
Közmű, közszolgáltató vállalat	10
Közlekedési vállalat	3
Egyéb profilú társaság	6
Összesen	49

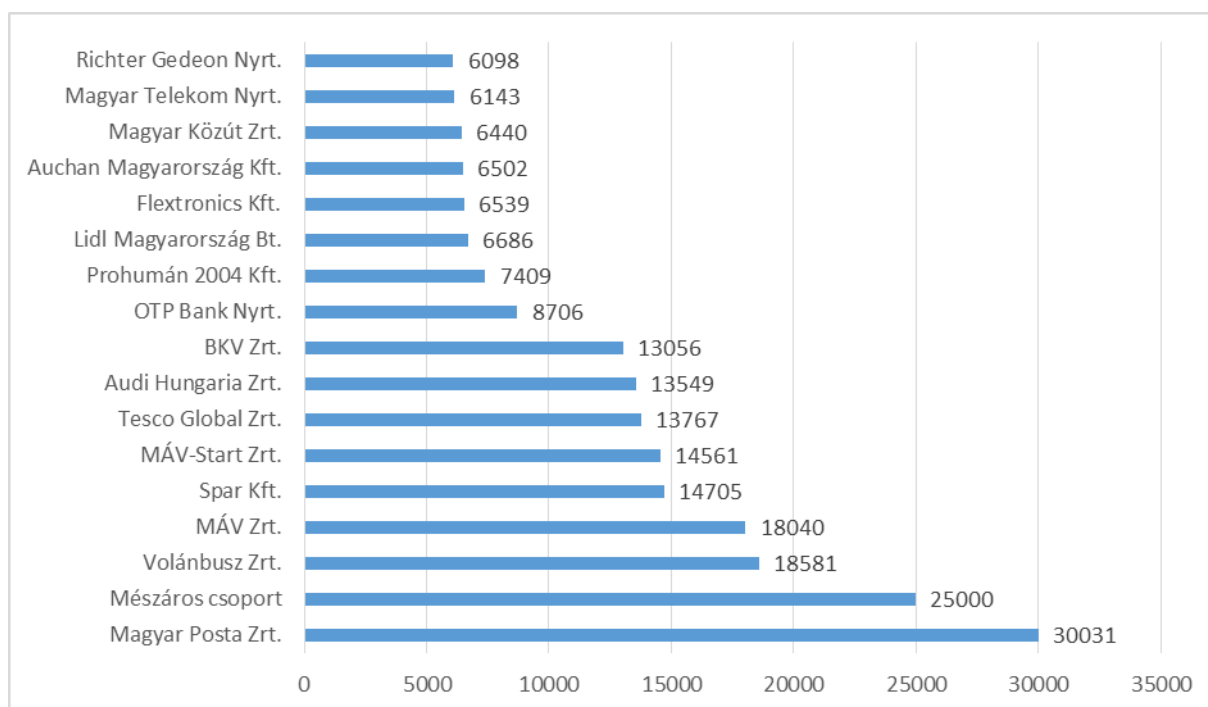
Forrás: Saját szerkesztés

III.2 A MUNKÁLTATÓK LÉTSZÁMADATAI

A válaszadó fővárosi munkáltatók 2019-ben összesen 21 814 főt, 2020 I. félévében 21 637 főt foglalkoztattak (átlagos statisztikai létszám), ez 0,81%-os csökkenést jelent. 2019 és 2020 első féléve között valószínűleg a szokásos létszámmozgás érvényesült, mivel 9 munkáltatónál nem volt változás a két időszak között, 23 munkáltató statisztikai létszáma enyhe növekedést, míg 17 társaságé enyhe csökkenést mutatott.

A fenti létszámadatból már látható, hogy a Főváros és cégei nem csak budapesti szinten jelentős foglalkoztatók, hanem összességében országosan is a legnagyobb munkaadók között vannak (9. ábra). A 2020. márciusi adatok alapján látható, hogy az egyik legjelentősebb budapesti cég, a BKV Zrt. dolgozói létszáma az országos lista 9. helyén állt.

**10. ábra: A legjelentősebb hazai foglalkoztatók és a foglalkoztatottak létszáma
(2020. márciusi adatok)**

Forrás: Bisnode, G7-gyűjtés alapján saját szerkesztés

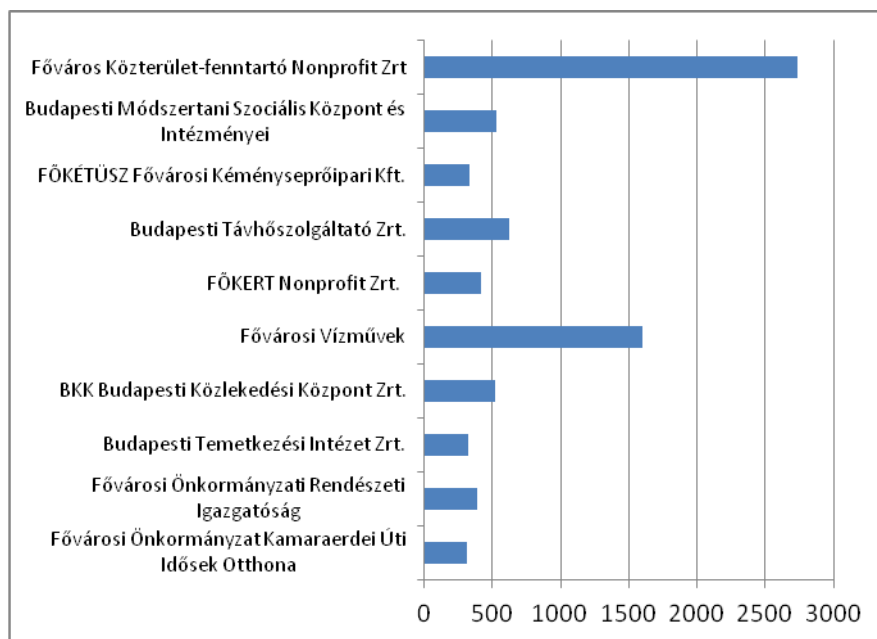
A fővárosi intézmények és cégek összesített 2020. első félévi átlagos állományi létszám adatai alapján elmondhatjuk, hogy a Fővárosi Önkormányzat országos szinten valószínűleg az első öt legnagyobb foglalkoztató között van. A budapesti tulajdonú és fenntartású munkáltatók helyzete a fentiek miatt kiemelt jelentőségű kérdés mind társadalmi, mind gazdasági szempontból.

A válaszadók 2020-as adatai alapján a fővárosi társaságok alkalmazásában állók közel fele (48,6%) a közlekedési területen dolgozik. Az átlagos állományi létszám alapján a legjelentősebb munkáltató (45,2%), egyben fővárosi szinten is a legnagyobb, a BKV Zrt. (9 769 fő). E mellett két kisebb munkáltató tevékenykedik a területen, a BKK Zrt. és a BFVK Zrt. A második legjelentősebb munkaadó az FKF Zrt., ahol a munkavállalók 12,6%-a dolgozik. További 9 közszolgáltatónál a munkavállalók összesen 17,6%-a dolgozik.

A fővárosi foglalkoztatottak 9,9% a fővárosi fenntartású szociális intézményekben (időotthonok és hajléktalanellátás) dolgozik. A legnagyobb ágazati munkáltató a BMSZKI, 528 fővel.

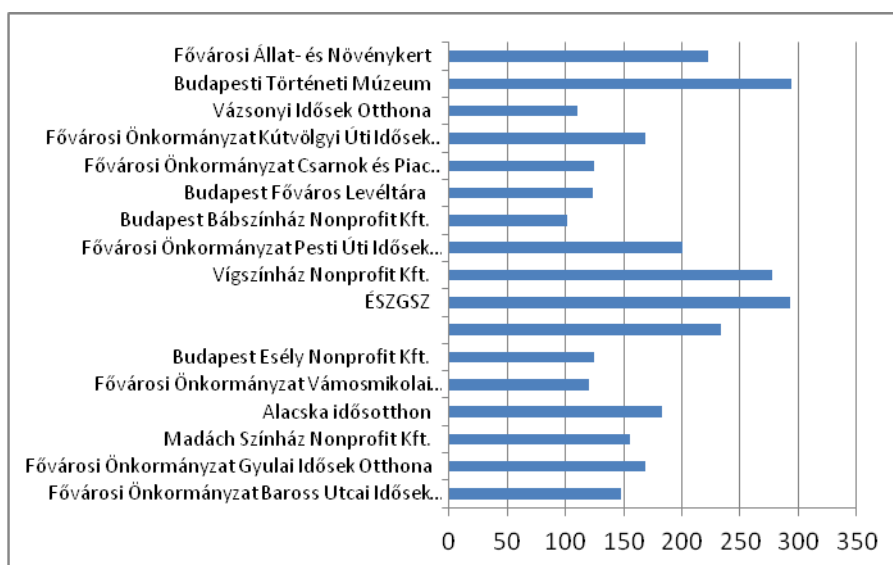
A munkavállalók 8,11%-a dolgozik a kulturális és oktatási ágazatban. Itt a legnagyobb munkáltatók is a teljes fővárosi alkalmazotti létszám alig több mint 1%-át foglalkoztatják. Ezek a Budapesti Történeti Múzeum (294 fő), a Fővárosi Állat és Növénykert (223 fő) és a Vígyszínház (277 fő). (Részletes adatok a következő ábrákon.)

11. ábra: A 300 fő feletti fővárosi foglalkoztatók létszáma 2020 (kivéve BKV Zrt.)

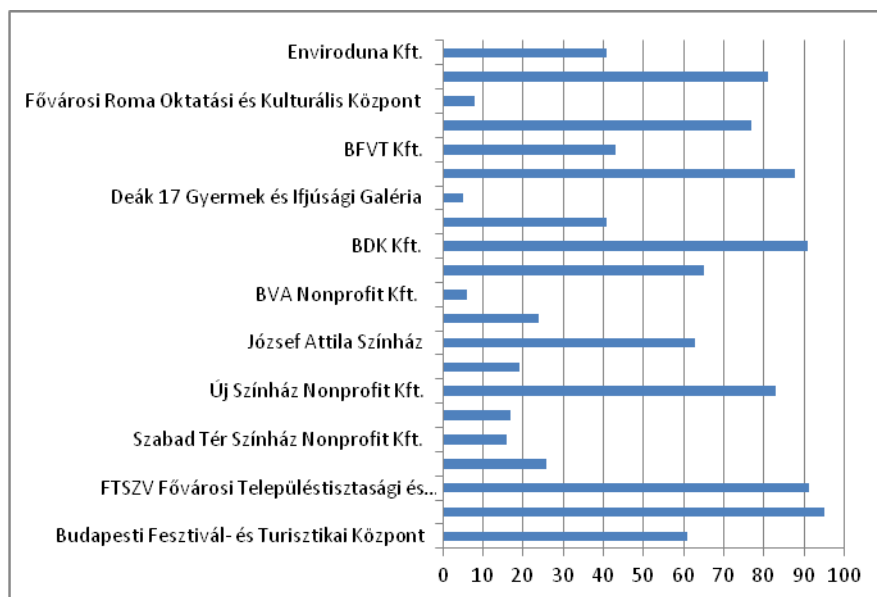
Forrás: Saját szerkesztés

12. ábra: A 100-300 fő közötti fővárosi foglalkoztatók létszáma 2020

Forrás: Saját szerkesztés

13. ábra: A 100 fő alatti fővárosi foglalkoztatók létszámadatai 2020

Forrás: Saját szerkesztés

III.3 A MUNKAVÁLLALÓK ÉRDEKKÉPVISELETE, MUNKAHELYI ESÉLYEGYENLŐSÉG

III.3.1 Érdekképviselet

A munkavállalói jogok képviseletének formáját és aktivitását a munkavégzésre irányuló szerződések formája (Mt., vagy közalkalmazotti), továbbá a munkáltató mérete határozza meg. A nagyobb szervezetek általában több és aktívabb szakszervezettel, üzemi tanáccsal rendelkeznek. 4 munkáltatónál csak szakszervezet alapszerv található. 9 munkáltatónál csak üzemi tanács, vagy üzemi megbízott van. 5 munkáltatónál található mindkét érdekképviselet. Közalkalmazotti tanács 14 munkáltatónál van. 5 munkáltatónál egyéb, a munkáltató és munkavállalók közötti megállapodással biztosítják az együttműködést. 12 kisebb társaságnál nincs érdekképviselet, közülük 9 munkáltató 15 fő feletti foglalkoztatotti létszámmal dolgozik¹⁷, ezek között jellemző ágazat, méret vagy társasági forma nem állapítható meg. Szakszervezeti jelenlét 27 munkáltatónál nincs. 17 helyen 1 szakszervezeti képviselő, 3 helyen kettő, 2 helyen ennél több van.

A létszámmegoszlás miatt, elmondható, hogy a foglalkoztatottak több mint felét olyan munkáltató foglalkoztatja, ahol van szakszervezet, háromnegyedét olyan, ahol van üzemi megbízott vagy üzemi tanács, míg 47,5%-uk olyan munkáltatónál dolgozik, ahol mindkettő van. Ezek az adatok az országos átlagnál jóval kedvezőbbek. Mivel a KSH 2015-18 közötti

¹⁷ Mt. 236§ (1) bek. szerint, ha egy telephelyen legalább 15 fő dolgozik, kötelező üzemi megbízottat, 50 fő felett üzemi tanácsot választani.

adatai szerint a hazai munkavállalók nagyjából negyede dolgozik olyan helyen, ahol van szakszervezet – Budapesten az arány 2,5 százalékponttal magasabb –, az alkalmazottak alig 18%-a helyezkedett el olyan munkáltatónál, ahol megválasztott üzemi tanács vagy üzemi megbízott van – a budapesti arány itt hasonló. Az érdekképviseléssel kapcsolatos részletes adatokat az alábbi táblázat tartalmazza.

23. táblázat: A fővárosi munkavállalók létszamaránya a munkáltatónál jelen lévő munkavállalói érdekképviselő típusa szerint (n= 21 637 fő)

Üzemi képviselő módja	Munkavállalók aránya
Szakszervezet	4,0%
Üzemi tanács/üzemi megbízott	26,7%
Szakszervezet és üzemi tanács/megbízott	47,5%
Közalkalmazotti tanács	13,8%
Egyéb (pl. művészeti tanács, munkavédelmi megbízott...)	1,9%
Nincs szervezett képviselő	5,0%

Forrás: Saját szerkesztés

III.3.2 Megállapodások

A válaszadó munkáltatók közül 1 helyen üzemi megállapodás, 31 helyen kollektív szerződés van érvényben. Országosan nagyjából minden ötödik, Budapesten minden negyedik munkavállalót foglalkoztatnak olyan helyen, ahol kollektív szerződés van érvényben. Ez az arány a fővárosi intézményeknél és cégeknél foglalkoztatottak körében lényegesen magasabb, mivel 82,9% dolgozik olyan munkáltatónál, ahol érvényes kollektív szerződés van.

III.3.3 Esélyegyenlőség

Munkahelyi esélyegyenlőségi tervet 19 munkáltató működtet, kidolgozása további 3 helyen van folyamatban. 24 társaságnál nincs munkahelyi esélyegyenlőségi terv, közülük 15 munkáltató 25 fő feletti létszámot foglalkoztat és kollektív szerződése sincs¹⁸. Ezek nagyrészt kulturális vagy szociális területen dolgozó társaságok. 3 munkáltató nem válaszolt az esélyegyenlőségi kérdésre – közülük 25 fő feletti, kollektív szerződés nélküli 2 db. Összességében a munkavállalók 27,9%-a dolgozik olyan munkáltatónál, ahol van munkahelyi esélyegyenlőségi terv.

III.4 JÖVEDELEM, JUTTATÁSOK

A teljesítményértékeléssel és a cafeteriával kapcsolatos kérdésre 6-6 társaság nem válaszolt. A válaszadók 30,2%-ában működik valamilyen teljesítményértékelési rendszer, ez a dolgozók nagyjából harmadát érinti. Cafeteria a munkáltatók 84,1%-ánál van, így a dolgozók

¹⁸ Az Ebktv. szerint nem a munkahelyi esélyterv, hanem a munkahelyi esélyegyenlőség kötelező.

91,6%-a olyan helyen foglalkoztatott, ahol működik cafeteria rendszer. A költségtérítéssel és az egyéb juttatásokkal kapcsolatos kérdésekre ugyancsak 6-6 munkáltató nem válaszolt. Költségtérítés a válaszadók 18,8%-ánál van, így költségtérítés igénybevételére a munkavállalók 68,6%-ának van lehetősége. A cafeteria mellett, vagy helyett egyéb juttatás a munkáltatók összesen 69,8%-ban van, a dolgozók 87,6%-át érintve. A dolgozók 4,8%-a a bérén kívül semmilyen juttatásban vagy költségtérítésben nem részesül, 0,3%-uk csak költségtérítésre jogosult. A következő táblák arról adnak képet, hogy a cafeteriai kívüli egyes juttatási elemeket a fővárosi munkavállalók milyen arányban tudják igénybe venni (3-7. táblázat). (A táblázatokban a fővárosi cégekhez kapcsolható juttatások pirossal, a legnépszerűbb juttatások vastagítva vannak szedve.)

24. táblázat: A fővárosi foglalkoztatottak közül pénzbeli juttatásban részesülők aránya, a juttatás típusa szerint

sorsz	juttatás neve	nyújtó cégek száma	részesülő dolgozók aránya
1	önkéntes nyugdíjpénztár	2	4,4%
2	temetési segély	3	6,3%
3	gyerekszülési segély	1	2,4%
4	törzsgárda jutalom/hűségjutalom	3	5,2%
5	év dolgozója jutalom	1	0,8%
6	szociális segély	2	1,1%
7	Budapest pótlék	5	2,5%
8	munkáltatói kölcsön lakásvásárlásra vagy felújításra	4	56,2%
	Összesen	21	

Forrás: Saját szerkesztés

25. táblázat: A fővárosi foglalkoztatottak közül költségcsökkentő juttatásban részesülők aránya, a juttatás típusa szerint

sorsz	juttatás neve	nyújtó cégek száma	részesülő dolgozók aránya
1	étkezés helyben/utalvány	5	3,9%
2	BKV bérlet	10	51,4%
3	ruhapénz	3	4,2%
4	szolgálati lakás/munkásszálló	2	52,6%
5	vásárlási kedvezmény	1	7,4%
6	home office költségátalány	1	7,4%
7	iskolakezdési	5	17,8%
8	folyószámla költségtérítés	1	0,0%
9	előírton túli gépjármű vagy egyéb utazási térítés	6	50,7%
10	telefon költségtérítés	1	0,1%
11	kamarai tagdíj átvállalása	2	1,2%
12	lakhatási támogatás	2	46,7%
	Összesen	39	

Forrás: Saját szerkesztés

26. táblázat: A fővárosi foglalkoztatottak közül teljesítmény ösztönző juttatásban részesülők aránya, a juttatás típusa szerint

sorsz	juttatás neve	nyújtó cégek száma	részesülő dolgozók aránya
1	képzés	3	48,2%
2	egyéb teljesítmény jutalom, pénzzel	8	48%
	Összesen	11	

Forrás: Saját szerkesztés

27. táblázat: A fővárosi foglalkoztatottak közül egészségmegőrző és rekreációs juttatásban részesülők aránya, a juttatás típusa szerint

sorsz	juttatás neve	nyújtó cégek száma	részesülő dolgozók aránya
1	egészségpénztár	1	1,8%
2	SZÉP kártya	2	1,0%
3	egészségügyi szűrés az előírton túl	4	68,1%
4	állatkerti belépő	1	7,4%
5	üdülés (család/gyerek)	3	65,2%
6	rekreációs juttatás (sport, uszoda, masszázs stb.)	6	55,9%
7	gyógyfürdő bérlet	3	8,4%
	Összesen	20	

Forrás: Saját szerkesztés

28. táblázat: A fővárosi foglalkoztatottak közül egyéb jóléti juttatásban részesülők aránya, a juttatás típusa szerint

sorsz	juttatás neve	nyújtó cégek száma	részesülő dolgozók aránya
1	pótszabadság	1	7,4%
2	ajándékutalvány	1	0,8%
3	munkaruha	1	1,0%
4	szemüveg	2	3,7%
5	élet/baleset/egészség biztosítás	1	7,4%
6	rendezvény	1	7,4%
7	nyugdíjat megelőző segítő rendszer	1	2,9%
	Összesen	8	

Forrás: Saját szerkesztés

A mért 5 féle juttatás csoport elemzésekor, megállapítható, hogy a pénzbeli juttatások a munkáltatók körében nem tartoznak a legnépszerűbb juttatási formák közé (relatíve kevés munkáltató alkalmazza). A munkáltatók összesen 8 féle pénzbeli juttatást kínálnak. A munkáltatók számát tekintve a legnépszerűbb a Budapest pótlék, a bevezetés alatt álló juttatás azonban egyelőre a dolgozók kis számát (2,5%) éri csak el. Megjegyzendő: lehetséges, hogy ennél az aránynál a tényleges arány magasabb és egy kommunikációs problémával állunk szemben.

A legtöbb dolgozó a munkáltatói kölcsönt tudja elérni, mivel a BKV nyújt ilyen támogatást. A költségcsökkentő típusú juttatások közül a BKV bérlet a legnépszerűbb. Ezt a közeledési vállalattal együtt összesen 10 munkáltató kínálja juttatásként vagy munkakörhöz kötött költségtérítésként. Így a fővárosi cég szolgáltatásainak ingyenes igénybevételét a fővárosi dolgozók valamivel több mint fele érheti el. Az előírton túli utazási költségtérítés a második legnépszerűbb, 6 munkáltató alkalmazza, így a dolgozók fele érheti el. Emellett elmondható, hogy a közalkalmazottaknak, illetve az oktatási és szociális szektorban dolgozóknak is jár utazási kedvezmény, így ezt a lehetőséget elsősorban az ezen kívüli profilú munkáltatók kínálják. A létszámadatok alapján, a nagy foglalkoztatók létszámhatása miatt, a lakhatási támogatások érnek el legtöbb embert, a kisebb munkáltatók körében viszont az iskolakezdési támogatás és az étkezési támogatások népszerűbbek, ezeket 5-5 kisebb munkáltató használja. Étkezési támogatást gyakran olyan kis munkáltatók is tudnak kínálni, amelyek költségvetése egyéb juttatást nem enged meg, de saját konyhát működtetnek – tipikusan oktatási vagy szociális intézmények.

A teljesítményhez kötődő juttatások közül a pénzjutalom (jutalom, célprémium, bónusz vagy egyéb formában) a legnépszerűbb (8 munkáltató kínálatában). A képzés támogatását a legnagyobb fővárosi munkáltató mellett 2, viszonylag nagy hozzáadott értékkel dolgozó munkáltató kínálja.

Az egészségmegőrző szolgáltatások összességében a legnépszerűbbek, a dolgozók több mint 2/3-a elérheti valamilyen formájukat. Az egyéb jóléti juttatások kevésbé népszerűek, a felsorolt 7féle szolgáltatás egyike sem éri el a dolgozók 10%-át. Az egészségmegőrző, rekreációs típusú szolgáltatások közül a sportolási lehetőségek ingyenes vagy kedvezményes biztosítása és az előírton túli szűrések szervezése a legnépszerűbbek. Üdülést kizárólag a három legnagyobb munkáltató tud biztosítani, míg a gyógyfürdő bérlethez való, juttatáskénti hozzáférés igen alacsony, 10% alatti.

III.5 A HELYZETKÉP ÖSSZEGZÉSE

Az adatgyűjtés korlátainak figyelembevételével is hasznos elgondolkodni a vizsgálat néhány megállapításán. Az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazása, illetve a munkaerőpiac perifériáján lévők beemelése a fővárosban szisztematikusan alacsonyabb arányú, mint az ország más részeiben.

„A részmunkaidős alkalmazottat foglalkoztató vállalatok aránya 2019-ben nőtt az előző évhez képest: 70 százalék volt e cégek aránya. A részmunkaidős foglalkoztatást tervező cégek aránya szintén nőtt: 64-ről 68 százalékra. A legmagasabb értékeket Komárom-Esztergom,

Csongrád és Vas megyében figyelhetjük meg, míg a legkisebb arányban Budapesten és Pest megyében terveznek jövőre részmunkaidős alkalmazottat foglalkoztatni. [...] Budapesten kiemelkedően alacsony (57 százalék) azon vállalatok aránya, amelyek terveznek részmunkaidős foglalkoztatást 2020-ban.”

„A határozott időre szóló foglalkoztatást alkalmazó vállalatok aránya a tavalyi szinthez hasonlóan alakult: mind 2018-ban, mind 2019-ben a cégek 25 százaléka foglalkoztatott határozott időre szóló szerződéssel munkavállalót. 2019-re a cégek 22 százaléka tervez ilyen foglalkoztatást, a legnagyobb arányban Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Komárom-Esztergom megyében. A határozott időre szóló foglalkoztatást tervező vállalatok aránya, az előző évekhez hasonlóan, Pest megyében és Budapesten a legalacsonyabb.”

„A pályakezdőket alkalmazó vállalatok arányának csökkenése 2019-ben tovább folytatódott. Míg 2018-ban a cégek 43 százaléka foglalkoztatott pályakezdőket, 2019-ben 40 százaléka. A tavalyi évhez viszonyítva szintén csökkent azon cégek aránya, akik pályakezdők alkalmazását tervezik, 2018-ban a cégek 37 százaléka jelezte, hogy pályakezdőt foglalkoztatna a következő évben, 2019-ben 36 százalék volt ez az arány. Ez utóbbi arány a tavalyi évhez hasonlóan Győr-Moson-Sopron, Nógrád és Komárom-Esztergom megyében a legmagasabb, és Budapesten, illetve Pest megyében a legalacsonyabb. [...] A pályakezdőket jövőre foglalkoztatni tervező cégek aránya 2019-ben Győr-Moson-Sopron (57 százalék), Nógrád (57 százalék) és Komárom-Esztergom (54 százalék) megyében a legmagasabb. A legalacsonyabb arányokat ezzel szemben Pest megyében (20 százalék) és Budapesten (29 százalék) figyelhetjük meg.”

„A kölcsönvett munkaerőt alkalmazó vállalatok aránya kis mértékben nőtt a tavalyi évhez viszonyítva: 2019-ben 15 százalék volt az ilyen cégek aránya, míg egy évvel korábban 14 százalék. Jövőre a cégek hasonló aránya (14 százaléka) tervez ilyen módon foglalkoztatni munkavállalókat, mint az előző évben. Ez utóbbi arány kiemelkedően magas Komárom-Esztergom megyében, és kiemelkedően alacsony Hajdú-Bihar megyében, Budapesten, Pest megyében. [...] A munkaerő kölcsönzés a nagyobb létszámú, a (részben) külföldi tulajdonban levő, valamint a közép-dunántúli vállalatokra jellemző inkább. Ágazatok szempontjából az ipari cégek esetében a leginkább elterjedt ez a foglalkoztatási forma.”¹⁹

¹⁹ Forrás: www.gvi.hu Rövidtávú Munkaerőpiaci prognózis – 2020 MKIK Gazdaság és Vállalkozáskutató Intézet Budapest, 2019. november - december

Összességében elmondható, hogy a Főváros országos szinten is jelentős foglalkoztatónak minősül, cégeivel és intézményeivel együtt az ország öt legnagyobb munkáltatója közé tartozik. A munkavállalói érdekképviselő mértéke az országos, de még a budapesti átlagadatoknál is lényegesen kedvezőbb képet mutat, mind a szakszervezet, vagy választott üzemi tanács jelenléte, mind a kollektív szerződéshez tartozás szempontjából.

Cafeteriát a dolgozók majd 92%-a, költségtérítést több mint kétharmaduk kap, egyéb juttatásban a dolgozók közel 90%-a részesül. A legnépszerűbb juttatások az egészségmegőrző típusúak, ettől kissé elmaradnak, de a legnépszerűbbek között vannak az utazási költségtérítések és a teljesítményt ösztönző béren kívüli juttatások.

A Budapest-pótlék egyelőre nem széles körben elterjedt, 5 munkáltatónál használják, így a munkavállalók összesen 2,5%-a kapja. Kevésbé elterjedtek azok a lehetőségek is, amelyek más, a főváros által fenntartott szervezet szolgáltatásainak ingyenes vagy térítésmentes elérését tennék lehetővé (pl. BKV bérlet, gyógyfürdő bérlet stb.) – az ezek közül legnépszerűbb BKV bérletet is mindössze a munkáltatók alig ötöde kínálja.

IV. FOGLALKOZTATÁST SEGÍTŐ SZOLGÁLTATÁSOK A FŐVÁROSBAN

A fővárosban a regisztrált álláskeresőkkal kapcsolatos feladatokat alapvetően Budapest Főváros Kormányhivatala (BFKH) Foglalkoztatási Főosztálya, illetve a BFKH Kerületi Kormányhivatalainak Foglalkoztatási Osztályai látják el. A munkanélküli személyek segítése kapcsán a kerületi önkormányzatok fenntartásában álló, családsegítési feladatokat ellátó intézmények szerepe is meghatározó. A közfoglalkoztatás szervezését a BFKH Kerületi Hivatalok Foglalkoztatási Osztályaival együttműködve döntően a kerületi önkormányzatok, illetve intézményeik, valamint a fenntartásukban álló intézmények, nonprofit gazdasági társaságok látják el. Egyes esélyegyenlőségi célcsoportok (pl. fogyatékos emberek) foglalkoztatási helyzetének javításában jelentős szerepet játszanak a fővárosi civil és egyházi szervezetek is (pl. Motiváció Alapítvány, Salva Vita Alapítvány stb.).

Budapest Főváros Önkormányzatnak kötelező feladata a hajléktalan személyek pénzügyi szociális ellátásának megoldása, illetve a hajléktalanok közfoglalkoztatásának szervezése. Előbbi feladat ellátása érdekében önálló ügyfélszolgálati irodát működtet, utóbbit a főváros tulajdonú Budapest Esély Nonprofit Kft. (továbbiakban: Budapest Esély) közszolgáltatási szerződés keretében végzi. A Fővárosi Önkormányzat továbbá kötelező feladatellátás keretében nyújtja a fővárosi hajléktalanok számára a lakhatást átmeneti jelleggel biztosító segítő szolgáltatásokat, jelentős részben a fenntartásában álló BMSZKI-n keresztül. Ezen felül költségvetési források átengedésével támogatja a nem fenntartásában álló, kerületi önkormányzati, civil és egyházi fővárosi hajléktalanellátó szolgáltatásokat, ami koordinációjában kiemelt partnere a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a Menhely Alapítvány.

A Főváros foglalkoztatásra gyakorolt tevékenységeinek egyéb elemeit szintén a Budapest Esély fogja össze, a szervezet közszolgáltatási szerződésében a foglalkoztatás-fejlesztés közfeladatként szerepel.

Jelen fejezet a fővárosi hajléktalanok közfoglalkoztatásának alapadatait és a Főváros által fenntartott szervezetek által végzett munkaerőpiaci szolgáltatásokat, különösen a 30/2000 (IX.15.) GM rendelet alapján, illetve a Vekop-8.1.2. projektben finanszírozott szolgáltatások 2019-2020-as eredményeit mutatja be.

IV.1 KÖZFOGLALKOZTATÁSI PROGRAMOK²⁰

IV.1.1 A közfoglalkoztatásról általában

A közfoglalkoztatás az aktív munkaerőpiaci eszközök egyike, a munkaviszony egy speciális formája. Célja kevésbé a munkaerőpiac élénkítése, sokkal inkább „a munkavégző képesség leépülésének megakadályozása és a munkára való hajlandóság tesztelése.”²¹ Feladata, hogy a szociális segélyek helyett munkát biztosítson, így a költségvetési forrásokat kímélje. A közmunka programok a másodlagos munkaerőpiacon, túlnyomó többségben egyszerű, végzettséget nem igénylő munkakörökben (utcaseprés, kertrendezés, szemétszedés, takarítás stb.) foglalkoztatnak, a felkínált munkalehetőséget pedig kötelező elfogadni. A határozott idejű közfoglalkoztatás idejére a munkanélküli kikerül a nyilvántartásból, így az ilyen programoknak, a költségvetés-kímélő szerep mellett, kétségtávolan erős statisztikaszépítő hatása is van. A magyar közfoglalkoztatási rendszer megjelenése a rendszerváltás előtti évekre tehető, már ekkor megjelent a közfoglalkoztatás, közhasznú foglalkoztatásként. 1996-tól szervezi az állam a ma működő közmunka programokat, 1997-ben pedig bevezették a közcélú foglalkoztatást, a szociális segély egyik feltételeként. Az önkormányzatok számára 2000-ben kötelezővé vált a közcélú foglalkoztatás szervezése, az ebben való részvétel pedig a rendszeres szociális segély alapfeltétele lett²². 2009-ben, a munkaerőpiacon megjelenő kínálati többlet „felszívása”, valamint a válság negatív munkaerőpiaci hatásainak mérséklése érdekében az akkori kormány a közfoglalkoztatásba bevont személyek számának jelentős növelését tűzte ki célul. A 2010-es kormányváltás után, az új kormány még jelentősebb szerepet szánt a közfoglalkoztatásnak. A közfoglalkoztatásba vont munkanélküli emberek száma így évről évre növekedett, a csúcst, 223 ezer fő feletti létszámmal, 2016-ban érte el.

29. táblázat: Közfoglalkoztatásban részt vevők átlagos havi létszáma (2013-2020, fő)

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
126.668	178.852	208.127	223.469	179.492	135.620	106.259	92.530

Forrás: (BM, 2013-2018)

A közmunkaprogramokat számos kritika éri. Akár a 2010 előtti, tranzitcélú programokról, akár a 2010 utáni, értékteremtő, „segély helyett munka” jelszóval, a szegénység kezelése érdekében induló programokról beszélünk.²³ A közmunka kötelező

²⁰ A fejezet a következők alapján készült: (Pirisi Károly, Erdélyi Tea, Szalay-Komka Norbert, 2015), (Pirisi Károly, Erdélyi Tea, Szalay-Komka Norbert, 2016), (BM, 2013-2018), (Bagó, 2013/1.), (Csoba, 2010), (Fazekas Károly, Scharle Ágota, 2012), (Magyar Szegénységellenes Hálózat, 2014)

²¹ (Keller Judit, Bódis Lajos, 2012) 63.p.

²² (Csoba, 2010)

²³ Pl.: (Csoba, 2010), (Bagó, 2013/1.), (Magyar Szegénységellenes Hálózat, 2014), (Fazekas Károly, Scharle Ágota, 2012)

jellege, korlátozott és rugalmatlan volta, a felkínált állások alacsony státusza és az alacsony kereseti lehetőség egyaránt motivációcsökkentő hatású. Így a közmunka széleskörű alkalmazása inkább tűnik alkalmasnak a szegénység fixálására, a kiszolgáltatottság fenntartására, mint a munkaerőpiaci reintegráció segítésére vagy a szegénység kezelésére. Ezt a KSH felmérései is megerősítik: a közmunkából kilépők jelentős része ismét közmunkás vagy munkanélküli lesz. Ráadásul 2016-17-re világossá válik: „...a közmunka, mint aktív munkaerőpiaci eszköz, a fejlett országokban az újra elhelyezkedést szolgálja, szegénység-kezelő funkciója nem lehet...”²⁴ Azaz a 2010 előtti, tranzit célú programok nem kínáltak elég széles feladatkörben foglalkoztatási lehetőséget ahhoz, hogy a közfoglalkoztatás valódi tranzit foglalkoztatásként szolgáljon. Magasabb végzettségűeknek szóló, összetettebb munkákhoz csak ritkán lehetett hozzájutni, illetve olyan helyeken (nagyraoszt vidéken), ahol az állami vagy önkormányzati intézmények humánerőforrás finanszírozási problémáját próbálták a közfoglalkoztatással enyhíteni. Ez hosszabb távon kontraproduktív volt: az akkori munkaerőpiaci helyzetben gyakran épp azokat nem hagyta visszajutni a nyílt munkaerőpiacra, akik a legjobban dolgoztak közfoglalkoztatottként. Az alacsonyabb végzettségűek esetén a nyílt-munkaerőpiaci elhelyezkedéshez a közfoglalkoztatás pedig, kompetenciafejlesztés nélkül, nem volt elég. A szakma javaslatára a 2010 utáni közfoglalkoztatási programok egy része próbálkozott ugyan ilyen, kompetenciafejlesztéssel kombinált foglalkoztatással, az azonban nem volt sikeres. Ennek oka valószínűleg, hogy a programokat nem a gyakorlati szakemberek bevonásával és a gyakorlatra alapozó vizsgálatok eredményei alapján tervezték. Jelenleg a közmunka rendszerének gyökeres átalakítására volna szükség, ez azonban még előttünk áll.

IV.1.2 Közfoglalkoztatás Budapesten, a hajléktalan személyek közfoglalkoztatása

A Kormányhivatal foglalkoztatási osztályának statisztikai adatai szerint Budapesten, 2018 végén 17 350 álláskeresőt, köztük 2 100 hajléktalan személyt tartottak nyilván. Ugyanezek az adatok 2017 végén, 18 880:2 400 fő, míg 2016 végén a hajléktalan álláskeresők száma 2615 fő volt. Két év alatt tehát a (regisztrált) hajléktalan álláskeresők száma mintegy 20%-kal csökkent. 2019. december végére mind a regisztrált álláskeresők, mind a hajléktalan álláskeresők száma tovább csökkent, 13 652, illetve 974 főre. A Covid-19 válság miatt az évek óta tartó, kedvező tendencia 2020-ban megfordult, december végén 26 674 fő regisztrált álláskeresőt, köztük 1234 hajléktalan személyt tartottak nyilván.

²⁴ (Pirisi, 2018), 127. p.

A közfoglalkoztatási programok végrehajtását már 2018-ra jelentősen meghatározta, hogy a munkaerőpiaci helyzet évek óta tartó tendenciái Budapesten az alacsonyabb végzettségű csoportokat is elérték. Az egyes ágazatokban jelentkező strukturális munkaerőhiány a munkaképes és motivált aktív korúak túlnyomó többsége számára biztosította a piaci munka lehetőségét, így közfoglalkoztatásra kizárólag azok az álláskereső jelentkezték, akik végzettségi, egészségi és szociális státuszukat tekintve a legrosszabb helyzetben voltak. E mellett 2017-18-ra elérte felső határát a hajléktalan személyek aktivizálódása, így a több éven át tartó növekedés után 2018-ban valamelyest ismét csökkent a közmunkára jelentkező hajléktalan személyek száma. Ráadásul, a némileg kisebb számban jelentkezők közül, egészségi állapotuk és motiváltságuk figyelembe vételével mindössze 60-70% volt közmunkára alkalmas.

A fővárosban a hajléktalan személyek közfoglalkoztatása összefogottan, a Budapest Esélyen keresztül zajlik. A feladatokat a Társaság budapesti viszonylatban még mindig magas feltöltöttséggel és sikeresen végzi, azonban az elmúlt években, különösen 2015 óta a közfoglalkoztatás terepén olyan tendencia jelent meg, ami a fővárosi közfoglalkoztatás szervezésének átgondolását igényelheti. A Budapest Esély 2013 óta panelvizsgálat segítségével figyeli és elemzi a közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalan személyek jellemzőit és a közfoglalkoztatás életükre és lehetőségeikre gyakorolt hatását. A vizsgálatból számos olyan következtetés levonható, ami hozzájárulhat a közfoglalkoztatás, különösen a hajléktalan személyek közfoglalkoztatásának hatékonyabb szervezéséhez.

30. táblázat: Hajléktalan személyek közfoglalkoztatása a Budapest Esélynél, 2015-20 (fő)

Közfoglalkoztatás közszolgáltatás létszám	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Munkára jelentkezt	650	536	431	244	132	155
Munkaszerződést kötött	475	325	299	173	96	109
Átlag dolgozói létszám	180	140	129	73	52	51

Forrás: Budapest Esély NKft.

A közfoglalkoztatási programokban mind a munkára jelentkezők, mind a munkaszerződést kötöttek száma 2015-19 között mintegy 20%-ra esett vissza. Megmaradt a tendencia, hogy a jelentkezők 70% körüli mértékben voltak munkára alkalmasak. A Covid-19 válság hatására a munkára jelentkezők száma 2020-ban az előző évihez képest 17%-kal nőtt, míg a munkaszerződést 13%-kal többen kötöttek. Az év során nem változott azonban érdemben az átlagfoglalkoztatás, ez a 2019-es szint közelében maradt (20. táblázat).

Nyilvánvaló összefüggésben a 2015-19-es tendenciával, miszerint a szakma számára bebizonyosodott a közfoglalkoztatás jelenlegi formájának alkalmatlansága a tranzit és szegénységkezelő funkcióra is, a kormányhivatal a csökkenő tendenciára kisebb létszámú és rövidebb közfoglalkoztatási programok indításával reagált. A helyzetet árnyalta, hogy azok az álláskereső, akik a közfoglalkoztatásba egészségi állapotuk és motiváltságuk miatt bevonhatóak, néhány hónap után gyakran státuszba kerülnek a foglalkoztatási helyen, ezzel tovább csökken a közfoglalkoztatásba vonható személyek száma (átlagosan a bevont hajléktalan közfoglalkoztatottak 42%-át érinti). Sajnos ez a tendencia azonban nem azt jelzi, hogy a közfoglalkoztatás alkalmas volna a hajléktalan személyek munkaerőpiaci reintegrációjára. Ugyanis a közfoglalkoztatásban sikeres hajléktalan személyek közel 60%-a, néhány havi piaci foglalkoztatás után újra ügyfélként jelent meg a Budapest Esélynél, és közfoglalkoztatásba való felvételét kérte.

IV.1.3 2019-20-as közfoglalkoztatási programok hajléktalan emberek számára

2019-ben, az előző évről áthúzódó téli közfoglalkoztatás február végi lejártával, március 01-jével indultak új programok a Budapest Esélynél, két hajléktalan és egy kerületi közfoglalkoztatási program.

A Kisfaludy program keretében 2019-ben összesen 12 fő, VIII. kerületi lakost foglalkoztattak, február 28-ig. Az érettségivel rendelkező munkatársak ügyviteli feladatokat láttak el, az alacsonyabb végzettségűek pedig kerti munkás és takarító munkakörökben dolgoztak. A program március 1. után változatlan paraméterekkel folytatódott, az átlagos feltöltöttség 75% volt.

A Haller program keretében, február 28-ig összesen 20 fő részére volt biztosított segédmunkás (szemétgyűjtő, park takarító, utcaseprő) munkakörben az elhelyezkedési lehetőség. Ez a program elsősorban az alacsony – 8 általános vagy az alatti – végzettségű ügyfeleket célozta meg. Az átlagléttség az év első két hónapjában 15 fő volt. A programunk március 1-től mindössze 8 főre kapott finanszírozást, 100%-os feltöltöttséggel működött.

A BM mintaprogram keretében január-februárban átlagosan 40 főt foglalkoztattak. Az új programciklus 60 főre kapott finanszírozást. A programban kiépült egészségügyi és szociális szolgáltatókkal való kapcsolatok működtek, így a programban dolgozók a János Kórház, a Szent István és Szent László Kórház, a Bajcsy Kórház, a Misszió Alapítvány, a Myrai Vallási Közhasznú Egyesület, a Kürti Erzsébet Önségítő Egyesület, valamint a Magyar Vöröskereszt számára végeznek irodai kisegítőként, illetve kül- és beltéri segédmunkás/takarítóként munkát. A sokféle helyszín és munkakör lehetőséget teremtett arra,

hogy a Budapest Esély a programban résztvevőknek személyre szabottan, iskolai végzettségüknek, eddigi munkatapasztalataiknak és tartózkodási helyüknek megfelelő munkát biztosítson. A résztvevők között erős fluktuáció volt, összesen 43 fő lépett ki, közülük 15 fő talált főállású munkahelyet, 12 főnek igazolatlan hiányzás miatt szűnt meg a munkaviszonya, 15 fő felmondott és 1 fő elhunyt. A program ebben a ciklusban 50-55% közötti feltöltöttséggel működött.

A 2020 márciusától induló programok a résztvevőknek a Főváros támogatásával cafetéria juttatást is biztosítottak, havi 9 417.- Ft összegben. A Kisfaludy program március 1. után 7 fővel folytatódott, az év során az átlagos feltöltöttség 75%-os volt. A Haller program március 1-től 2021. február 28-ig 8 főre kapott finanszírozást. Az átlag létszám itt 6,8 fő volt, 85%-os feltöltöttség mellett. A közfoglalkoztatottak a program keretében a FŐKERT-nél és az FKF-nél dolgoztak. A BM mintaprogram 55 főre kapott finanszírozást, az év során átlagosan 35 foglalkoztatottal működött.

IV.2 FEJLESZTŐ FOGLALKOZTATÁS

A közfoglalkoztatásba vonás előkészítéseként 2017 áprilisától a Budapest Esély fejlesztő foglalkoztatási szolgáltatást épített ki. A fejlesztő foglalkoztatási szolgáltatás célja, hogy azok számára, akik esetében a fejlesztő foglalkoztatás elősegíti a kompetenciák fejlődését és az önálló, munkaviszonyban történő munkavégzéshez szükséges szint elérését, foglalkoztatási lehetőséget biztosítson a nyílt munkaerőpiacra való kilépés érdekében. 2017-ben a szolgáltatás kialakításához a szociális intézményekkel való kapcsolatépítés, illetve az új szolgáltatás installálása történt a Társaság szakmai szervezetébe, a tényleges foglalkoztatás, folyamatos feltöltés mellett, a második félév végétől kezdődően valósult meg. A Társaság S0519686 ágazati azonosítóval bejegyzett fejlesztő foglalkoztatási szolgáltatása 2018 januárjától 2020. december végéig 75 fő foglalkoztatására kapott működési engedélyt. A normatív finanszírozás feladatmutatóját²⁵ a finanszírozó (EMMI) 2018-2020 között évi 48 384 egységben állapította meg.

A fejlesztő foglalkoztatást is érintette a közfoglalkoztatásban jelentkező tendencia: a jelentkező szociális ellátott álláskeresőek mintegy kétharmada egészségi állapotánál fogva még a fejlesztő foglalkoztatásba való bevonásra sem alkalmas. E mellett a bevonható ellátottak 79%-a a fejlesztő foglalkoztatásban maximálisan lehetséges napi 6 órás foglalkoztatás helyett csak 1-4 órára, 2-3 hónapos ideiglenes alkalmassággal vehető fel. A fejlesztő foglalkoztatás

²⁵ A feladatmutató a fejlesztő foglalkoztatásban dolgozók által teljesített, finanszírozott emberórát mutatja.

lehetővé teszi, hogy a foglalkoztatott előzetes bejelentés után, indoklás nélkül ne jelenjen meg egy-egy munkanapon. Mindezek nehezítik a szolgáltatás rentábilissá tételét.

2018 során a Társaság 38 foglalkoztatási szerződést kötött, amelyek közül 11 fő hajléktalan személy év közben a BMSZKI hasonló programjába került át, míg 4 fő nyílt-munkaerőpiaci állásba távozott. A BMSZKI-tól a Társasághoz érkezett 2 fő, így év végén a foglalkoztatottak létszáma 17 fő. 2019 első felében a foglalkoztatottak létszáma növekedésnek indult. A januári 17 fős létszám június végére 29 főre növekedett, ráadásul közben 6 dolgozó elhelyezkedett a nyílt munkaerőpiacon. Így a 2019-re meghatározott feladatmutatóból 26 416 egység teljesült, amely 74 %-os kihasználtságot jelent. Az évvégén a foglalkoztatottak létszáma 30 fő volt, amelyet közel egyforma arányú nemi megoszlás jellemez. 2019-ben a Budapest Esély 29 fejlesztési szerződést kötött, nyílt munkaerőpiaci állásba 10 fő, a fejlesztő foglalkoztatásban résztvevők 33%-a került.

2020-ban a meghatározott feladatmutatóból 44 862 egység teljesült, amely 98%-os kihasználtságot jelent. Azaz a Covid-válság hatása a fejlesztő foglalkoztatás kihasználtságán is érződött, 25%-os kihasználtság növekedést eredményezve. 2020 decemberében a foglalkoztatottak létszáma 38 fő volt, amely a nemek közötti 2019-es, egyenletes eloszlásához képest a férfiak irányába mutat elmozdulást (65:35 arányban). 2020-ban a Társaság 54 fejlesztési szerződést kötött. Nyílt munkaerőpiaci állásba 13 fő, a résztvevők 24%-a került – ebben a járványhelyzet negatív hatása volt érezhető.

A fejlesztő foglalkoztatásra jellemző, nagyarányú munkaerő-fluktuációt mérséklendő a Társaság arra helyezi a hangsúlyt a tervezés és a foglalkoztatás során, hogy mindenki a képessége- és kompetencia fejlődése szempontjából megfelelő helyen, illetve módon lássa el munkáját. Emellett folyamatosan zajlottak és 2020-ban is tovább folytatódnak az egyeztetések szociális intézményekkel, non-profit szervezetekkel annak érdekében, hogy a foglalkoztatási helyeken olyan munkakörnyezetet alakíthassanak ki, ahol az ügyfelek pszicho-szociális fejlődését elősegítő és támogató feltételek adódnak. A foglalkoztatottak 46%-a pszichés jellegű rendellenességgel diagnosztizált, a jelentkezők körében az ilyen jellegű egészségkárosodás hozzávetőleg minden második embert érint. (A felvételt nem nyertek esetében ez az arány jelentősebb.) Az alkalmatlan „besorolás” hátterében az esetek döntő többségében súlyos és/vagy kezeletlen pszichiátriai betegség húzódik. A foglalkoztatottak 76%-a 50 év fölötti, körükben meghatározó a leromlott egészségi állapot, a korlátozott munkaképesség. Ennek következtében a perdiktált elhelyezhetőségi potenciáljuk alacsony. Az egészségügyi állapotromlás következtében sokaknak az egzisztenciája súlyosan sérült, számos esetben a

hajléktalanná válást eredményezte. A fejlesztő foglalkoztatásban megjelenő ügyfelek 94%-a hajléktalan-ellátásban vesz igénybe valamilyen szolgáltatást, vagy hajléktalanszállón él.

IV.3 A KÖZFOGLALKOZTATÁSBAN DOLGOZÓ HAJLÉKTALAN SZEMÉLYEKSEL KAPCSOLATOS ADATGYŰJTÉS EREDMÉNYEI

A Budapest Esélynél, a hajléktalan személyek közfoglalkoztatása során azt tapasztaltuk, hogy a közmunka, kirekesztettségüknel fogva, máshogyan működhet a hajléktalan emberek esetében. A tartós közmunka, mint egyetlen legális jövedelemszerző tevékenység, közép és hosszabb távon rájuk pozitív hatást is gyakorolhat. A Budapest Esélynél az okokat a 2013 óta tartó, hajléktalan közfoglalkoztatottakat érintő panelvizsgálata segítségével figyeljük és elemezzük. A vizsgálat főbb eredményeit évente összegezzük, és a foglalkoztatás-fejlesztő programok tervezésekor is felhasználjuk. Jelenleg a 2013-17 közötti, teljeskörűen feldolgozott adatok állnak rendelkezésre, a következő szakasz ezeket részletezi. A következő időszak adatainak elemzése folyamatban van, illetve előzetes eredmények már vannak, a szakasz zárótanulmánya várhatóan 2021 során jelenik meg.

A 2013 óta, évente megismételt vizsgálat kiemelt célja a fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok helyzetének minél alaposabb feltárása, illetve a fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok közfoglalkoztatással kapcsolatos attitűdjeinek megismerése. A kutatási célok kapcsán, a gyakorlati tapasztalatainkra alapozva fogalmaztuk meg a négy kutatási hipotézisünket, amelyek a következők voltak:

1. A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok általános szociális, lakhatási, életviteli, jövedelmi lehetőségeik, valamint egészségi állapotuk szempontjából jobb helyzetben vannak, mint az a fővárosi hajléktalanokra általában jellemző.
2. A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatáshoz való hozzáférési esélye alacsony szintű, ezért a közfoglalkoztatás döntő többségük számára a rendszeres jövedelemszerző tevékenység egyedüli, legálisan elérhető formája.
3. A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok közfoglalkoztatásból származó jövedelme havi (háztartási) bevételeik jelentős részét adja, amennyiben ettől elesnének, más forrásokból (pl. segélyek igénybevétele, alkalmi munka), csak jóval szerényebb havi bevételekkel rendelkeznének.

4. A közfoglalkoztatásba bekapcsolódó hajléktalanok alapvetően pozitív várakozásokkal és attitűdökkel bírnak annak tekintetében, hogy a közfoglalkoztatásban való részvétel várhatóan milyen hatást gyakorol élethelyzetük alakulására.

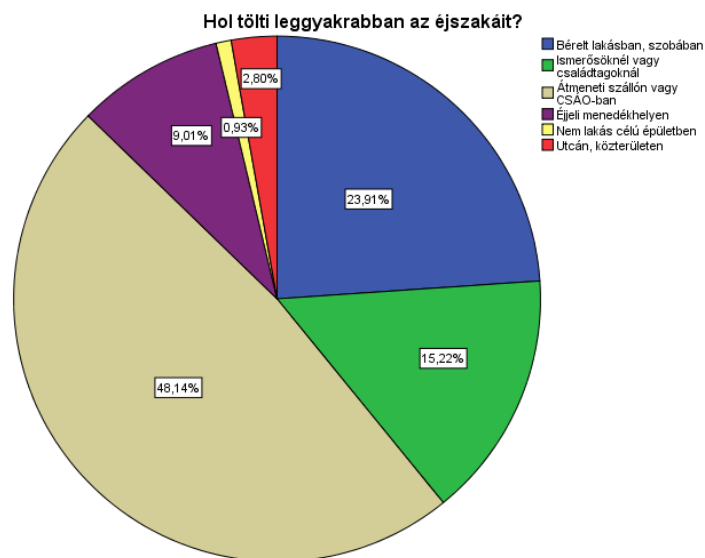
Az adatgyűjtést a Budapest Esélynél közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalan ügyfelek kérdőíves megkérdezésével végeztük. 2013-2017 között minden olyan ügyfelet megkérdeztünk, aki legalább 3 hónapig közfoglalkoztatottként dolgozott, így az öt év alatt 493 db értékelhető kérdőívet kaptunk. Az életvitel várható alakulásával kapcsolatos attitűdök mérése a 2014-es adatfelvétellel kezdődött, az értékelhető kérdőívek száma ennél a kérdéscsoportnál 392 db. Az attitűdöt négy, egy éves időtávra vonatkozó várakozásokkal kapcsolatos változóval mértük, amelyek az anyagi helyzetre, a lakáshelyzetre, az egészségi állapotra és a munkavállaláshoz szükséges ismeretek alakulására kérdeztünk rá. A fővárosi szintű összehasonlításokhoz a Fővárosi Hajléktalanügyi Koncepció adatsorait, a Hajléktalanügyi Országjelentés adatait, a Menhely Alapítvány „Február 3” Munkacsoportjának éves gyorsjelentéseit, valamint a Város Mindenkié Csoport „Utca és jog” című részvételi akciókutatásának eredményeit használtuk fel²⁶.

A közfoglalkoztatás anyagi helyzetre gyakorolt hatását tekintve az adatok elemzéséből megállapítható, hogy a közfoglalkoztatásban való részvétel lehetősége nélkül mind az egy-, mind a többtagú háztartások²⁷ esetében a jövedelem nagyon jelentős visszaesésével lehetne számolni. A passzív ellátások, segélyek igénybevétele sem tudná pótolni a közfoglalkoztatásból származó, kieső jövedelmet (a fővárosi hajléktalanoknak mindössze 11%-a részesül rendszeres nyugdíjszerű ellátásban). Mindehhez hozzá kell tennünk, hogy a nyílt munkaerőpiac elérése a válaszadói kör szempontjából nem tekinthető realitásnak (hasonlóan a fővárosi hajléktalanok túlnyomó részéhez), ezért a közfoglalkoztatásból való kiesést követő jövedelemcsökkenést valószínűleg nem tudnák a nyílt munkaerőpiacról származó munkajövedelemmel pótolni. A jövedelemkiesés pótlására időszakosan az alkalmi (fekete) munkavégzés kínálna lehetőséget, azonban ez mind a rendszertelenséget, mind a bizonytalanságot tekintve nem jelentené a közfoglalkoztatásban való részvétel valós alternatíváját a válaszadói kör számára.

²⁶ (BMSZKI, 2013), (Györi Péter, BMSZKI, 2012), (Menhely Alapítvány, Február 3. Munkacsoport, 2013-2017), (Város Mindenkié Csoport, 2013)

²⁷ A hajléktalanok esetében nehéz a „háztartás” fogalmát értelmezni. Gyakorlatilag az életvitszerűen együtt élőket, esetleg az életvitel során közösen gazdálkodókat érthetjük alatta. A válaszadók közel kétharmada egyedülálló, további negyedük él együtt élettársával. A gyermekével, szülőjével, vagy más hozzátartozójával, barátjával együtt élők aránya 10 % alatti. A többtagú háztartások 62%-a két főből áll, a 3-5 főből álló háztartások aránya a többfős háztartások közelítőleg harmadát teszik ki, az 5 főnél nagyobb háztartások aránya 12%-ra tehető.

14. ábra: A közfoglalkoztatott hajléktalanok lakhatási helyzete

Forrás: Saját szerkesztés, 2019

Lakhatását tekintve a válaszadók 87%-a valamilyen stabilnak mondható megoldással rendelkezik, többségük (közel 50%-uk) átmeneti szállón vagy családok átmeneti otthonában tölti éjszakáit. 24%-uk lakás, vagy szobabérléssel bír, 15% ismerősöknél, családtagoknál tölti éjszakáit. A stabil lakhatási lehetőséggel nem bírók (13%) közel háromnegyede éjjeli menedékhelyen alszik, a válaszadók alig 3%-a alszik éjszaka utcán, közterületen, nem lakás célú helységben a válaszadók 1%-a tölti éjszakáit. Mindeközben²⁸ a fővárosi hajléktalanok közelítőleg harmada (2500-3000 fő) tölti éjszakáit közterületen, illetve nem lakáscélú helyiségben, további átlag 2000 fő éjjeli menedékhelyen alszik²⁹, és mindössze a hajléktalanok közelítőleg felének a számára áll rendelkezésre a fővárosban stabilabb lakhatási lehetőséget biztosító átmeneti szálló vagy családok átmeneti otthona férőhely. Megállapíthatjuk tehát, hogy a közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok jobb, stabilabb lakhatási körülmények között élnek, mint az a fővárosi hajléktalanokra általánosan jellemző.

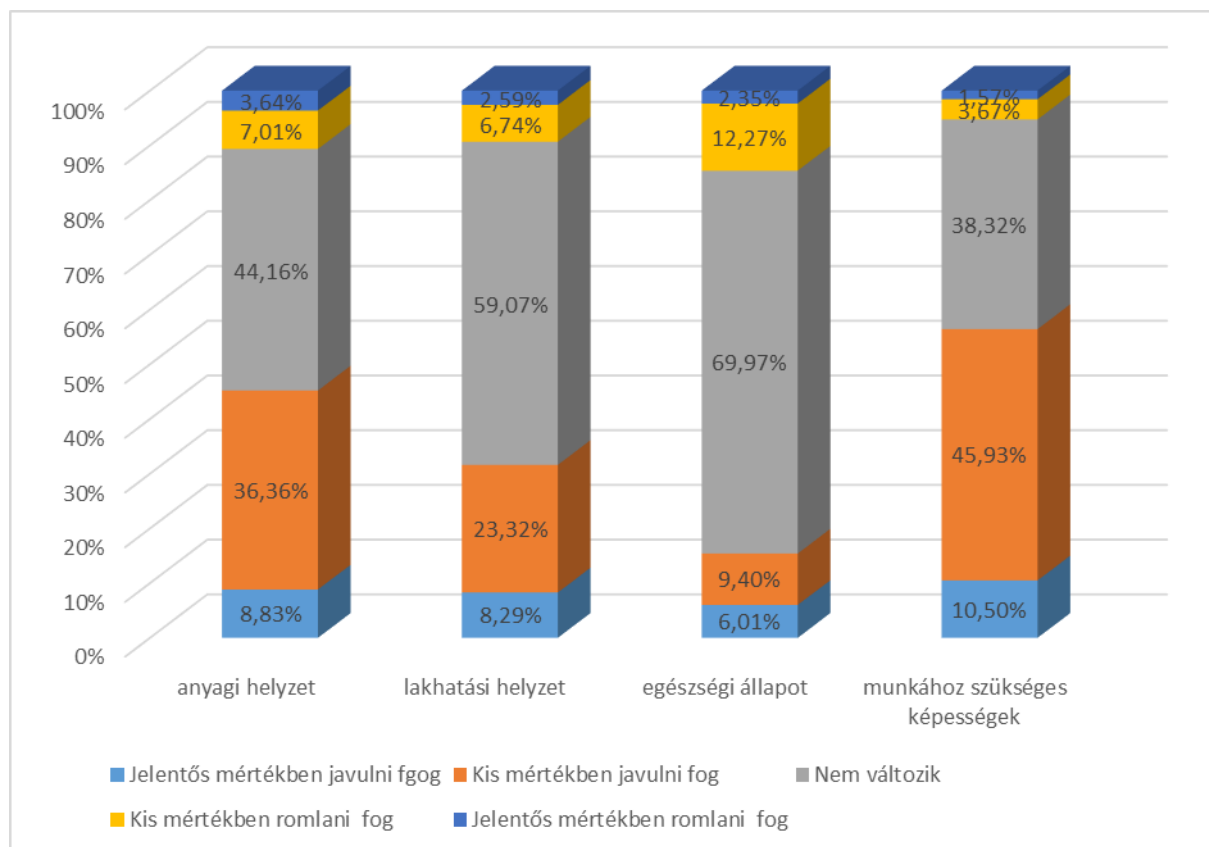
Összességében a fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok általános szociális, lakhatási, életviteli, jövedelmi lehetőségeik szerint lényegesen, egészségi állapotuk szempontjából valamivel jobb helyzetben vannak, mint az a fővárosi hajléktalanokra általában jellemző. A jövedelemmel és a közfoglalkoztatási jövedelem kiesésével foglalkozó kérdések megállapították, hogy a közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatáshoz való hozzáférési esélye viszont igen alacsony szintű, közfoglalkoztatásból

²⁸ (Menhely Alapítvány, Február 3. Munkacsoport, 2013-2017)

²⁹ Szezonálisan jelentős ingadozással, tavasztól-őszig jóval többen éjszakáznak közterületen, illetve nem lakás célú helyiségben, mint télen.

származó jövedelmük havi (háztartási) bevételeik jelentős részét adja. Ezért a közfoglalkoztatás, döntő többségük számára, a rendszeres és bejelentett jövedelemszerző tevékenység egyedüli legálisan elérhető formája. Így az első három hipotézis a 2013-17-es, első vizsgálati időszakban teljesülni látszott.

15. ábra: A közfoglalkoztatott hajléktalanok egyéves távlatú jövőképe (2014-17-es minta)

Forrás: saját szerkesztés

Kiegészítés: „N=”tábla

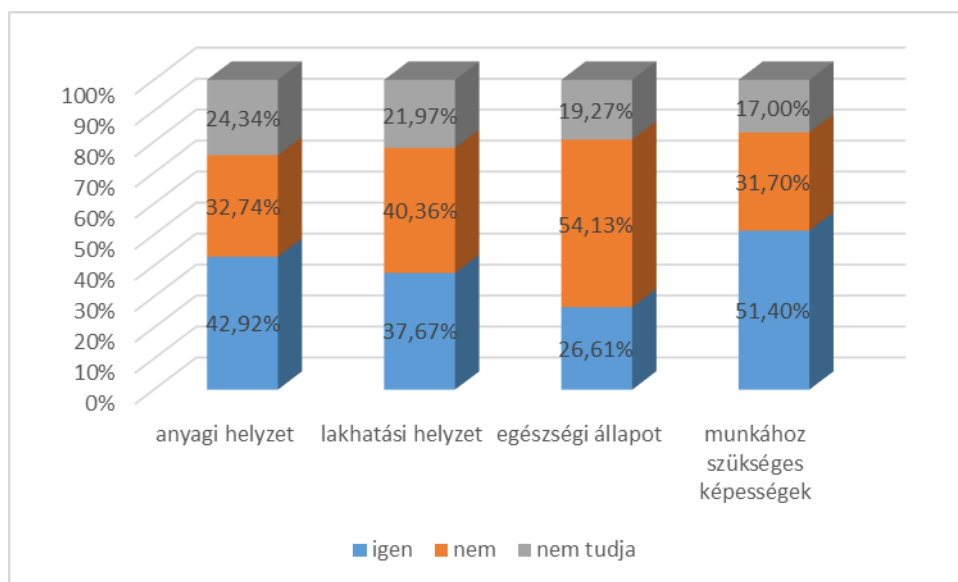
anyagi helyzet	lakhatási helyzet	egészségi állapot	munkához szükséges képességek
385	386	383	381

A 15. ábra mutatja a válaszadók jövőbeli helyzetének megítélésével kapcsolatos attitűdjeik megoszlását az említett 4 dimenzió mentén. Első ránézésre is látható, hogy legtöbben nem várnak változást, vagy inkább javulást várnak ezen változók mentén. Az egészségi állapot változásával kapcsolatban a válaszadók közel 70 százaléka stagnálást vár, és kb. ugyanannyian várnak valamilyen mértékű romlást, mint javulást (kb. 15-15%), emellett közel háromszor annyian várnak jelentős mértékű javulást, mint jelentős mértékű romlást. A lakhatási helyzet tekintetében mintegy 10%-kal kevesebben várnak stagnálást, mint az egészségi állapot tekintetében. A változást várók között 3,4-szer többen vannak a javulást

mint a romlást várók (31,61%:9,33%) – azaz a válaszadók közel harmada vár pozitív változást, igaz, háromnegyedük csak kis mértékűt. Az anyagi helyzetében már a válaszadók közel 56%-a vár változást, közel 81%-uk pozitívat. A megkérdezettek közel 9%-a anyagi helyzetében jelentős, több mint 36%-a kisebb pozitív változásra számít. A munkához szükséges képességek tekintetében a legnagyobbak a várakozások. Kicsit több mint a válaszadók 56%-a pozitív változásra, köztük 10,5% jelentős pozitív változásra számít. Alig több mint 38% gondolja, hogy a következő egy évben ezen a területen nem lesz változás, míg alig több mint 5% tart negatív változástól.

A vizsgálat során megkérdeztük, hogy az előző négy jövőbeli helyzetet mérő változóra a megkérdezett szerint vajon hatással van-e a közfoglalkoztatásban való részvétele? Az eredményeket a 1616. **ábra** foglalja össze.

16. ábra: A közfoglalkoztatás szerepe az egyéves jövőképben (2014-17-es minta)

Forrás: saját szerkesztés

Kiegészítés: „N”=”tábla

anyagi helyzet	lakhatási helyzet	egészségi állapot	munkához szükséges képességek
267	270	275	275

A válaszadók legnagyobb része (54,13 százaléka) úgy gondolta, hogy egészségi állapotára nincs hatással a közfoglalkoztatásban való részvétel, és alig több mint negyedük tulajdonít határozott hatást a közfoglalkoztatásnak e tekintetben. A leginkább pedig (51,4 százalék) a munkához szükséges képességek változása tekintetében tulajdonítottak a közfoglalkoztatásnak szerepet, a válaszadók kevesebb mint harmada gondolja, hogy erre a

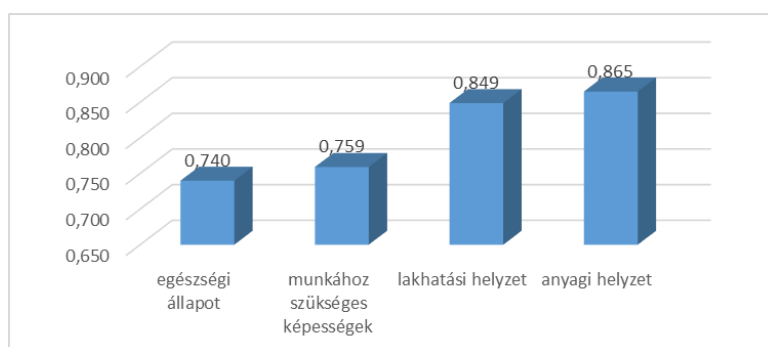
dimenzióra nem hat a közfoglalkoztatás. A lakhatási és az anyagi helyzet tekintetében a válaszadók jobban megoszlottak, és ezeknél a dimenzióknál nagyobb a „nem tudom” válaszok és a nem válaszolók aránya is. Az anyagi helyzet tekintetében azok száma nagyobb valamivel, akik szerint a közfoglalkoztatás hatást gyakorol erre a tényezőre (42,92:32,74 arányban), míg a lakhatási helyzet esetén a hatást cáfolóké (40,36:37,67 arányban). A két változószett mögött meghúzódó összefüggéseket klaszteranalízissel és főkomponens analízissel vizsgáltuk. Klaszteranalízist először a négy változás-dimenzióra futtatva³⁰ (N=376). Ez alapján a mintában a következő csoportokat különíthetjük el:

- A **középre húzók**, akik lényeges változást nem remélnék egyik dimenzió területén sem egy éven belül.
- A **mérsékelt optimisták**, akik – az egészségi állapotukat kivéve – minden területen legalább minimális pozitív változást remélnék.
- És a **pesszimisták**, akik nem várnak érdemi változást, kivéve az egészségi állapotukat, ahol legalább minimális romlást várnak.

Az első klaszterbe 104, a másodikba 171, a harmadikba 101 válaszadó tartozott.

Ezt követően egy-egy főkomponens elemzést alkalmaztunk az előzőekben ismertetett két kérdéscsoportra. A következő, 17. ábra a változás megítélését mérő változókból alkotott főkomponenst³¹ kívánja szemléltetni:

17. ábra: A változás megítélését mutató főkomponens összetétele

Forrás: saját szerkesztés, (N=381-386)

A létrejött főkomponensünk értelmezésénél szem előtt kell tartanunk, hogy minél alacsonyabb egy adott kérdezett score-száma, annál inkább pozitív várakozásai vannak az

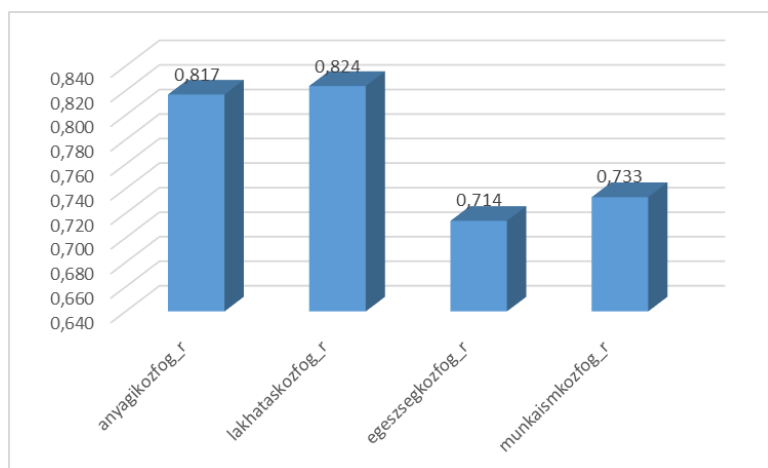
³⁰ Nem hierarchikus, K-means clustert használtunk.

³¹ Főkomponens elemzés lehetséges a változótérben, mivel a változók jók (0,25 feletti), az illeszkedés megfelelő. A főkomponens által megőrzött információmennyiség 64,8%. Az anyagi helyzet változását és a lakhatás változását mérő változó vett részt leginkább a főkomponens létrejöttében.

elkövetkező egy évre, ebből adódóan minél magasabb a score-száma, annál inkább negatívan ítéli meg várható helyzetét.

Ezt követően a közfoglalkoztatás hatásának megítélését mérő változókból is létrehoztunk egy főkomponenst³², mely a következőképpen szemléltethető:

18. ábra: A közfoglalkoztatás megítélését mérő főkomponens összetétele

Forrás: saját szerkesztés, (N=267-275)

Ez a főkomponens az előzőhöz képest fordítva áll, ami azt jelenti, hogy minél alacsonyabb egy adott kérdezett score-száma, annál inkább úgy gondolja, hogy a közfoglalkoztatásnak nem lesz szerepe helyzetének változásában, ebből adódóan minél magasabb valakinek a score-száma, annál inkább úgy gondolja, hogy a közfoglalkoztatás alapvető szerepet fog játszani helyzetének alakulásában.

Mindezek után egy többváltozós lineáris modell létrehozását kezdtük meg, így először megvizsgáltuk e két főkomponens viszonyát korrelációval.³³ A korreláció szignifikáns, értéke -0,432, tehát közepes erősségű, ellentétes irányú összefüggésre jutunk. Azonban, ha visszaemlékszünk a változást mérő főkomponensnél a kis érték a pozitív változást, míg a közfoglalkoztatás megítélésénél ellenkezőleg, a közfoglalkoztatás csekély hatását jelentette. Tehát azt mondhatjuk, hogy aki javuló tendenciát vár az úgy is gondolja, hogy a közfoglalkoztatás összességében segíti őt.

³² Főkomponens elemzés szintén lehetséges a változótérben, mivel a változók kommunalitásai jók (0,25 feletti), az illeszkedés megfelelő. A főkomponens által megőrzött információmennyiség 59,82%

Az közfoglalkoztatás szerepét a anyagi helyzet változásában mérő változó és a közfoglalkoztatás szerepét a lakhatás változásában mérő változó vett részt leginkább a főkomponens létrejöttében.

³³ Pearson féle korrelációt alkalmaztunk, mivel kvázi magas mérési szintűek a főkomponenseink.

Következésképp a negyedik hipotézis igaznak bizonyult, azaz: a közfoglalkoztatásba bekapcsolódó hajléktalanok alapvetően pozitív várakozásokkal és attitűdökkel bírnak annak tekintetében, hogy a közfoglalkoztatásban való részvétel várhatóan milyen hatást gyakorol élethelyzetük alakulására. Továbbá: a válaszadók döntő része egyértelműen munkához szükséges képességeiben és anyagi helyzetében vár javulást, legtöbben ebben látják a közfoglalkoztatás hatását is. Úgy gondolják, hogy a lakhatási helyzetükre kevésbé, az egészségükre pedig legkevésbé van hatással a közfoglalkoztatás. Összességében azt mondhatjuk, hogy aki javuló tendenciát vár jövőbeli helyzetének alakulása kapcsán az úgy is gondolja, hogy a közfoglalkoztatás összességében segíti, segíteni fogja őt ebben.

IV.4 MUNKAERŐPIACI SZOLGÁLTATÁSOK

IV.4.1 A 30/2000 (IX.15.) GM rendelet alapú munkaerőpiaci szolgáltatásokról általában

A munkaerőpiaci közszolgáltatás a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódóan jött létre, azzal a céllal, hogy a közfoglalkoztatás tranzit jellegét erősítse, az álláskeresőknél és a munkáltatóknál szóló, kiegészítő szolgáltatásokkal. Így egyrészt olyan, a közfoglalkoztatásban résztvevőkre szabott szolgáltatásokat tartalmaz (munkaerőpiaci tanácsadás, információnyújtás stb.) amelyek támogatják a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedést. Másrészt a munkahelyeket készíti fel (képzéssel, tanácsadással) azoknak a munkavállalóknak a fogadására, akik a nyílt munkaerőpiacon már hosszabb ideje nem dolgoztak, mert különféle módon hátrányos helyzetben vannak (pl. idősebbek, roma származásúak, megváltozott munkaképességűek, kisgyermekesek, alacsony végzettségűek, hajléktalanok stb.). A munkaerőpiaci közszolgáltatás forrásait a Munkaerőpiaci Alap, illetve hazai és uniós programok forrásai egészítik ki. Ezek a projektek arra szolgálnak, hogy az álláskeresők számára képzéssel, mentorálással, munkatapasztalat szerzéssel kombinált, komplex szolgáltatást tudjon nyújtani a szervezet, a sikeres munkaerőpiaci reintegrációt támogatandó. A projektek megvalósítása során szakmai hálózatok épülnek, amelyek részben a munkaerőpiaci szolgáltatások tesztelését és közszolgáltatásba való beépítését segítik, részben az álláskeresői, munkáltatói szükségletek, foglalkoztatási helyzet folyamatos monitorozása során új szolgáltatások kifejlesztését segítik. A szolgáltatást közszolgáltatási szerződés keretében a Budapest Esély nyújtja.

A Társaság, a 30/2000.(IX.15.) GM rendelet alapján, 2008 óta nyújt munkaerőpiaci szolgáltatást ügyfeleinek. A szolgáltatás az első években munkaerőpiaci információnyújtást, valamint különböző egyéni és csoportos tanácsadási formákat tartalmazott, 2013 óta kizárólag

munkaerőpiaci információnyújtásból áll. A Kormányhivatal Foglalkoztatási Főosztálya a tendereket keresztfelévesen indítja, így 2017-2020 között összesen 5 tender zajlott részben vagy teljes egészében. 2013-tól 2018 áprilisáig egy-egy tenderben 13 fő munkaerőpiaci információnyújtó munkatárs került kiválasztásra és felvételre, a tender 1 éves időtartamára. 2018 áprilisától a létszám 16 főre bővült. A szakemberek a kerületi és fővárosi kormányhivatalok foglalkoztatási osztályain dolgoznak, ahol munkaerőpiaci információnyújtóként a köztisztviselő munkatársak munkáját egészítik ki. A rendelkezésre álló státuszok éves szinten (a munkanapok arányában) 90-95%-ban be vannak töltve. A dolgozókkal szembeni elvárás a felsőfokú végzettség, így a program egyúttal a munkanélküli diplomások számára is lehetőséget kínál az elhelyezkedésre, illetve pályamódosításra. A tender általános tapasztalata, hogy a státuszokra felvett tanácsadók 35-40%-a vagy nyílt munkaerőpiaci állásba távozik a státuszról, vagy a helyet adó kormányhivatal saját státuszba veszi át. Így az új állás megtalálásának lehetősége évente nagyjából 35-40%-kal több diplomás számára adott, mint ahány státusz az adott évben rendelkezésre áll.

IV.4.2 A munkaerőpiaci információnyújtás szolgáltatás 2019-2020-as adatai

2019 és 2020 első felében az előző naptári évben megkezdett szolgáltatási programok zajlottak. Mind a 2018-19-es, mind a 2019-20-as program 16-16 fő finanszírozását biztosította. A munkaerőpiaci információnyújtók a kerületi és fővárosi kormányhivatalok foglalkoztatási osztályain dolgoztak. 2019 folyamán a 16 fő foglalkoztatása összesen 26 fő bevonásával valósult meg, nyílt munkaerőpiaci állásba az év során 10 fő távozott, a 26 főt 45 jelentkezőből lehetett kiválasztani. Az igényelt és ténylegesen kitöltött munkanapokat összevetve megállapítható, hogy a 2018/19-es szolgáltatás átlagosan 64%-os, a 2019/20-as 86%-os feltöltöttségű volt. 2020/21-es ciklusban a finanszírozott létszámkeret 20 főre bővült. A 20 fő foglalkoztatása összesen 32 fő bevonásával valósult meg, nyílt munkaerőpiaci állásba az év során 15 fő távozott, a 32 főt 45 jelentkezőből tudtuk kiválasztani. A szolgáltatás 2020. évben átlagosan 86%-os feltöltöttségű volt.

31. táblázat: 30/2000 alapú munkaerőpiaci szolgáltatás a Budapest Esélynél, 2018-20 (fő)

	2018/19-es, 2019. évi teljesítmény	2019/20 2019. évi teljesítmény	2020/21 2020. évi teljesítmény
státuszok száma	16	16	20
jelentkezők száma	111	45	45
leszerződöttek száma	48	26	32
nyílt munkaerőpiacra távozóik száma	7	10	15

Forrás: saját szerkesztés

IV.4.3 A Vekop-8.1.2 keretben működtetett, 14 féle szolgáltatás 2019-20-as forgalma

2019 februárjában emellett a Budapest Esélynél ezen a szakfeladaton az álláskereső támogatását célzó egyéni és csoportos tanácsadási szolgáltatás végzésére 2017-ben kiírt, Vekop-8.1.2 pályázat megvalósítása is megkezdődött. A projektet a Társaság a Baptista Integrációs Központtal, a Máltai Szeretetszolgálat Egyesülettel konzorciumban és a Budapesti Módszertani és Szociális Központ és Intézményeivel együttműködésben valósítja meg, az eredeti tervek szerint 36 hónapos időkeretben. A pandémia által előidézett következmények miatt várhatóan ez hosszabbodni fog, a jelenlegi számítások szerint egy negyedévvvel. A projektben a konzorcium tagjai várhatóan 6274 álláskereső és aktív korú inaktív személy számára összesen 14 féle szolgáltatást nyújtanak majd az elhelyezkedés támogatása érdekében, a BFKH Foglalkoztatási Főosztályával és a kerületi Foglalkoztatási Osztályokkal szoros együttműködésben.

A 2019-ben elkezdett projekt feltöltése az év folyamán lassan zajlott, az előkészítés után az első álláskereső bevonására nyár elején került sor. A szakszerű előkészítéshez szerencsére a munkaerőpiac akkori helyzete biztosította a lehetőséget.

2020. évben, a pandémia hatására a projekt csökkentett létszámú stábbal működött, lehetővé téve egyszerre a szolgáltatások fenntartását, illetve azt, hogy a projekt meghosszabbodhasson, így a pandémia hatásainak enyhítésében is érdemben részt vegyen. A munkaügyi központok túlterheltsége következtében a regisztráció késése miatt a hangsúly 2020-ban az inaktív ügyfelek toborzására helyeződött, mivel a kirendeltségek, a növekvő munkanélküliség ellenére sem tudtak elegendő ügyfelet közvetíteni a rendelkezésre álló kapacitások kihasználására. Az ügyfélirányítás az első félév folyamán szinte teljesen szünetelt, a kirendeltségektől ügyfelek csak a második félévben kezdtek szivárogni, bár ez a mérték meg sem közelítette a projekt kezdetekor, szerződésben vállalt értékeket.

A 14 féle egyéni és csoportos, elhelyezkedést segítő szolgáltatás 2019-es indulása óta összesen 1846 ügyfelet látott el, a sikeres, nyílt munkaerőpiaci elhelyezések arány magasabb, mint 24 %. Az ügyfelek a projekt indulása óta összesen 4191 alkalommal vettek részt valamely szolgáltatásban.

V. IRODALOMJEGYZÉK

1. Bagó, József (2013) *A közfoglalkoztatás célja és szabályozása*. Munkaügyi Szemle. 2013/1. 4-5. Budapest: Struktúra Munkaügyi Kiadó és Tanácsadó Kft.
2. BMSZKI (2013) *Hajléktalanügyi országjelentés*, Budapest:
<http://www.bmszki.hu/sites/default/files/field/uploads/vegso-orszagjelentés2013-szallitasra.pdf>.
3. Cseres-Gergely, Zsombor – Molnár, György. (2014) *Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac*. In. Társadalmi Riport 2014, TÁRKI
<http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b331.pdf>
4. Cseres-Gergely, Zsombor – Kátay, Gábor – Szörfi, Béla (2012) *A magyarországi munkapiac 2011-2012-ben*. In. Fazekas K., Benczúr P., Telegdy Á. (szerk.) (2012): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2012. Budapest: MTA KRTK, Közgazdaságtudományi Intézet, Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft.
http://econ.core.hu/file/download/mt_2012_hun/egyben.pdf
5. Csoba, Judit (2010) *A közfoglalkoztatás régi/új rendszere*. Útközben az „Út A Munkához” programban, Esély 2010/1. Budapest: Hilscher Rezső Alapítvány.
http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_1/01csoba.indd.pdf
6. Csoba, Judit (2010) *Segély helyett közmunka*. A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. Szociológiai Szemle, 20. évf. 1. sz.. kötet, 26-50. old.
7. Fazekas Károly, Scharle Ágota (2012) *Munkaerőpiaci látlet*. In: S. Á. Fazekas Károly, szerk. Nyugdíj, esély, közmunka. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede, 1990-2010. Budapest: Szakpolitikai Elemző Intézet és MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, 2-8. old.
8. Ferencz, Jácint (2014) *Közfoglalkoztatás mint atipikus munkaviszony*. Jog, állam, politika, 2014. (6. évf.) 2. sz. 125–134. old. <http://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2014/2/ferencz.pdf>
9. Ferge, Zsuzsa (2012) *A gyermekes családok helyzetének változása Magyarországon a válság éveiben*. In. Ferge Zs. - Darvas Á. (vál., szerk.) *Civil jelentés a gyerekesélyekről*, 2011. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.
http://www.gyere.net/downloads/Civil_jelentes_2011.pdf
10. Győri Péter, BMSZKI (2012) *Fővárosi hajléktalanügyi koncepció*, Budapest:
<http://www.budapest.hu/engine.aspx?page=tirhidden&command=showagendaitem&agendaitemid=77991>,
<http://www.hajlektalanokert.hu/dokumentumok/konferencia/2011/gyoripeter.pdf>
11. Keller, Judit- Bódis, Lajos (2012) *Települési önkormányzatok*. In. Fazekas – Scharle (szerk.) (2012) *Nyugdíj, segély, közmunka*. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede 1990-2010. Budapest: Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet és MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet.
<http://econ.core.hu/file/download/20evfoglpol/kotet.pdf>
12. Magyar Szegénységellenes Hálózat (2014) *A közfoglalkoztatási csapda. A Magyar Szegénységellenes hálózat jelentése a közfoglalkoztatottak háttéréről, helyzetéről és lehetőségeiről*, Budapest: Magyar Szegénységellenes Hálózat
13. Menhely Alapítvány, Február 3. Munkacsoport, 2013-2017. *Gyorsjelentés a hajléktalanságról*, Budapest: <http://februarharmadika.blog.hu>

14. Pirisi Károly–Erdélyi Tea–Szalai-Komka Norbert: *Fővárosi hajléktalanok közfoglalkoztatásának tapasztalatai*. In.: Munkaügyi Szemle [Online](https://www.munkaugyiszemle.hu/fovarosi-hajlektalanok-kozfoglalkoztatasanak-tapasztalatai) Stúdium: Paper online. 23 p., 2016. <https://www.munkaugyiszemle.hu/fovarosi-hajlektalanok-kozfoglalkoztatasanak-tapasztalatai>
15. Pirisi Károly–Erdélyi Tea–Szalay-Komka Norbert: *A közfoglalkoztatás helye és szerepe a fővárosi hajléktalan emberek élethelyzetének javításában*. In: Közgazdász Kutatók és Doktoranduszok II. Téli Konferenciája. Szerk.: Hauck Zs., Keresztes É., Poreisz V., Tóbi I., 404 p., Győr, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Közgazdaságtudományi Osztály, 2014., pp. 374-387., Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2015.01.30-2015.01.31., ISBN:[978-615-80044-2-8](#), [Teljes dokumentum](#)
16. Pirisi Károly–Erdélyi Tea–Szalay-Komka Norbert: *Place and Role of Public Employment in Improving the Situation of the Homeless of Budapest*. In: Management, Enterprise and Benchmarking in the 21st Century II. Szerk.: Michelberger P., 419 p., Budapest, Óbuda University 2015., pp. 405-418, ISBN:[978-615-5460-47-0](#)
17. Pirisi, Károly (2018) *A magyarországi foglalkoztatás-politika alakulása II. világháború után és várható tendenciák, (A közmunka szerepe a szegénység kezelésében)*. kézirat: SZIE, PhD dolgozat, Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola.
18. Pődör, Lea (2014) *A közfoglalkoztatási jogviszony alapkérdései*. Diskurzus, 2014. (4. évf.) 2. sz. 52–61. old. http://epa.oszk.hu/02200/02234/00009/pdf/EPA02234_diskurzus_2014_2_52-61.pdf
19. Szabó Andrea (2013) *A közfoglalkoztatás jelentősége két gazdasági recesszió tükrében*. Esély 2013/4. Budapest: Hilscher Rezső Alapítvány. http://www.esely.org/kiadvanyok/2013_4/szaboa.pdf
20. Város Mindenkié Csoport (2013) *Utca és jog című részvételi akciókutatás* Budapest: http://avarosmindenkie.blog.hu/tags/r%C3%A9szv%C3%A9teli_akci%C3%B3_kutat%C3%A1s/page/2